Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Årsskrift
2003

Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg - Vemb

Lokalhistorisk Årsskrift 2003

17. årgang

Udgivet af
Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg - Vemb

Bestyrelsen 2002/2003:
Birgith Sørensen, formand
Kristen Bro, næstformand
Jens Ebbensgaard, kasserer
Sigrun Nielsen, sekretær
Johanne Marie Stender, redaktør

Kommunalbestyrelsens repræsentanter:
Laurids Vemmelund, forvaltningschef
Birgitte Bjerregaard, kulturudvalgsformand

Redaktion:
Johanne Marie Stender, redaktør
Birgith Sørensen
Kristen Bro

Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter
Ulfborg Kirkebyvej 8
6990 Ulfborg
Tlf. 97 49 14 07

Tryk og Sats: Rounborgs grafiske hus

ISSN 0903-9074

Oplag: 400

Forsidebillede:
Ulfborg Marked. Lis Gabelsgaard højt til hest på Carlsbergs bryggervogn.

Indholdsfortegnelse

5 Christoffersens Hotel i Ulfborg
af Lis Gabelgaard

27 Staby Møllegård
af Peder Ravn Petersen

44 Erindringer fra min barndomstid i Sdr. Nissum
af Lilly Jørgensen

55 Ulfborg Mejeri ***som jeg husker det...***
af Hedvig Jensen

71 Minder fra Vestjylland
af Marie Brunsborg

81 Ejendom og bebyggelse i Husby 1768
af Søren Smedegaard Olesen

89 Barndomstid i Husby Plantørgård
af Niels Anker Drewsen

117 Årsberetning 2002/2003

119 Tak til

Christoffersens Hotel i Ulfborg

Af Lis Gabelgaard

Christoffersens Hotel i Ulfborg var et agtværdig og pænt sted i mange år, det var som om, der var en respekt om denne bygning, og der er helt naturligt mange minder. Gode som dårlige, nogen måske sørgelige, men folk siger stadig: "Kan du huske dengang?"

Nu skal jeg til at huske tilbage, og jeg kan mærke, det ikke er så nemt endda. Det er i år 20 år siden, vi solgte Hotellet. Jeg er datter af Irma og Carlo Jensen, Ulfborg, barnefødt i Ulfborg og har aldrig nået at flytte herfra - heldigvis.

De første minder jeg har om Hotellet er fra 1948. Jeg legede med fru Christoffersens barnebarn Lone, og gik i klasse med hende på Ulfborg Byskole. Hendes far og mor, Knud og Sonja Christoffersen, hjalp farmoderen med det daglige arbejde, og de havde en lejlighed på Hotellet. Vi legede og sov ofte sammen på et af værelserne, det var jo spændende, og jeg kunne jo af naturlige årsager ikke vide, at 23 år af mit voksne liv ville blive som værtinde på selvsamme hotel.

Jernbanehotellet, ca. 1908.

Mine barndomsminder derfra er, at jeg syntes det var stort og spændende, og der var stor respekt om Gerda Christoffersen. Det var med morgencomplet, middag o.s.v. i privaten, stuepigen redte hendes seng og støvede af – det var jeg imponeret af, kan jeg huske. Den luksus forsvandt, da jeg i 1960 blev værtinde.

I 1960 og i årene før kom der rigtig mange gæster, der var altid to servitricer på vagt fra kl. 12 til 14, og igen fra kl. 17. Der blev solgt mange gange dagens middag. Det var især repræsentanter der kom, mange af dem var kommet med toget og skulle være der til næste dag. Dengang havde vi piccolo med kasket, hvorpå der stod "Christoffersens Hotel". Han hentede de rejsende ved toget og bar deres bagage over til Hotellet og op til deres værelse. Det var den samme mand der agerede piccolo ved toget, som når han tog sin kasket af, bar øl og sodavand op i buffeten fra lagret. Han pudsede også de rejsenes sko eller støvler, som de om aftenen satte udenfor døren til deres værelse.

Det var også i de år, gæsterne bestilte barbervand og klud bragt op, men der gik ikke så mange år, før barbermaskinen blev hvermands eje. Ligeså gik det med repræs-

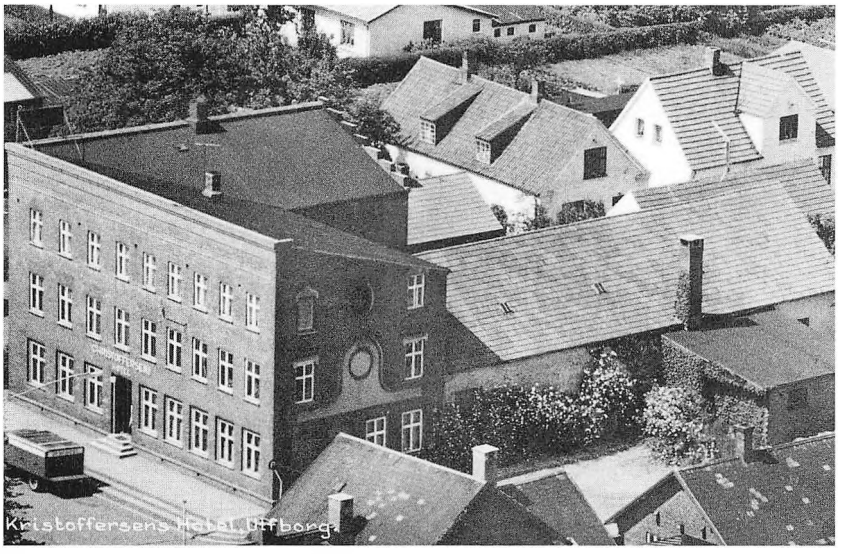

Christoffersens Hotel, ca. 1957.

entanterne, som snart kom kørende i egne biler. De skulle ikke mere hentes ved banen, men have anvist en garage i stedet.

Dengang var vore faste gæster kommet rejsende gennem flere år og havde fået nogle bestemte vaner – de var rigtige "stamkunder", som vi ikke måtte glemme. Når der blev ringet og bestilt værelse, skulle vi først og fremmest huske, hvilket nummer de ville bo på – uha, hvis det ikke var ledigt, for vi burde jo kunne huske, at nu var det ved den tid, hvor han skulle besøge sine kunder i Ulfborg, men vi fandt gerne ud af det alligevel. Og ikke nok med det, vi skulle helst ved hver enkelt stamgæst huske, om han skulle have en skråpude eller en ekstra hovedpude, eventuelt et ekstra håndklæde, og hvad tid han skulle vækkes! Det spørger man ikke om, det skal huskes fra gang til gang. Det skulle også huskes, om gæsten plejede at få to halve rundstykker om morgenen, og om han selv ville smøre dem, eller om der skulle sættes en morgencomplet frem.

Men det var god hjernegymnastik hver dag, og det er jo ingen skade til.

Der kom blandt andre en rejsende fast hver måned, han skulle lige op på tæer hver gang, for at stryge to fingre langs kanten af panelet i restaurationen for at se, om der var støvet, og det vidste jeg, så der var aldrig støv - og slet ikke når han kom. Han troede ikke jeg vidste, at han lavede den lille test!

Men det gjorde jeg!

De rejsende var søde og rare, vi havde jo efterhånden mange minder med dem, men de faldt fra efterhånden. Kørselsfradragene og alt hvad der kunne gøre det behageligt for faste rejsende, blev lavet om, så de næsten altid skulle tilbage til den by de kom fra om aftenen.

Der var virkelig megen charme ved det gamle hotel. De rejsende spurgte til vore børn, som mange af dem havde fulgt fra nyfødte, de fulgte børene og deres opvækst på afstand. Vi har kun mistet én rejsende, som vi véd blev meget fornærmet!

Han var vel kommet en gang hver måned i 10 år, og nu havde han været der to gange, hvor vi ikke var hjemme på hotellet, så personalet havde den besked til os, da vi kom hjem, at han ikke kom mere, når vi aldrig var der - og vi som aldrig ellers tog nogen steder – uha, hvor var han sur!

Men som årene gik, og der kom yngre repræsentanter for at besøge de erhvervsdrivende, var det ikke så anstrengende, de

blev ikke fornærmet, hvis man ikke kunne huske, hvordan de plejede at have tingene. Der var lige én, der brummede engang, han havde bestilt dansk bøf, og jeg havde glemt, at han havde mavesår - han skulle ingen bløde løg have!

Christoffersens Hotel var det første sted, der kom fjernsyn i Ulfborg, jeg tror det var i 1957. Det stod på et podium i mødesalen, hvor stolene var stillet op, så alle kunne se. Der gik kun et par år, så var fjernsyn blevet almindeligt i mange hjem, men det kunne stadigvæk godt samle nogle gæster søndag eftermiddag for hyggen ved at se det i fællesskab.

Fjernsynet blev derefter flyttet ned i restaurationen, så de rejsene og turisterne kunne følge med i hvad der skete, og senere købte vi så fjernsyn til alle værelserne.

Mødesalen på 1. sal og "Den grønne Stue" som vi kaldte den, "uanset hvilken farve den havde det år", og den store sal blev brugt meget flittigt, det var jo foreningernes år dengang, og der blev virkelig holdt mange møder - jeg syntes, det var hver eneste aften. Mange af disse møder endte ret så festlige, og ofte med musik og dans uden det var forudbestemt. Mange siger endnu med et stort smil: "Kan I huske?"

Og det kan alle, der var med i de år, men disse minder vil jeg ikke skrive om her.

Den store sal blev restaureret efter krigen, tyskerne havde ødelagt den, og den måde den blev restaureret på, og de farver der blev valgt dengang, bibeholdt vi altid. Væggene var lidt varm rosa med guldstafferinger, marmor vindueskarme og vinrøde gardiner og scenetæppe. Der var en god atmosfære i denne sal, vi passede på, at det var de samme farver, der blev brugt, når der igen skulle males.

Salen blev igennem alle årene meget brugt. Der var teater, bl.a. kan jeg huske Kaj Abrahamsen turnéen og Illum turnéen, men de flyttede senere til forsamlingshuset i Vemb, hvor de fik en teaterforening, men skuespillerne boede stadig hos os.

Scenen på Hotellet var bygget til teater med skrå scene og sufflørkasse, omklædningsrum og en stor balkon, og hvad der ellers hørte til. Scenen blev meget brugt til revy og dilettant, der blev spillet mange skolekomedier, og der var modeopvisninger. I 1960 og mange år frem var det professionelle firmaer, der lejede den store sal, de kom med alt, hvad der hørte til et show – musik og dygtige mannequiner – jeg kan bl.a. huske Sonja Oppenhagen. Byens tøjbutikker og andre, der kunne få gavn af reklame, kunne købe sig til at være med.

Der var også danseskole, og jeg kan endnu mærke den spænding, der var, når der skulle være afdansningsbal. Det var meget højtideligt, når der var indmarch i struttende kjoler og drengene fint klædt på.

Mellem jul og nytår var der hver dag julefester med stort juletræ helt til loftet, og der var meget højt til loftet, og med levende lys. Salen var fyldt op i kredse med syngende børn, og der blev læst julehistorier op og delt godteposer ud og derefter leg. Om aftenen var der julebal for de voksne.

Salen blev også brugt til udstillinger: Haveudstilling, maleriudstilling og firmavareudstilling, hvor kunderne kunne komme og se varerne og bestille til senere levering.

Der var baller, der var mange baller, med mere eller mindre kendte orkestre. Mange ægteskaber er startet der, hvor de har fået et godt øje til hinanden. En jazzklub kom til, hvor pigerne blev smidt over skuldrene på de unge mænd. En selskabelig forening med god musik og dans var der også i mange år. I vinterperioden var der mulighed for at lære folkedans en gang om ugen, hvor der så til foråret var opvisning i folke-

Restaurationen med fjernsynet i 1962.

dragter. Tove og Svend Åge Jacobsen, danselærere fra Ringkøbing, lærte os moderne dans fra vi var børn, og hvis det ikke var nok, kunne man fortsætte som ægtepar. Der var mange hold til dans, det lå ligesom i luften, at det hørte med til god opdragelse at kunne føre sig frem på et dansegulv.

En forening i Holstebro, der hed "Gamle danse" kom også herud med bus en gang om måneden og morede sig.

Kaninudstilling var der hvert år, det var meget hyggeligt og et stort foretagende, der kom mange tilskuere. Salen var festligt pyntet med gran, og de fleste tog det som en festdag, når de skulle bedømme kaniner eller bare være tilskuere. De spiste dagens middag, som den dag altid var klar suppe med boller, høns og oksekød i peberrod.

Rejsebiografen, der kom og viste film på Hotellet, var også meget populær indtil ca. 1970. Hypnotisøren Ali Haman kom som et af de første steder til Ulfborg, da han startede sine shows, han prøvede bl.a. med rygeafvænning, kan jeg huske.

Når man kom ind af fordøren på Hotellet, var det første man fik øje på en væg, hvorpå der var malet et vejkort. Det var kunstmaler Poul Rytter fra Husby, der havde foreviget vores egn. Den blev nænsomt restaureret af min far Carlo Jensen i 1978. Senere, da hotellet blev nedrevet i 1989, overtog frisør Jens Christian Nielsen i Ulfborg væggen med maleriet som "samlesæt" og satte den sammen igen, så den skal

der nok blive passet på, den er et klenodie. Dejligt er det, at der er nogen der interesserer sig for at bevare tingene, ligeledes er panelerne fra mødesalen nu i frisør Nielsen salon.

Hotellet blev jævnligt moderniseret i løbet af årene, tiderne løber jo fra de bonede gulve. Vi havde skiftet til gulvtæppe i restaurationen mange år før, vi lavede det sidste om i 1978. Vi havde haft mørkebrunt linoleum på gulvet med en løber igennem. Gulvet var fra Fru Christoffersens tid, det skulle bones hver aften kl 23, så det var fint blankt, når gæsterne kom ned om morgenen. Så det var et stort fremskridt, da vi kunne støvsuge et tæppe i stedet.

Der er jo sket mange omforandringer i årenes løb. Når jeg tænker tilbage på den tid, hvor vi havde linoleumsgulve, og der var mørkegrå paneler og lyse overvægge med gardiner, der passede til, men det var tidens farver dengang.

Jeg syntes, der skulle ske noget nyt, der ikke var set før, jeg ville gerne have panelerne malet med to forskellige blå farver med guldstafferinger og røde overvægge.

Vi ringede til malermester Rulf Pedersen, om han ville komme og lave det. Han kom, og jeg forklarede ham, hvad jeg mente.

"Nej aldrig vil jeg lave det!" sagde malermesteren, det ville han ikke lægge navn til.

Jeg fandt de farver, jeg ville have og spurgte om han ville lave det, eller om vi skulle have en anden til det.

Han begyndte, og efterhånden som han kom frem i arbejdet, kunne han jo nok se hvad jeg mente. Han var pavestolt, da han var færdig og så resultatet, han viste det frem til alle de kollegaer, der ville se det.

Garderoben ned mod den store sal blev malet i samme farver, så det gav en helhed.

Salen pyntet op til jul i 1960'erne.

Da Hotellet blev revet ned i1989, blev de blå paneler derfra solgt til Aage Damgaard i Herning, hvor de nu står til ære og værdighed i "Æ Hereford Beefstow" i Lind.

Krostuen havde i 1960 gråmalet gulv og træpaneler, bordpladerne var af linoleum. Et par år efter kom der andre plader på bordene og "moderne" træpaneler udenpå de skønne paneler, men sådan skulle det jo være dengang.

Vi lavede Skipperkro i et lokale ved siden af, det var nok det bedste, vi noget sinde fik lavet, der hyggede gæsterne sig virkelig, der var altid stuen fuld af glade gæster. Vi fik en musikboks, og det var meget hyggeligt. Der blev indgået mange forlovelser der! Det var stedet, hvor man mødtes dengang.

Krostuen, som det hed dengang, har vi mange oplevelser fra. Der blev indgået mange handler lige fra små huse til villaer og store ejendomme. Det var dengang, man købte det man så, og sælgerne ikke hæftede for små og store mangler i årevis. Dengang gik det nemmere, mange sluttede handelen af med håndslag og et stykke papir og så færdig!

Selv store boligblokke i Århus blev solgt til en handelsmand i Holstebro, uden han

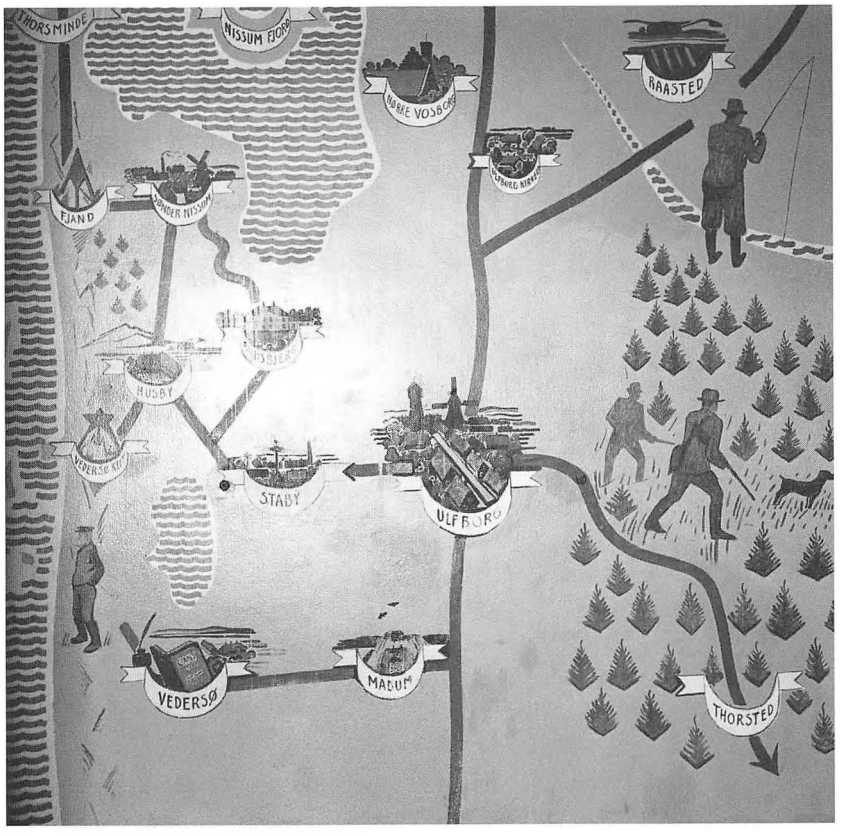

Vægmaleriet af Poul Rytter, 1962.

så ejendommen – de stolede på hinanden. De blev jo nok også taget ved næsen engang imellem, men hvis det blev opdaget, kunne den utilfredse kunde få en bil oven i handelen, og så ville man ikke høre mere vrøvl fra den kant!

Sådanne handler blev ofte gjort, så det har nok ikke været så ringe endda. Lidkøb bagefter med godt smørrebrød, øl og snaps var helt naturligt.

Der blev lavet rigtig mange bilhandler på Hotellet. Bilhandlere fra Holstebro sluttede ofte handlen af hos os, og der skulle også altid være et lidkøb bagefter.

En pudsig historie, skal med: Vi havde besøg af Magnus Lægaard hver dag, han morede lidt, når han havde tid og lyst. Magnus og Vagn Iversen diskuterede altid, de kunne ikke blive enige om, hvem der var klogest af dem. Men Magnus' gode hjerte løb af med ham en formiddag, han var kommet i tanke om, at Vagn skulle arve ham engang!

Magnus kaldte sig entreprenør, han satte aldrig sit lys under en skæppe, men det eneste Magnus "Entreprenøren" ejede var en blandemaskine, en trillebør og en skovl.

Magnus gik hen i telefonboksen og ringede til byens sagfører. Han kendte ikke Magnus på det tidspunkt, sagføreren var ny i byen. Magnus bad ham om at komme ned på Christoffersens Hotel med det samme!

Sagføreren kom straks, og Magnus præsenterede sig som entreprenør Magnus Lægaard.

Det skal dog lige tilføjes, at der ikke blev lavet testamente, der var jo ikke noget af værdi, men Vagn og Magnus diskuterede og småskændtes i årene efter stadig om alt, hver gang de var sammen, det hørte ligesom med.

Magnus kom en morgen tidlig og beklagede sig til mig, han havde ondt i nakken, så jeg spurgte naturligvis, hvorfor han havde ondt?

"Jo, jeg ligger højt med mit hoved' om

Skipperkroen, 1959.

natten, for jeg bliver nødt til at have min tegnebog under min pude!"

Vagn Iversen havde et værelse hos os i mange år, han kørte øl og vand fra lagret til bufféen og de tomme kasser retur, inden han tog på arbejde om morgenen.

Der var mange oplevelser med dem, der kom hver dag, der var bl.a. en morgen Magnus og Vagn og et par stykker mere havde bestil et par grønne Tuborg meget tidligt på dagen, og de fire blev siddende og bestilte flere Tuborg, og så syntes jeg, det var ved at være nok, og at de skulle se at komme på arbejde i stedet for at sidde og drikke. De var ved at bygge en lade, lidt uden for byen på det tidspunkt.

"Nej", kom det kort og godt.

De blev siddende, for de havde hørt vejrudsigten i radioen, og den havde lovet regn i Sønderjylland, så for at være på den sikre side, hvis regnen skulle nå Ulfborg, ville de heller sidde i krostuen og drikke øl!

Jeg vil nu fortælle om hotelkøkkenet og om, hvordan det så ud, da jeg startede i 1960.

Der var separat opvaskerum med to store vaske og et bord til at sætte fra på, opvasken forgik med håndkraft, men det var effektivt, der kunne vaskes meget op. Køkkenet havde et såkaldt fadebur, der stod alle skåle og asietter. I køkkenet var et gasbord med to kæmpeblus og to lidt mindre, de var effektive. Ved siden af havde vi et meget stort jernkomfur, det blev også brugt hver dag.

Det første der skulle ske om morgen var at fyre op i komfuret, så man kunne bruge af det varme vand i vandkarret. Komfuret var i øvrigt altid flot pudset.

Der blev bagt store kringler hver dag (komfuret havde to store ovne), og i dag kan jeg slet ikke forstå, hvordan man kunne styre varmen, men det gik fint. Vi bagte lagkagebunde en gang om ugen, jeg kan huske, at jeg skulle smide lagkageformen i gulvet, der var af terrasse, så de kunne løsne sig. Vi solgte meget kringle og lagkage. Dengang kørte folk til Ulfborg med rutebilen for at handle, og der var mange, der syntes det var hyggeligt at købe deres eftermiddagskaffe inden de skulle hjem igen.

Dengang var der også store landbomøder, altid fyldt op i salen, og sommetider måtte vi stille ekstra borde op i garderoben. Det var sådanne eftermiddage, det var godt at tørre tøj på loftet – det kommer jeg tilbage til senere.

Der skulle laves kaffe til alle de menne-

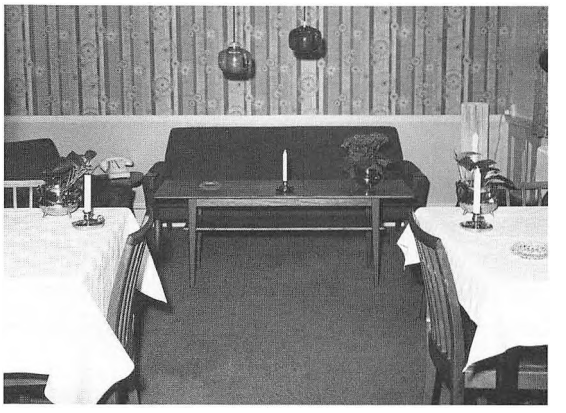

Parti fra restaurationen, 1962.

Lis Gabelgaard, 1962.

sker i salen. Det forgik i en stor kobberkaffemaskine, som jeg har stående, hvor vi bor nu, til minde om den tid. Kogende vand blev hældt ned i den store pose med kaffebønnerne, og derefter blev kaffen tappet fra en messinghane, men der gik kun nogle år, så kunne man købe kaffemaskiner til hotelbrug. Det var en absolut stor fremgang og lettelse, og Madam Blå blev sat på hylden - den brugte vi jo til daglig.

Der blev også syltet asier en gang om året. Så stod der store kar i køkkenet. Vi syltede græskar og rødbeder, som blev sat i krukker og kom over på lagret i et rum, vi kaldte "det gamle køkken" – jeg har dog aldrig brugt det til køkken.

Bag ved det gamle køkken havde vi et stort rum med masser af konserves – det var inden dybfrysernes tid. Der skulle være ærter, gulerødder i bjælker og i tern, bønner, asparges (hele og snittede), grønkål i store dåser, spinat og alt i finere konserves bl.a. russiske krabbekløer, rejer, torskerogn, også i hele bukser i store dåser, tunfisk, portugisiske sardiner, og alt hvad man nu ellers kunne få dengang.

Vi købe mel og sukker i 50 kg sække. Rødkål blev lavet i store spande. Mayonnaise skulle røres, og remoulade og italiensk salat i store portioner skulle blandes. Der blev bagt leverpostej i et par ordentlige store forme hver uge. Vi lavede rullepølser og stegte nakkestege med dejlig sprød svær, stegte roastbeaf og det var alt sammen til smørrebrød i ugen løb.

Det var en lettelse da vi kunne begynde at købe asier og rødkål færdige på glas. Dybfrost var så småt startet i 1960. Vi havde en stor kurv i frysehuset på Tingvej (Tingvej 8, haven, red.), der havde vi koteletter og wienersnitsler. Når vi solgte mere, end vi havde beregnet, var det benene på nakken og op og hente mere kød der.

Der gik dog ikke så lang tid, før den første fryser flyttede ind på hotellet. Det var en stor fremgang, så kunne menukortet jo også udvides, man kunne købe frosne bønner, gulerødder, ærter o.s.v. som havde en helt anden frisk smag i stedet for det på dåser. Det var i det hele taget en stor lettelse, at man f.eks. kunne lave flere leverpostejer ad gangen, så efterhånden blev én fryser til mange, men det var virkelig et stort fremskridt.

En stor effektiv kartoffelskræller har der været i al den tid, jeg kan huske. Den blev fornyet på et tidspunkt, og var en god ting, for den kunne hurtigt ordne nogle spande kartofler.

Der var også en høkasse, hvor vi holdt kartofler og lignende varmt, men som hjælpemidlerne kom, fik vi dem også.

Komfuret blev brækket ned, der kom et par gaskomfurer med ovne, og endnu meget senere fik jeg et stort gasbord med seks kæmpeblus - da følte jeg, at jeg kunne komme til. Det kunne nemlig tage nogle kæmpepander og -gryder.

Der kom også friture, så kunne der laves lidt nyt tilbehør til kødretterne, f.eks. lavede vi selv pomfritter. Vi kunne stege fiske-

fileter i olie i stedet for på pande - det var en stor fornyelse med de muligheder, der lå i en friture.

Senere fik jeg en stor microovn, men den blev jeg aldrig gode venner med, jeg syntes den forringede kvaliteten på maden, men den skulle jo være der. Jeg troede ikke jeg kunne undvære sådan én, men den stod bare og fyldte op.

Vi var de første i byen, der købte en stor elektrisk grill, den kunne grille seks kyllinger ad gangen, og det tog ca. en time. De var supergode - det var en nyhed der ville noget - den kørte altid. Vi solgte alt, hvad den kunne køre igennem i mange år, folk ude i byen bestilte og hentede kyllinger, mange gæster tog grillkyllinger med hjem til natmad, når de havde været til bal, eller de havde siddet og hygget sig over et par pilsnere i krostuen eller ved bowlingbaren. Det var mange kyllinger, der endte deres dage grillstegte for derefter at komme med hjem i en taxa.

Køkkenet var jo sådan set huset hovedpulsåre, folks maver er næsten det værste, man kan ramme. Hvis kunderne ikke får god mad, så går trommerne - det er virkelig et følsomt sted. Bliver noget mislykket varer det længe, inden man falder til nåde igen, men det kan jo ske, når man er et sted i så mange år, at der er en kikser. Jeg vil fortælle noget, som min mand og jeg aldrig glemmer. Jeg havde ca. 140 gæster til spisning (borgerforeningen) i salen, det var midt i 60'erne.

Det skal lige fortælles, at på det tidspunkt var det nemmere at få nye gæster end at få personale, så jeg turde ikke sige ret meget, for så smuttede de og fandt andet arbejde. Arbejde var der nok af dengang. Vi havde en køkkenkok, som vi kaldte hende, hun var udlært på Hotel Royal i Århus. Hun kunne blive "vildt vred", når vi havde rigtig travlt. Man siger jo, at alle dygtige kokke har temperament, og det havde hun.

Men tilbage til borgerforeningen!

De skulle have aspargessuppe til forret, og vores kokkepige var kommet på den idé, at der skulle sættes en klat flødeskum ovenpå hver tallerken aspargessuppe, som blev serveret i varme dybe tallerkener. Jeg arme unge kone turde ikke sige til hende, at en klat flødeskum ovenpå aspargessuppen var en dårlig idé, det har hun selvfølgelig også selv vist det var, men det var en måde at demonstrere på, og jeg vidste, at hvis jeg sagde noget til hende, ville hun tage det første tog til Vemb, hvor hun boede, og hvad skulle jeg stille op med 140 mennesker alene?

Så der kom flødeskum på toppen!

Det toppede, da malermester Svend Herluf Christensen kom ud i køkkenet og råbte:

"Hvad fanden er det for noget koldskål, vi får serveret!"

Men køkkenkokken blev!

Jeg mindes en anden episode om, hvor travlt vi kunne have det i køkkenet – også for at fortælle om tiden og dens forandringer.

Det var i sæsonen, jeg skulle i en fart ringe til Hjemmebageriet i Harbogade efter noget, og jeg kunne i farten ikke huske deres telefon nummer, så jeg siger til centraldamen (det var dengang den gamle central var betjent af rigtige levende centraldamer):

"Jeg vil gerne have hjemmebageriet."

Det var meget almindeligt, at man gjorde sådan den gang, men hun bad om nummeret igen, og så sagde jeg:

"Så kan det også være lige meget, så cykler jeg derud!"

Jeg havde en ung pige engang. Hun gjorde, hvad der blev sagt, men det satte jeg

Foto: Carsten Ingemann.

Lis Gabelgaard tilbereder menuen der vandt »Den gyldne Serviet.

ikke altid pris på! Bageren var lige kommet med 100 tarteletter og stillede dem på bordet i opvaskerummet. Så spørger pigen mig:

"Hvor skal jeg stille tarteletterne?"

"Smid dem her!" sagde jeg til hende, og så lod hun dem falde på gulvet!

Jeg mente naturligvis, at hun skulle stille dem på køkkenbordet.

En anden pige jeg havde skulle engang passe på en stor gryde hjemmelavede melboller til ca. 100 personer, og når jeg beder hende passe på melbollerne, er det naturligvis for, at de ikke må havde det for varmt, men pludselig råber hun:

" Skynd dig at komme – se melbollerne bliver helt store!"

Og så gik de øverste lag naturligvis i stykker, men deraf lærte jeg så, at jeg blev nødt til at forklare hvad jeg mente. Det er ikke en selvfølge at folk ved det – uha, jeg lærte noget hver dag.

Mange år senere, i 1980, fik jeg Vestjysk Søndags Gastronomiske pris "Den gyldne Serviet", det var jeg naturligvis stolt af. Menuen var: Ægte hummersuppe m/hjemmebagte flütes – Vildand m/ flødestuvede kantareller og aspargeskartofler. Og til dessert, husets Bombe (fromage m/ nødder, rosiner udblødt i portvin, cocktailbær og chokoladestykker. Derefter overhældt med smeltet chokolade.

Vi vaskede selv vort linned, vi havde vaskerum med to store gruekedler, og vi havde fast vaskekone, som det hed dengang.

Når tøjet var kogt og skyllet, blev det lagt i en stor centrifuge og derefter båret op på det store loft over den store sal. Det var bedst at tørre tøj deroppe, når der var noget i den store sal. Landboforeningen kom ofte til møder, og så var der mange mennesker til kaffebord. Det gav en god temperatur til at tørre tøj i, fordi der steg meget varme op gennem loftet.

Når tøjet så var passende tørt, skulle det strækkes og lægges sammen, hvorefter det blev rullet på den store elektriske rulle. Så blev det båret op i linnedrummet, og snart kunne vi begynde forfra igen.

Vi havde en stuepige, der hed Ellen. Hun havde været på Hotellet i mange år, hun var også stuepige hos fru Christoffersen. Hende fik jeg mange oplevelser med.

Lis og Peder Gabelgaard fremviser vindermenuen. *Foto: Carsten Ingemann.*

Som barn kurede jeg dagligt, med Fru Christoffersens barnebarn, ned ad gelænderet til restaurationen. Nu da jeg som voksen skulle have mit virke, trådte janteloven til hos Ellen, jeg skulle ikke tro at jeg var noget!

Det troede jeg nu heller ikke, men det kunne hun jo selvfølgelig ikke vide.

Disse oplevelser med Ellen, som ofte har moret mig, når jeg tænker tilbage, var ikke så morsomme da de stod på.

Når hun skulle rulle linned, tog det meget lang tid for hende – hun kunne finde på at lade rullen køre uden at putte tøj i!

Godt nok var jeg ikke så gammel i gårde, men jeg kunne godt, selv på lang afstand, høre forskel på rullen, om der var tøj i eller ej. Ellen sad så på en stol ved siden af rullen og læste kærlighedsromaner!

Ellen var ugift.

I gården ved køkkendøren hang en malmklokke til at slå på for at tilkalde staldkarlen eller piccoloen, som vi også kunne finde på at kalde ham. Den klokke stod Ellen og hamrede på hver morgen kl. 7. Den var lige under vores soveværelsesvindue, og hun slog længe, hun ville ikke have vi sov, hvis hun skulle møde tidligt. Det skulle hun sådan set ikke bestemme, men det passede hende tydeligvis ikke, at jeg var flyttet ind. Der var nu heller aldrig tid til at sove længe, så hun kunne jo bare stå og slå på den stakkels klokke, hvis det kunne more hende.

I værelserne på rejsegangen skulle der

naturligvis skiftes sengetøj og gøres rent hver dag. Ellen havde ofte en ung pige med derop for at hjælpe, men var hun alene, kunne hun finde på at tænde støvsugeren og sætte sig til at læse kærlighedsromaner igen - hun troede vist ikke, jeg kunne høre på støvsugeren om den var i brug eller ej.

Men Ellen kom ikke bag på mig, for hendes velkomst til mig var, at jeg ikke skulle vente hjælp fra hendes side!

Så hun havde jo advaret mig, men efter et par år syntes jeg, det var nok og vore veje skiltes. Hun blev stuepige på Hotel Vedersø.

Der gik ikke så mange år, så begynde man at kunne få vasket og rullet ude, og senere kunne man heldigvis leje alt.

Der var naturligvis også andre gæster på værelserne end handelsrejsende. Vi mødte mange vidunderlige mennesker. Der var flere hold, der holdt deres sommerferie fast hos os, nogle par i 20 år. Vi kunne huske dem – jo flere år de kom, dets mere snakkede vi sammen.

Det var hyggeligt, når sæsonen kom, genkendelsen var der jo efter et par år. Mange af dem skrev såmænd julekort til os, og hvis de holdt ferie i et andet land, kunne de finde på at sende os et kort, så vi kunne se, hvor de var det år.

På en fortovscafé i Rom sad et tysk ægtepar og et par fra Belgien, de var faldet i snak, og de fandt ud af, at de alle fire plejede at holde sommerferie hos os på Hotellet. De sendte et fælles postkort til os med en hilsen – ja, verden er lille!

Det var nogle af de små opmuntringer, der kunne være, og hvor man syntes, det var hyggeligt.

Der har boet rigtig mange skuespillere hos os gennem tiderne. Når de optrådte i de større byer, sov de hos os.

Første gang Dirch Passer besøgte hotellet, kom han ind gennem opvaskerummet og køkkenet slæbene på to store kufferter.

"Det her må være den nærmeste vej til Christoffersens Hotel."

Han var kørt efter vores skilt, som stod i Holmegade med pil mod Reberbanen. På skiltet stod: "Nærmeste vej til Christoffersens Hotel"

Det tog han helt bogstaveligt, i stedet for at gå ind af fordøren gik han ind af køkkendøren. Han spurgte mig så:

"Hvad dato har vi? Hvad er klokken? Nå, væk mig om fire timer!"

Dirch Passer besøgte os flere somre, han var med i Holstebro revyen, og han syntes, det var aldeles festligt, at vi havde en hvid minipuddel, der hed "Peter Belli". Puddelen var en af vore servitricers – hun havde fået lov til at havde den med hos os.

Dirch Passer havde fast bestilling hos

Vestjysk Søndags gastronomiske pris i 1981.

Interiør fra et værelse i 1962.

cykelhandler Arne Jensen på et par træsko hver sommer, når han var i omegnen. Han brugte en meget stor størrelse, og træskomanden i Ulfborg fik opgaven, selv om Dirch Passer egentlig mente, det burde være en bestilling til Ringkøbing Skibsværft!

Erik Påske kom også altid ind og sagde goddag, når han var på disse kanter. Jeg vil ikke nævne flere, men der har været rigtig mange mere eller mindre berømte – de var hyggelige mennesker. Jeg har fået mange knusere af Preben Mahrt (det var ham med reklamen for brylcreme). Det nød jeg naturligvis, for han var en flot fyr og en charmetrold. Han var ofte førsteelsker i danske film.

Der var altså ingen af de nævnte personer her, der brugte dette møbel, jeg nævner nu, men natpotte var en meget almindelig brugsgenstand på værelserne. Den fornøjelse havde stuepigen fået lov at tømme. Det var underligt, men der var nogle gæster, der ikke ville ud på toilettet på rejsegangen om natten.

At have værelser til gæster giver mange oplevelser, gode som dårlige, og nogle oplevelser glemmer man aldrig. Engang var der nogle, der drev gæk med os!

Der blev ringet fra Danmarks Radio, troede vi, de præsenterede sig, bestilte de værelser vi havde, 75 stk. luksus smørrebrød, ekstra håndklæder, og hvad man ellers ekstra skulle til at ordne, når der pludselig ville komme mange gæster på én gang. Der gik nogen tid, så ringede de igen, at de var for-

Fagforeningsfest i 1960'erne med Gunnar Jensens Orkester.

sinkede, men var på vej, og vi skulle lige stille nogle bestemte mærker sodavand op på værelserne. Vi havde på den tid små køleskabe på værelserne, så det gjorde vi. Der gik mange timer, de viste sig aldrig, så det var en joke vi var røget i - ikke spor morsomt!

Vi stod nu med alle værelser fri og 75 stk. smørrebrød, som vi så delte ud til naboerne. Vi ringede til Danmarks Radio, de havde ikke bestilt noget, men vi lærte deraf, når nogen ringede, som vi ikke kendte, ringede vi tilbage for at bekræfte ordren. Det viste sig i årenes løb, at det var en god idé, for ellers havde der været flere, der kunne sidde et sted og grine af os.

I de år var alle værelser lejet ud, det var helt normalt.

Et japansk Tv-hold bestilte alle værelser hos os en gang. De skulle lave en film fra Fjorden og Vesterhavet.

Jeg blev bedt om at gøre et værelse i stand, rede seng og gøre rent, og hvad der tilhører, det skulle med på filmen. Det gav de mig 25 øre for!

Det franske fjernsyn boede også hos os en uges tid, de skulle også lave film om Vesterhavet og Fjorden og vores datter Liselotte på 15 år var med, da de mente hun var typisk dansk. Hun var model hele dagen.

Engang var den russiske undervisningsminister var på visit i Vestjylland med hele følget, og de skulle bo og beværtes hos os. Ministeren og følget ville gerne smage dansk smørrebrød. Det var bestilt i forve-

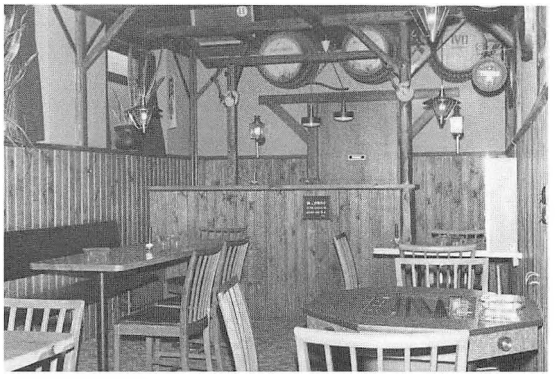

Pubben, ca. 1970.

jen og skulle serveres på et af værelserne. Jeg arrangerede nogle fade smørrebrød, pyntede det lækkert, og da der var gået lidt tid, kom der én ned efter en dåseåbner og en proptrækker.

Jeg blev lidt chokeret, da jeg skulle tage af bordet deroppe. Smørrebrødet lå hulter til bulter på fadene, vore russiske gæster vidste simpelthen ikke, hvordan de skulle spise det, men de havde selv medbragt russisk kaviar og vodka, så det havde de spist og drukket i stedet – det vidste de, hvad var.

Vi havde gæster boende, der søgte ro og natur, og vi kunne tilbyde begge dele. Ro, hvis gæsten ville havde det, og en storslået natur havde vi jo lige uden for døren. En gæst, jeg satte stor pris på, var Professor Erik Husfeldt. Han var hjertekirurg på Rigshospitalet, og han kom flere gange om året. Han kunne finde på at ringe og spørge, hvordan jeg og familien havde det, han var et stort fint menneske.

Professoren ville gerne låne vores søn Carlo med på fisketur. Erik Husfeldt syntes, det var så dejligt, at sidde ved Lilleåen og fiske med sådan en lille dreng, der kunne tie sammen med ham. Jeg kunne nævne mange, der kom tæt på os - der fulgte med i vores vé og vel igennem årene.

Peter fik en lys ide omkring 1965. Dem har han nok fået flere af i løbet af årene, men denne her var god. Der var begyndt at skyde bowlingbaner op i nogle byer, så det vil-

Ulfborg marked. Depotbestyrer Carl Emtekjær Jensen og inspektør Zachran fra Carlsberg samt de 2 bryggerkuske spiser markedsmenu.

Bodegaen, 1978.

le vi prøve. Vi udvidede mødesalen, stillede fire bowlingbaner op, lavede en bar, satte en musikboks op, og så var der en bowlingbar – det var en drønende succes. Vi fik lavede et stort forhæng, som kunne trækkes for banerne, så vi stadig kunne bruge lokalet til selskaber!

Der var mange møder, der sluttede med bowling og klokken blev ofte hen på de små timer, når der skulle bowles efter et møde, ellers lukkede vi normalt klokken 23. Det skulle man den gang, hvis der ikke var søgt ved politiet om ekstra åbent.

Vi havde den aftale med vores lokale betjent, at han skulle komme hver fredag kl. 23. Kunderne troede, det var tjenstligt han mødte, men der var nu sjældent større problemer, end vi selv kunne klare!

Men det var aftalen med vores lokale betjent, at vi skulle have et par stykker smørrebrød sammen hver fredag aften kl. 23. Det var hyggeligt, syntes vi alle tre, dengang havde landpolitiet vagt altid. Hvis Peter og jeg skulle hjemmefra og overnatte, kunne vi altid ringe og fortælle det til vores lokale betjent, sådan var det dengang.

Men så fik vi en ny betjent, og han havde fået det råd at tage ned på Christoffersens Hotel om fredagen kl. 23. Han kunne selv finde ud af hvorfor. Han var kanonsur, når han kom. Vi bød ham på smørrebrød, det hjalp ingenting. Da der så var gået tre fredage, og han havde kigget ind i krostuen, hvor der aldrig var uro, spurgte han, hvad i al verden han skulle se efter, der var jo aldrig ballade!

Vi kunne jo bare ringe til ham, så ville han komme. Hans forgænger havde sagt til ham, at det var klogt af ham at møde op. Vi måtte så fortælle ham, at hans forgænger kun kom, fordi det var en fast invitation til smørrebrød og lidt godt. Så var vi straks gode venner, og det blev en tradition med efterfølgeren også.

Bowlingbanen gik godt i mange år, men på et tidspunkt dalede interessen, og den blev pillet ned. Der blev lavet selskabslokaler igen.

Nu var det blevet "in" at have en Pub. Det måtte vi også prøve, så vores dejlige Skipperkro måtte lade livet, det hele blev revet ned og bygget op som Pub. Det var nu meget pænt, syntes kunderne, men de ville nu hellere havde Skipperkroen igen, alt det nymodens stads kunne de godt undvære. Men det var for sent, og det kom også til at gå godt nok alligevel, de skulle lige vænne sig til det! Men jeg siger nu også at Skipperkroen - det var Skipperkroen!

Ulfborg Marked forløb "æt så ring' endda" i alle de år, hvor vi var med. Til at begynde med, da vi var nye værter, stod der dyr i hele Bredgade.

I dag er det traditionen og gøglet og de mange handelsboder, der holder markedet oppe, men dengang var der det rigtige Ulfborg Marked. Jeg kalder det rigtig marked, for dengang var det altid den sidste onsdag i august, og da forventede man at holde fri fra arbejde. Karlene på gårdene håbede, at de ikke skulle høste den dag, og landmændene skulle af sted for at se, om

der kunne gøres en god handel. Der blev virkelig handlet den dag. Med mange håndslag og det blev fejret med en kaffepunch, uanset om de blev enige, eller der ingen handel blev! Jens Svendsen stod ude midt i det hele og solgte "ægte tæpper", så der var råb og stemning.

De første år var markedsmenuen dansk bøf og mirabellegrød – det havde det altid været! Prisen på denne menu var 4,50 kr.

Senere blev jeg opfordret til at lave gule ærter med flæsk og medister. Selv om der kunne være 25 graders varme, var det et hit. Der blev også serveret mange stykker med marineret sild, så der kunne skride nogle snapse ned – og masser af smørrebrød.

Den store sal var fyldt med mennesker, der spiste gule ærter eller dansk bøf, hvor jeg så senere serverede en dessert. Jeg syntes ikke, mirabellegrød skulle spises på hotel, det kunne man få hjemme.

Markedet blev senere lavet om til weekendmarked, noget af det gamle Ulfborg Marked og traditionerne forsvandt, syntes jeg, men det er jo andre tider, og der skal mere til at more folk i dag end før, men hver tid sin charme.

Dengang markedet faldt på en onsdag, kom vi i tanke om, at når vores telt alligevel stod der fra tirsdag, og udgiften til det var det samme, kunne vi lave et forprang med bal. Det blev rigtig hyggeligt, der kom mange mennesker, og året efter dukkede der flere boder op på markedspladsen om tirsdagen. Efter et par år, var der så pludselig Ulfborg Marked fra tirsdag aften. Onsdag var teltet så åbent igen fra morgenstunden med musik og udskænkning og bal om aftenen.

Nedrivningen af Christoffersens Hotel i 1988.

I hotellets store sal var der også bal, det var nogle travle dage, bagefter flød alt og alt lugtede af øl og tobak. Nattesøvn fik vi ikke noget af, for værelserne var jo lejet ud til handelsmænd, og de kom jo luntende hen ad natten og skulle så låses ind. Det var sjove dage, og vi havde mange til at hjælpe os, det var meget hyggeligt, for det var de samme mennesker, der kom år for år.

Hotellet ændrede drift i 1978. Vi ville prøve at drive det mere som en selskabsforretning med forudbestillinger. Jeg var blevet opereret for en diskusprolaps og kunne ikke holde til de mange timer i køkkenet. Vi havde mange møder og selskaber o.s.v., men det kom alligevel til at strække sig over hele dagen. Der var ofte forudbestilt til kl. 12, og sådan gik hele dagen.

Vi åbnede Bodegaen kl.16. Den var lavet med heluldent ternet tæppe, nye farver, nye møbler og bardisk.

Vi prøvede så at drive værelserne som "Garni", altså med morgenmad og om aftenen dagens middag og a'la carte. Vi tog ikke strøgkunder til spisning midt på dagen, hvis der ikke var forudbestilt.

Vi startede det første solcenter i Ulfborg, det var en nyhed. I året 1978 var der ikke mange byer, der havde det, og det blev hurtigt meget populært.

1982 blev året, hvor vi blev enige om at sælge hotellet, hvis vi kunne finde en køber. Vi fandt den første køber, ja – der står første.

Vi havde solgt til overtagelse den 1. marts 1983, men de kom ikke, konen ville ikke med, så vi forsatte driften.

Så solgt vi igen, troede vi, der ville konen pludselig heller ikke med, man skulle tro, de havde fundet ud af, disse hustruer, at det var et fuldtidsjob de godt og vel skulle i gang med.

Tredje gang er lykkens gang, siger man, da lykkedes det. Man kan måske ikke kalde det lykkens gang, for det blev hotellets endeligt – det blev ikke passet eller vedligeholdt mere.

Engang var jeg en tur oppe på værelserne og i privaten for at se, hvordan det var kommet til at se ud, men det var så rodet, og nogle vægge var revet ned, og ikke rejst igen. Jeg kunne ikke finde ud af, hvor i hotellet jeg var, selv om jeg havde boet der det meste af mit liv. Det havde jeg mareridt over om natten i mange år.

En dag i 1988 blev Christoffersens Hotel så solgt til en boligforening, og i 1989 blev det hele revet ned. Det blev Hotellets endeligt, og jeg havde ikke flere natlige mareridt.

Tiderne skifter, der er ikke mere brug for de mindre steder. Det var en stolt bygning, der havde stået siden 1901.

Hotellet blev bygget af enkefrue Karen Hansen (f. Kristensen). Hendes mand, Jens Hansen, døde i 1892. Han ejede nogle grunde i Bredgade, og på én af dem byggede hun hotellet i 1901. Hun søgte næringsbevis, og fik det i 1903. Karen Hansen døde i 1925, og derefter er det usikkert, hvem der drev det videre. Dengang hed det Jernbanehotellet.

I 1930-31 kom datteren Mette Marie (f. Hansen) og svigersønnen Aage Christen-sen til hotellet. Karen Hansens oldebarn Margit Johansen fortæller, at Mette Marie og Aage Christensen også kaldte hotellet for Jernbanehotellet.

I årene 1925-30 må navnet Krahns Hotel være kommet ind. Det er de eneste 5 år, hvor vi ikke kender hotellets ejer.

Mette Marie og Aage Christensen drev hotellet indtil 1937, hvor de solgte det til Gerda Bjørnbak Christoffersen, som kom fra Gæstgivergården. Hun tog bevillingen med derfra, og stedet kom derefter til at hedde Christoffersens Hotel resten af sine dage.

Min svigermor Grethe Gabelgaard købte hotellet i 1956.

Peter Henrik Gabelgaard kom kort tid efter for at hjælpe hende. Hotellet blev drevet videre i den ånd, stil og atmosfære, der var forventet af dette sted, og det gjorde jeg alt for at forsætte med.

I julen 1960 blev Peter Henrik og jeg gift, og svigermor flyttede til Silkeborg. Peter søgte bevillingen og fik den, og vi drev stedet til 1983.

Christoffersens hotel, 1962.

Staby Møllegård

Af Peder Ravn Petersen

Lærer Rudolf Uhre interviewede i foråret 1981 Ellen og Ib Chr. Petersen, Staby Møllegård om fortiden og især om den gamle møller Peder Ibsen og familien.

Interviewet blev optaget på lydbånd, og er nedfældet af deres søn, Peder Ravn Petersen.

For at gøre billedet af Peder og Else Ibsen så nuanceret som muligt, er der desuden medtaget deres sølvbryllupssang, et brev fra pastor Laurits Vesten, Peder Ibsens nekrolog og beretningen om døbefonten fra Vedersø kirke.

Ellen og Ib Petersen kom til Staby Møllegaard i 1935 som bestyrerpar og overtog den i 1939. Møllen var dog solgt fra allerede i 1917.

Ib fyldte 70 år i januar 1981, og han fortæller om livet på Møllegården, som har været i familiens eje i mange år.

Bygningerne, især stuehuset, er gamle – bygget i ca. 1820. Vinduerne er de samme endnu. Peder Ibsen overtog gården i 1870, og der blev bygget et stykke til den østre

1930. Ellen Ravn Petersen (1908-1991).

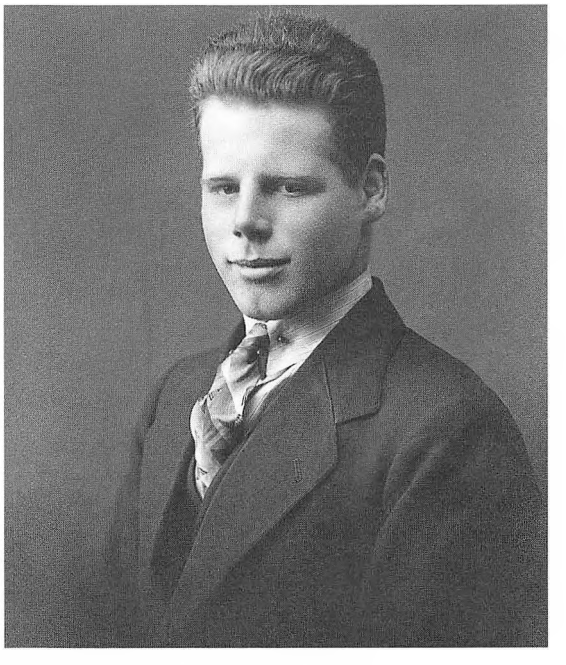

1930. Ib Chr. Petersen (1911-1994).

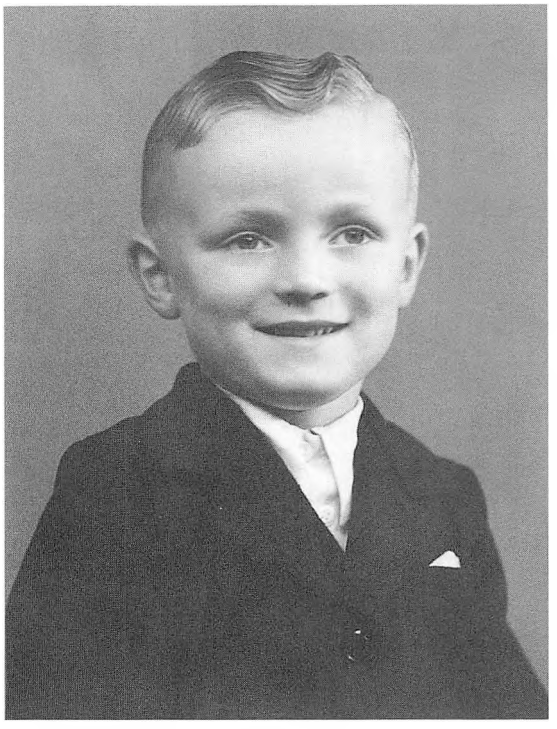

Peder Ravn Petersen, 1947.

ende, så den tidligere ejer kunne komme på aftægt og blive boende. Der kunne man se, at det ikke var så gode materialer, der var blevet brugt ca. 50 år tidligere.

Ellen og Ib har efter de overtog gården i 1939 bygget ny kostald og vognport og senere i 1950 ny svinestald. Senere lagde de fast tag på stuehuset.

Ib fortæller, at i hans barndom på gården var der et sjovt hus inde på gårdspladsen i 2 etager, nemlig med høns på 1. sal og 6 svinebokse i stueetagen.

Da han var dreng var de 14-15 folk ved middagsbordet, så der var mange dengang til det daglige arbejde ved møllen.

Desuden var der jo min mor Anna, os fire børn og to mostre, som også boede her.

Den ene moster var lærerinde, Marie Lucia, ved Staby Sdr. Skole, den anden moster var Kirstine Ibsen, som hjalp til med at passe gården fra ca. 1900-1920.

Peder Ibsen havde nok med at passe mølledriften, hvor der kom landmænd fra Staby og de omkringliggende sogne for at få malet korn. I travle perioder kunne der holde op til 20 vogne og vente. Ellers var det tit sådan, at man kom med kornet den ene dag og afhentede det malede korn den næste dag.

Peder Ibsen drev gården og møllen med 2 karle og 3 møllersvende. Møllen stod på en forhøjning, og lige nord for byggede han "Møllehuset" med bolig til en gift møllersvend og et stort rum, de kunne lægge foderstoffer i. Loftet blev lavet så stærkt, at der kunne ligge korn oppe på det.

Når der var ventetid ved møllen, gik mange ind i gårdens stuehus for at få en kaffepunch med mølleren, som altid sad for bordenden. Tit kom der en snes stykker i dagens løb, og bedstefar holdt dem undertiden med selskab, men for at han ikke skulle blive påvirket, lavedes alle punche ude i køkkenet, og hans kom der ingen brændevin i.

Min bedstefar Peder Ibsen er født i Husby på en gård, som hedder Bremland. Hans far hed Ib Bremland. Der fortælles om ham, at han havde sagt til Dalgas, da vi mistede Sydslesvig:

"Hvad udad tabes skal indad vindes."

Et udvalg mente, at der skulle plantes nogle træer ved Husby Klit. Der kom så nogle personer, som skulle se på sagen. Ib Bremland var også med, og han havde så udtalt, at det var en dårlig beslutning, for her kunne ikke "gro mere end han kunne æde til sin davre!"

Nogle år senere kom Dalgas til vestkysten på besøg igen, og han efterlyste så den person, som havde sagt, at han kunne æde det til sin davre, som kunne gro her, men Ib Bremland var død i mellemtiden.

Peder Ibsen startede som ung i lære ved Vedersø Mølle, og min bedstemor, Else, var samtidig pige hos Pastor Plesner i Vedersø, og derved mødtes de.

Efter at Peder Ibsen blev udlært, blev han forpagter på Staby Præstegård i nogle år, men et halvt år før forpagtningen sluttede, købte han Staby Møllegaard og mølle, og så måtte han være to steder for at passe begge gårde.

Senere ca. 1890-92 brændte der en nabogård. Peder Ibsen købte så jorden og resterne af forsikringsselskabet. Men for at forsikringssummen kunne udbetales for bygninger, skulle der bygges på samme matrikelnr. Han byggede så en lade i træ og med tag, så der kun manglede mure. En ret stor lade med 6 gulve.

Så kom det meget omtalte projekt, nemlig at Peder Ibsen fik denne halvfærdige bygning flyttet ca. 150 m hen til Møllegården på træruller, som blev godt smurt med masser af grøn sæbe og med to knabstrupper heste til at trække. Det var tømrermester Kr. Flodgaard, som var med til at klare denne opgave.

Det berettes, at der kom folk fra nær og fjern for at se dette.

Bedstefar fortalte mange sjove episoder fra hverdagen. Dengang var det sådan, at hvis en familie mistede sin ejendom ved brand, så gik ejeren rundt på egnen og samlede penge ind til hjælp.

Der var også en mand, der kom til bedstefar en dag og tiggede. Han fik nogle penge, og mens de snakkede, spurgte bedstefar, hvordan hans hus var brændt, hvortil manden svarede:

"Med Guds hjælp skal hun blose på torsdag!"

Bedstefar havde også en knægt i lære på møllen, men han var ikke mere bagt end nødvendigt, som man sagde dengang. En dag beder møllesvenden ham om at standse møllen, og så slutter han bremsen til på én gang, så møllen blokerer og alle fire vinger faldt af.

Else Ibsen (1841-1908) og Peder Ibsen (1840-1938). Billedet er taget o. 1904 af datteren Anna, Ib Petersens mor, der var udlært fotograf og før sit giftermål havde atelier i Fåborg.

Det var samme lærling, som en dag i stærk stormvejr, kom løbende ind og berettede, at i dag var der "løjer i byen" for mejeriskorstenen var væltet.

Mejeriet er et af de ældste bygninger i Staby. Det blev bygget i 1893, og da var der ikke mange huse i byen.

Efter at mejeriet blev bygget, byggede min morbror Ib Ibsen i ca. 1900 en købmandsforretning ved siden af. Den brændte allerede i 1911, og han byggede så en ny forretning og beboelse. Det er den bygning, som ligger der endnu.

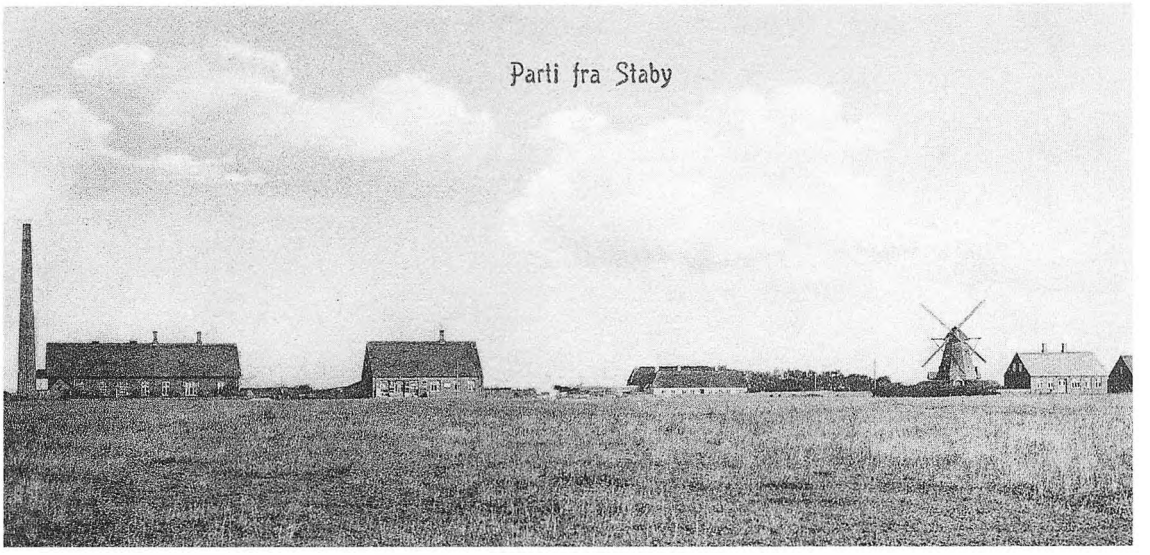

Staby, ca. 1902. Mejeriet blev bygget i 1893.

Smedens bygning overfor blev bygget i 1909, og alle byggegrundene syd for Gammel Landevej er gennem tiden solgt fra Møllegården.

Allerede i 1918 døde min onkel, Ib Ibsen, kun 42 år gammel. Hans enke, tante Rie, byggede så selv et hus ved siden af købmandsforretningen i 1919, hvorfra hun drev manufakturforretning frem til 1943, hvor Dagmar Nielsen lejede lokalerne og fortsatte forretningen i mange år.

Før min bedstefar, Peder Ibsen, blev mølleejer var han med i krigen i 1864 både ved Danevirke, tilbagetoget derfra og på Dybbøl. Under stormen på Dybbøl den 18. april blev han såret, det øverste af issen blev skudt af. Det fortælles, at da han efter skuddet kom til sig selv ude på Skansen, var alle de andre væk. Han lagde da sine vanter op i såret og gik til Sønderborg, og så kunne han ikke huske mere, inden han vågnede op ovre på et lazaret i København, hvor en sygeplejerske var inde hos ham, for at passe ham. Der var så én, der stak hovedet ind og spurgte til hans tilstand, hvorpå sygeplejersken sagde, at han nok ikke levede natten over.

"Men jeg lever da endnu," sagde Peder Ibsen ved sin 90 års fødselsdag, hvor han fortalte om denne episode.

Siden den tid gik bedstefar altid med en fløjlskalot. Den havde han inde under hatten, når han gik ud, og beholdt den på inden døre, også i kirken. Der havde han sin egen plads, og det respekterede alle i sognet, men hvis der var besøg udefra, som ikke kendte dette, og han så kom ind og så, at hans plads var optaget, kunne han dreje omkring og gå igen.

Jeg kan huske, at jeg, da jeg var en 3-4 år, spurgte ham:

"Hvorfor go'r du med den kalot?"

"A fryser æ howed!" svarede han.

Når man spurgte ham om noget, kunne han godt være noget kort i det.

På et tidspunkt blev der installeret teleslynge for svagthørende i Staby Kirke, også på Peder Ibsens plads, men det var han ikke

Familien Ibsen, vist 1904 eller 1905. Øverst fra v.: Helga, Else Ibsen, Kirstine, Peder Ibsen. Siddende: Ib, Marie Lucia og Anna.

tilfreds med, for han kunne nemt høre, sagde han.

I 1925, da bedstefar var 85 år, fik han lungebetændelse og var meget syg, og Marie og Kirstine, der boede hjemme, fik tilskrevet gården. Marie var lærerinde på Søndre Skole i Staby, og Kirstine havde passet husholdningen siden bedstemors død i 1908. Så de fik skøde på gården, hvori der er indført et afsnit med følgende ordlyd:

"*Som et vilkår i handelen har sælgeren forbeholdt sig ret til i sin levetid at forblive boende i den solgte ejendom ganske på samme måde som hidtil, ligesom han har betinget sig for sin livstid fuldstændig underholdning og forplejning, forsvarligt og godt i enhver hense-*

Øverst fra v: ukendt, Else Ibsen, Tante Rie, købmand Ib Ibsen (1877-1919), lærerinde Marie Lucia (1873-1943), fotograf Anna Petersen og Christian Petersen (Ib's forældre).
Siddende: ukendt, barnet ukendt, Peder Ibsen.
Siddende i græsset: Kirstine Ibsen (1874-1952), ukendt.

ende, samt pleje og opvartning i sygdom- og alderstilfælde. Ved min død skal køberinderne besørge og bekoste min hæderlige og anstændige begravelse.

Den årlige kapitalværdi af denne aftægtsforpligtelse ansættes til 500 kr."

Da Peder Ibsen blev frisk igen ovenpå sygdommen, sagde han, hver gang nogen hørte til ham om salget, at "så fek' di da narret' en fræ' mæ!"

Men det var alligevel ham, der blev ved at stå for landbruget. Som 90-årig tog han selv ned i engen og slog den. Kirstine ville sende en karl med til hjælp, men det ville han ikke have. Hun sendte så karlen bagefter uden hans vidende, for at han skulle holde øje med, hvordan det gik.

Peder Ibsen boede på gården indtil sin død i 1938, han blev 98½ år gammel.

Han var åndsfrisk til det sidste og fulgte med i alt.

Vi havde en gammel hest på snart 20 år. "Den skal du fo' føl i!" sagde han til mig, og ved den tid, den skulle fole, spurgte han hver dag, om det var sket. Så en søndag morgen havde den folet, og om tirsdagen ved aftenstid, da jeg var inde ved ham – han gik gerne i seng ved 6-tiden – og han havde lige læst sin avis, sagde han:

"Nu kan du træk' en her om til æ vindu'!"

Møllegaarden i Staby set fra øst, ca.1900.

Jeg holdt snart en halv time deromme med hesten og føllet, så lige på én gang sagde han:

"Træk!" og så kunne jeg gå med dem igen. Derpå lagde han sig ned og sov og vågnede ikke mere. Han døde næste formiddag ved 10-11 tiden.

Mærkelig nok begyndte nedrivningen af møllen netop dagen efter hans død.

Det var et nedbryderfirma, som stod for dette, og der holdtes auktion over alle materialer.

Resterne fra møllen ses endnu som en lille forhøjning, hvor møllen har stået ved siden af Møllehuset, som i dag er restaureret til beboelse.

Dengang var der ingen sluse i Thorsminde, og når der var vestenvind i længere tid, kunne vandet presse sig helt ind i fjorden, så det stod helt op til Pallisbjerg. Det var et stort problem med alle de dyr, som græssede på engen.

Min bedstemor Else Ibsen (f. Christensen) døde allerede I 1908, så min bedstefar var enkemand i 30 år.

Derfor kan jeg huske, at min moster, Kirstine Ibsen, som stod for gården derefter, var meget selvstændig.

Dengang havde vi stor bageovn, hvor alt brød og kager blev bagt. Der blev nu ikke bagt så meget, som da bedstemor stod for det. Vi fandt dog ud af, at det var fordi, hun var så gavmild, at hun gav brød til alle, hun kom i kontakt med.

Ved samme skorsten blev der også røget fisk, så vi var jo næsten selvforsynende med mad.

Min moster, Kirstine Ibsen var den første kvinde i Staby, som fik cykel, hun var også den første som fik bil i Staby, nemlig i 1926, en Ford pedalvogn.

Min anden moster, Marie Lucia, var lærerinde ved Staby Sdr. Skole, som dengang lå lige vest for kirken. Der gik jeg i skole, til jeg var 12 år. Jeg kan huske, hvor hjælpsom min moster var over for alle elever. De gik jo til skole i al slags vejr og kom tit i skole og var

1946. Anna Petersen (1879-1962)

1946. Christian Petersen (1881-1952)

gennemblødt af regnen. Så sørgede hun for at de fik tøjet tørret o.s.v.

Senere var hun lærer på Degnely – den nyere Sdr. Skole fra 1927-38.

Hun fik dårlig hjerte og døde i 1943.

Min mor Anna er jo her fra Staby, og min far, Christian Petersen, er fra Brede i Sønderjylland. Han læste til læge i Kiel, hvor mine forældre boede nogle år, og hvor jeg er født, og senere da krigen brød ud flyttede mor til Staby Møllegård med os børn, for far blev kaldt til krigen som læge. Min mor og mine søskende boede så på møllegården under krigen.

Da krigen var ovre, arbejdede min far på at få Sønderjylland tilbage. Penge havde han ikke mange af, for de tyske penge blev ugyldige.

Min mor var udlært fotograf, og hun flyttede så til Vejle og åbnede butik der, og far fik plads som lærer i Vejle. De havde ikke plads til os børn i starten, så derfor blev vi boende på Møllegården efter krigen og gik i skole her.

Da jeg var 12 år, kom jeg til Vejle og gik på realskole i 5 år. Som 17-årig kom jeg til Fyn og tjene på en gård i ca. 2 år.

Derefter kom jeg på Ladelund landbrugsskole, og bagefter fik jeg plads på en stor gård ved Vejle. Der var jeg i 4 år, og der var Ellen pige i huset. Vi blev enige om at gifte os. Vi havde dog ikke meget at gifte os for – en årsløn i 1934 var 650 kr. + kost og logi, og min far var lærer og fik ingen stor løn.

Vi kom til Møllegården i 1935 og startede med at forpagte den i 4 år. I den tid fik vi lagt lidt til side, ca. 3000 kr., som vi brugte til udbetaling, da vi købte Møllegården i 1939.

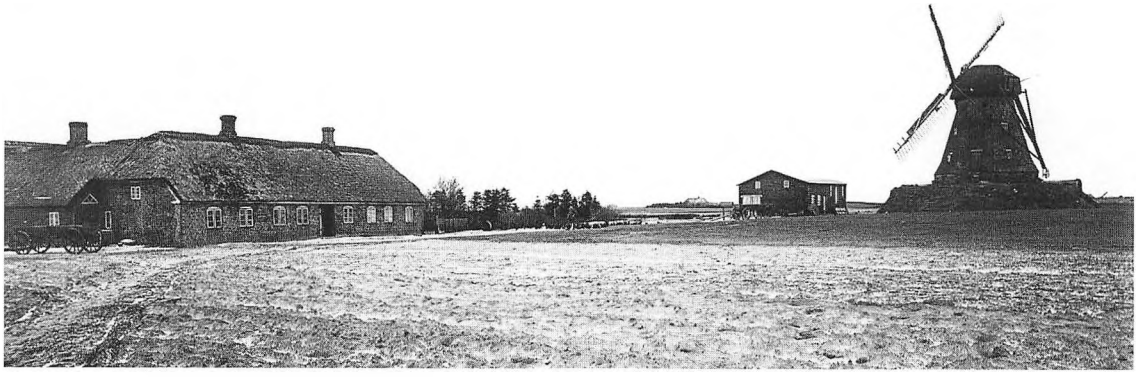

Møllegaarden i Staby set fra øst, ca.1900.

Mens vi forpagtede, boede Peder Ibsen jo også på gården og fulgte med i dagligdagen. Vi havde købt en radio, og sådan noget moderne noget var slet ikke noget for ham.

Han var stærk venstremand, og engang der var en politisk udsendelse i radioen, ville han alligevel godt lytte med.

Det første forår sådede vi korn med hånden og høstede med slåmaskine, bandt neg med håndkraft og tærskede med plejlstang. Året efter lejede jeg en såmaskine oppe ved Kirkegård, og den stod her sønden ude. En søndag, vi var oppe at spise til middag ved dem, ser bedstefar såmaskinen stå der og spørger, om jeg har købt den.

"Nej, a hår lejet den."

"Det var klog!"

Her så jeg over til Ellen, for et par dage før havde en af mine mostre, det var nok Kirstine, sagt, at det var da ikke nødvendigt med en såmaskine. Det sidste korn kunne også godt være sået med hånden

Min far kom også på besøg på Møllegården, da vi boede der sammen med mor, og derfra kan jeg fortælle om en sjov episode.

Min far skulle med min onkel Ib Ibsen og nogle andre en tur på fjorden og fiske, og dengang var det almindelig at de havde en flaske "sprut" med. Når de hyggede sig med at fiske gik flasken på omgang.

Men den dag han var med, var man kommet til at tage den forkerte flaske, nemlig olieflasken til motoren og første mand turde ikke sige noget, han sendte videre til næste mand, som heller ikke sagde noget o.s.v. Indtil sidste mand, men så varede det ikke længe, før den rigtige flaske kom rundt.

Da Peder Ibsen døde flyttede de 2 mostre op i byen i et nybygget hus ved Gammel Landevej. Marie Lucia døde i 1943 og Kirstine Ibsen boede så alene der, til hun blev syg i 1952, hvor hun havde sygeleje på Møllegården hos Ellen og mig i ca. et halvt år, indtil hun døde.

Vi drev gården videre i mange år, lejede jord ved Pallisbjerg og byggede større lade i ca. 1960. Vi havde køer, grise og høns.

Omkring 1980 blev Ellens sukkersyge værre, og hun måtte tilbringe de sidste år i kørestol. Vi blev boende på gården og lejede bygninger og jord ud.

Ellen døde i 1991 og Ib døde i 1994. Begge som 83-årige.

Sølvbryllupssang!
Til Hr. Peders og liden Elses Sølvbryllup i Staby Mølle d. 15. April 1897.
(Mel.: Hr. Peder kaster Runer over Spange)

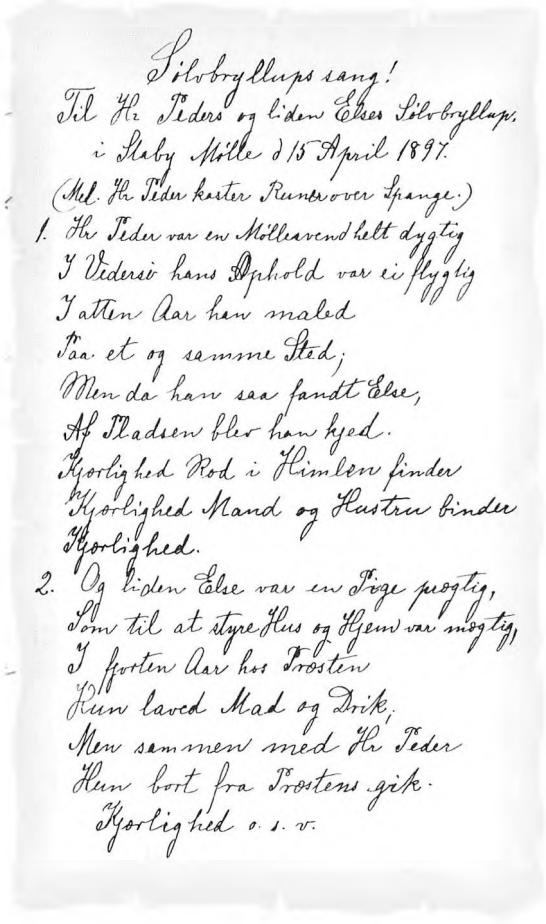
Sølvbryllups sang!
Til Hr. Peders og liden Elses Sølvbryllup;
i Staby Mølle d 15 April 1897.
(Mel. Hr. Peder kaster Runer over Spange.)
1. Hr. Peder var en Mølleswend helt dygtig
I Vedersø hans Ophold var ei flygtig
I atten Aar han maled
Paa et og samme Sted;
Men da han saa fandt Else,
Af Pladsen blev han kjed.
Kjerlighed Rod i Himlen finder
Kjerlighed Mand og Hustru binder
Kjerlighed.
2. Og liden Else var en Pige prægtig,
Som til at styre Hus og Hjem var mægtig,
I fjorten Aar hos Præsten
Hun laved Mad og Drik;
Men sammen med Hr. Peder
Hun bort fra Præstens gik.
Kjerlighed o. s. v.

Uddrag af Else og Peder Ibsens sølvbryllupssang.

1. Hr. Peder var en Møllesvend helt dygtig
i Vedersø hans Ophold var ei flygtig
i atten Aar han maled
paa et og samme Sted;
Men da han saa fandt Else
af Pladsen blev han kjed.
Kjærlighed Rod i Himlen finder
Kjærlighed Mand og Hustru binder
Kjærlighed.

2. Og liden Else var en Pige prægtig
som til at styre Hus og Hjem var mægtig
i fjorten Aar hos Præsten
hun laved Mad og Drik;
Men sammen med Hr. Peder
hun bort fra Præsten gik.
Kjærlighed o.s.v.

3. Thi Peder gik og gjorde sig saa lækker
at Else gav sig og ham Haanden rækker.
Det var den Herre Peder
af Glæde fast han lo
da liden Else gav ham
sin Ære og sin Tro.
Kjærlighed o.s.v.

4. Og Præsten gjorde deres Bryllupsgilde
og som det der gik til var ikke ilde.
Endnu de mindes ofte
den store Høitidsdag
med stadig stille Glæde
det er en afgjort Sag.
Kjærlighed o.s.v.

5. Da deres første hjem var trist og lille
det kunde derfor dem ei tilfredsstille.
Han derfor kjøbte Møllen
der kunde han nu ret
faa Brug for sine Evner
faa Hjemmet lyst og net.
Kjærlighed o.s.v.

6. Thi Peder er et Menneske helt genial
han fabrikerer Brandere i Tusindtal
og flytter Hus paa Ruller
og handler stort med Korn
saa Pengeposen fylder
som aldrig set tilforn.
Kjærlighed o.s.v.

7. Og Else vil vi ogsaa gjerne Hylde
hun inden Hjemmets Vægge og kan fylde
sin Plads til megen Glæde
for Poul og for Per
saa alle som her færdes
sig føle hjemme her.
Kjærlighed o.s.v.

8. Nu bor de i et vakkert Hjem som yder
dem skjul og Hvile, og de der sig fryder

ved Børnene saa glade
ved alt hvad der er stort,
godt, skjønt og hvad Vorherre
for dem har stedse gjort.
Kjærlighed o.s.v.

9. I dette Hjem fem flinke Børn dem glæder
og alle vil de naar de ud skal træde
i Samfundslivets Gerning
da mindes Hjemmets Fred
og gjøre Hjemmet Ære
ved Dyd og Dygtighed.
Kjærlighed o.s.v.

10. I fem og tyve Aar de leved sammen
og dette med hinanden Alvor, Gammen.
Gud gav dem megen Glæde
men meget lidt af Sorg
de paa Livets Solside
fik bygget Hjemmets Borg.
Kjærlighed o.s.v.

11. Vi Venner som her mødes denne Sinde
og som saa tidt nød Gjæstfrihed herinde
vi vilde vore Ønsker
med Venner bære frem
for Peder og for Else
og derved glæde dem
Kjærlighed o.s.v.

12. Gid da Sølvbrudeparret maatte finde
at de af Lykke, Kjærlighed maa vinde
I Rigdom og i Fylde
at de mens Dage gaar
maa voxe i Gudsfreden
og Livets krone naa.
Kjærlighed o.s.v.

(J. Jørgensen)

Sulsted Præstegaard, d. 10. Januar 1926.

Kære gamle Møller!

Min Kone kom i Eftermiddag, da jeg kom hjem fra min Annekskirke og betroede mig, at det ganske bestemt var Deres Fødselsdag en af de nærmeste Dage, maaske allerede i Dag. Min Hukommelse er nogenlunde usvækket, men Fødselsdage har den aldrig kundet holde paa, saa i den Retning lader jeg mig blindt henlede af min Kones Forgodtbefindende. Nu finder hun altsaa for godt, at det skal være Deres Fødselsdag, og saa siger jeg: Vel, han har fortjent en Hilsen, den brave gamle Møller, og den sender jeg Dem altsaa nu med Ønsket om, at det nye Aar – nyt i dobbelt Forstand – maa fare lempeligt med Dem, og at han, som styrer alle Skæbnens Veje, maa gøre Deres gamle Dage blide.

Vi blev glade for Maries Nytaarshilsen; for selv om vi har det godt her oppe hos Vendelboerne, saa staar dog vort Ophold hos

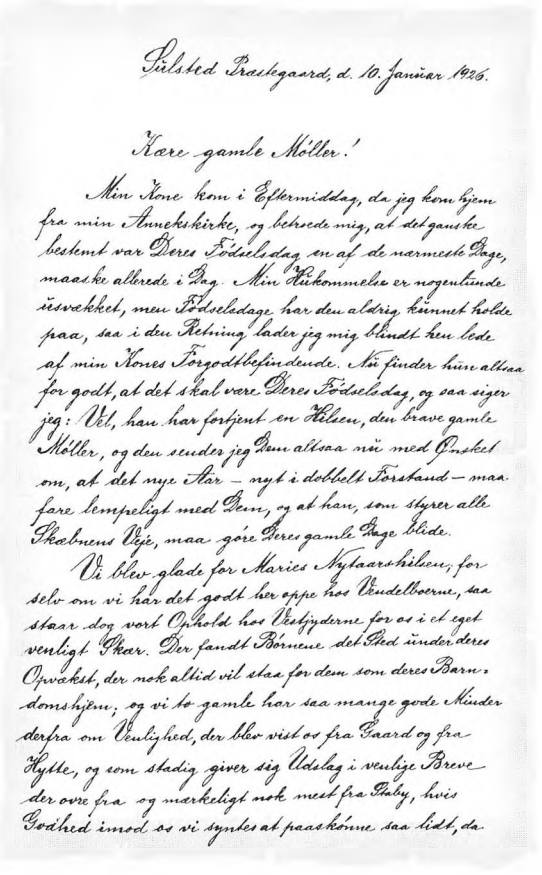

Sulsted Præstegaard, d. 10. Januar 1926.

Kære gamle Møller!

Min Kone kom i Eftermiddag, da jeg kom hjem fra min Annekskirke, og betroede mig, at det ganske bestemt var Deres Fødselsdag en af de nærmeste Dage, maaske allerede i Dag. Min Hukommelse er nogenlunde usvækket, men Fødselsdage har den aldrig kundet holde paa, saa i den Retning lader jeg mig blindt henlede af min Kones Forgodtbefindende. Nu finder hun altsaa for godt, at det skal være Deres Fødselsdag, og saa siger jeg: Vel, han har fortjent en Hilsen, den brave gamle Møller, og den sender jeg Dem altsaa nu med Ønsket om, at det nye Aar – nyt i dobbelt Forstand – maa fare lempeligt med Dem, og at han, som styrer alle Skæbnens Veje, maa gøre Deres gamle Dage blide.

Vi blev glade for Maries Nytaarshilsen, for selv om vi har det godt her oppe hos Vendelboerne, saa staar dog vort Ophold hos Vestyderne for os i et eget venligt Skær. Der fandt Børnene det Sted under deres Opvækst, der nok altid vil staa for dem som deres Barndomshjem, og vi to gamle har saa mange gode Minder derfra om Venlighed, der blev vist os fra Gaard og fra Hytte, og som stadig giver sig Udslag i venlige Breve der ovre fra – og mærkeligt nok mest fra Thy, hvis Godhed imod os vi synes at paaskønne saa lidt, da

Uddrag af brevet fra pastor L. Vesten.

Vestjyderne for os i et eget venligt Skær. Der fandt Børnene det Sted under deres Opvækst, der nok altid vil staa for dem som deres Barndomhjem; og vi to gamle har saa mange gode Minder derfra om Venlighed, der blev vist os fra Gaard og fra Hytte, og som stadig giver sig Udslag i venlige Breve der ovre fra og mærkeligt nok mest fra Staby, hvis Godhed imod os vi syntes at paaskønne saa lidt, da vi saa hurtigt flyttede derfra. Jeg er glad ved, at De i Pastor Hansen fik en god og dygtig Præst, som De forhaabentlig endnu en Del Aar kan beholde hos Dem; prægtige Mennesker er de begge to, Præsten og hans Kone. Skade, at der ikke bliver nogen Børnestøj der i huset.

Det er rigtig trist for Per Bundgaard og endnu mere trist for dem i Tyskesgaard; Helene har jeg altid været noget betænkelig ved; hendes Familie har jo Anlæg for Tuberkulosen og jeg synes altid, at hun har haft noget sart og lidet robust over sig; to Søstre er jo bukkede under for Sygdommen; Annas Sygeleje mindes jeg endnu, det er et af de mest forunderlige og opbyggelige Dødslejer, jeg har staaet ved.

Her hos os har vi det godt. Mutter og jeg sidder ene hjemme og holder Søndag Aften i Ro; alle Børnene – tænk, Agnete er 17 Aar nu! – er kørt ud til Sognets aller vestligste Grænse til anden Dags Sølvbryllup hos en Gaardmand med en del jævnaldrende Ungdom. Til daglig ser vi nu heller ikke meget til dem: Per er nu paa fjerde Aar Lærling paa en Maskinfabrik i Aalborg, og jeg tror, han arter sig helt vel. Marie og Søster staar op hver morgen Kl. 6 for at naa Morgentoget, der fører dem hver til sit, Marie til et Syetablissement, hvor hun uddanner sig i den ædle Dameskræderkunst og Agnete til Latinskolen, hvor hun slaas med Videnskabernes vanskelige Begyndelsesgrunde og for øvrigt benytter hun hvert ledigt Minut herhjemme til at dyrke Musikken.

Hvad mine Kirker angaar, har jeg noget at anke over ved dem begge, men det gaar i forskellige Retninger. I Sulsted har jeg en af Landets fineste og bedste Landsbykirker; men der er jævnligt et grumme ringe Besøg, og saadan har det været saa langt tilbage, som der haves Efterretninger. I Ajstrup er der en stor brøstfældig Kirke, hvor Regnen siver ned ad Væggene og drypper gennem Loftet; men hver Søndag sidder Folk tæt der og trykker sig lidt tættere sammen endnu, naar Regndryppet bliver for nærgaaende. Den er kommen paa Finansloven i Aar; men jeg har hørt, at der skal være gaaet Politik i Bevillingen til den, saa den bliver maaske stemt ud igen. Jeg har tænkt paa at invitere Finansudvalget til Gudstjeneste der en rigtig Regnvejrsdag, for at de kan fornemme Væden og høre paa Menighedens glade Sang.

Nu beder jeg Dem hilse rundt om hos dem, der kan tænkes at bryde sig om en Hilsen, f.eks. ovre hos unge Fru Ibsen; hils Lærer Kristensen og sig Tak for Julekortet; han fortalte, at der skal bygges ny Skole; det kan jo blive helt festligt.

Men de bedste Hilsener i dette Brev er nu til Dem selv og alle Deres fra

Deres heng.
Laurits og Laura Vesten

Nekrolog fra Dagbladet den 5. juni 1938

Peder Ibsens Jordefærd
En smuk Mindehøjtidelighed for den gamle Veteran i Staby.

Pinsedag samledes Familie og Venner til den gamle Veteran P. Ibsens Jordefærd i Staby. Følget drog ud fra den gamle Mølle-

gaard, hvor P. Ibsen har boet i 62 Aar. Hele Vejen til Kirken blev Folk ved at strømme til Følget, og da Kirken var naaet, var der omkring ved et Par Hundrede Mennesker. Kirken var smukt pyntet, og der var et umaadelig Væld af kranse, hvoraf flere signerede. Der var bl.a. Kranse fra Folketingsmand Dr. Krag og Ringkjøbingkredsens Venstreforening.

Pastor Jensen talte ud fra Ordet "Min Sjæl lov Herren og glem ikke alle hans Velgerninger."

Dette Ord var i Kontakt med P. Ibsens Tankegang. Trods det, at han naaede en Alder, som er de færreste beskaaren var hans Liv præget af Lovsang og Tak til Gud. Han var en god dansk Mand, i Pagt med noget af det bedste i i vort Folks Karakter. Vort Lands Ve og Vel laa ham stærkt paa Sinde; han havde deltaget i Krigen, sat noget ind for vort Folk og Land, derfor elskede han det vel saa meget mere. Her i Guds Hus tog han Plads Søndag efter Søndag, han var en troende Mand, en af hans daglige Bønner var "Søde Jesus giv mig Naade ved din gode Helligaand." Hans Liv og Færd svarede til de Ord. Nu paa det sidste fik han en omsorgsfuld Pleje af sine to Døtre.

Efter Jordpaakastelsen takkede en Dattersøn, Ib Petersen, paa Familiens Vegne for den store deltagelse.

Størstedelen af den store Forsamling samledes nu til en Mindefest i Forsamlingshuset.

En Datter af P. Ibsen, Fru lærer Anna Petersen, Vejle, takkede for den Venlighed, der var vist Familien gennem de mange Aar, fremdrog Træk og Minder fra Barndomshjemmet, Minder der var karakteristiske for Hjemmet og for P. Ibsen, og takkede for den Lykke, det var at gaa ud fra et saadant Hjem.

Købm. Aastrup, Ulfborg, havde altid haft den største Beundring for P. Ibsen; han var altid i Pagt med det bedste i Tiden og har sikkert haft stor Indflydelse paa denne Egn. Hans største Oplevelse og Glæde var vel nok, da han oplevede Genforeningen.

Købm. Knud Holmsgaard, tidligere Staby, takkede P. Ibsen som Nabo og Ven. P. Ibsen var en Mand, paa hvis Ord man kunde stole, og han byggede sit Hus i Tro og paa Klippen.

Lærer Kristensen, Staby, fremdrog flere Minder fra Samværet med P. Ibsen, han var en ærlig Sjæl i Sind og Tanke, kunde glæde sig baade ved smaat og stort. Tak for, hvad han har betydet for os. Ære være hans Minde.

Fhv. Landstingsmand Mads Degnbol: Der er et Ordsprog, der siger: Det er godt at have "gammel i gaarde," dermed menes én med Livserfaring. Naar vi talte med P. Ibsen, var det to Ord, der stadig kom igen: Danmark og Dybbøl, og vi hørte paa ham i Ærbødighed. P. Ibsen var en af J. C. Christensens Kærnetropper, vi kan godt sige en af Fløjmændene. En god Dag skal man først prise om Aftenen, og nu vil vi takke P. Ibsen for hans Indsats for alt godt i det danske Folk.

P. Markus, Sdr. Nissum, fremhævede, at P. Ibsen var en Hædersmand overfor alle, og rettede en Tak til to af Ibsens Døtre for deres kærlige Pleje af deres gamle Fader.

Lærerinde, Frk. Helga Ibsen, fortalte mange Træk fra Barndomstiden og om det gode Hjem, hun havde haft. Fader vilde altid hellere sige Tak end klages; der skulde virkes, og vi havde travle Dage. Flid og Venlighed prægede vort Hjem. Tak for al den Venlighed, vi har mødt baade i Dag og gennem Tiderne.

Lærer Petersen, Vejle: Det er for mig, som om Bedstefaders Aand har været her

Døbefonten er "kommet hjem" til Vedersø kirke og står nu i krypten under tårnet.

til Stede og præget Stemningen. Jeg er taknemlig for, hvad der er sagt om Bedstefader. Det var hans sikre Tro, at vi ved trofast og ærligt Arbejde nok skulde faa vort tabte Land tilbage, og den Glæde oplevede han. Vi siger: Æret være hans Minde.

Dermed sluttede Mindefestligheden.

Artiklel fra Vedersø Kirkeblad nr.5, 1988

En døbefont vender tilbage

Den døbefont, der er tale om har engang stået i Vedersø Kirke og er muligvis den oprindelige. For ca. 120 år siden var den imidlertid havnet udenfor kirkegårdens hegn. Af en eller anden grund må den være kasseret, og det ligger nærmest at tro, at det skyldes vanhelligelse, da en menighed kun nødtvungen vil skille sig af med et sådant klenodie.

Desværre findes der ingen skriftlige kilder om denne sag, men en mundtlig overlevering kan måske lede på sporet.

Vedersø's sognepræst 1944-54, Harald Bang-Madsen, oplyser, at han har fået fortalt, vist af fru Munks far, Niels Jørgensen, at pastor Plesner engang kom op i kirken, hvor der var håndværkere, og så, at de i fuldskab var ved at foretage en slags dåb. Den ene havde den anden om halsen og holdt ham ind over døbefonten for at »døbe« ham. Det blev Plesner så forarget over, at han sagde, de skulle forlade kirken, han ville ikke se dem dér mere. Og døbefonten er sikkert ikke blevet brugt siden. Denne hændelse må have fundet sted omkring 1870.

Den gamle døbefont blev fjernet og erstattet af en anden. Den lå nu udenfor kirkegården, og så gik det sådan, at præsten forærede den væk til en brud, han viede i kirken.

På den tid var ungkarl Peder Ibsen fra »Bræmland« i Husby Sogn svend i Vedersø Mølle. Han var ikke en mand, der løb af sin plads, for han blev på møllen i 18 år. Og hans kæreste, Else Christensen, der stammede fra »Kirkegård« i Husby, var heller ingen renegat. Hun tjente i Vedersø Præstegård hos pastor Plesner i 8 år. Til det lange åremål bidrog dog nok også, at fru Plesner var død i 1868. Under de omstændigheder har Else ikke villet forlade familien, som hun følte sig knyttet til. Ved sit giftermål betegnes hun som husholderske i Vedersø Præstegård.

Peder Ibsen og Else Christensen blev viet af pastor Plesner i Vedersø Kirke den 15. april 1872, og ved den lejlighed fik Else den gamle døbefont, som hun havde lagt mærke til og interesserede sig for. Brudeparret førte gaven med sig til deres hjem i Staby Præstegård, hvor de skulle være forpagterfolk, og da Peder Ibsen nogle år senere erhvervede »Mølbjerg« (Staby Møllegård), kom døbefonten til at stå dér. Peder og Else Ibsen fik 5 børn, 4 piger og en dreng. Den ældste datter var opkaldt efter fru Plesner og hed Marie Lucia. Hun blev lærerinde i

Staby og overtog sammen med sin søster Kirstine gården efter faderen, der blev boende på gården.

De to søstre, der var ugifte, overdrog senere gården til deres søstersøn, Ib Petersen, som ejer den endnu. Han fortæller, at døbefonten stod ude i haven på østersiden af stuehuset. Den var anbragt på tre kampesten, og der var blomsterbede udenom.

Da Marie og Kirstine Ibsen afstod »Mølbjerg« og byggede hus i Staby Mejeriby 1939, tog de døbefonten med derhen. Om dens videre skæbne har fru Ingeborg Christensen, enke efter Stabys daværende sognepræst, Peter Christensen, fortalt: »Min mand »fandt« den i en krog ved huset, og han talte flere gange med Kirstine Ibsen om, at den egentlig burde anbringes ved Staby Kirke. Det var hun dog ikke tilbøjelig til at gå ind på; men en skønne dag blev fonten bragt til præstegården som en gave til min mand. (Da jeg ved en lejlighed takkede hende for den dejlige gave, hun havde sendt os, svarede hun: Den er præstens!) Nå, min glæde var jo ikke mindre for det!! Vi var begge meget glade for døbefonten, og de skiftende Vedersø-præster var meget »interesserede« i den. Da Vedersø Kirke blev restaureret, var pastor Ove Hansen meget ivrig for, at den skulle anbringes i krypten. Min mand lovede ham da, at når vi engang ikke mere var i Staby Præstegård, skulle døbefonten komme tilbage til Vedersø. Ejendommeligt nok har min mand – uden at vide det – opfyldt Kirstine Ibsens ønske. Hendes søstersøn Ib Petersen fortalte mig, engang vi talte om hans mosters gave til min mand, at når hun ikke ønskede fonten stillet op ved Staby Kirke, var grunden nok den, at hun inderst inde var utilpas med, at den var ført bort fra Vedersø, men hun så ligesom ikke udvej for at få den bragt tilbage«.

Efter pastor Christensens død i 1965 sørgede fru Christensen for, at hendes mands løfte blev opfyldt, og den 12. november 1965 hentede vognmand Aksel Petersen døbefonten i Staby præstegårdshave. P. Larsen og Viggo Thornvig var med for at assistere, og jeg stod og så på, hvordan de fik den tunge granitsten op på vognen ved håndkraft. Den blev rullet op på havediget, og Aksel Petersen bakkede ind til stedet. Mens de baksede med stenen, hørte jeg ham bemærke: »Så kom Værnø te'n!« Jeg lagde mærke til udtrykket, fordi jeg ikke dengang vidste, hvad det betød. Læge Værnø fra Tim var dagen før faldet død af hesten på rideskolen i No.

Døbefonten kørtes til Vedersø, hvor den har haft sin plads i præsteboligens have i næsten 23 år. Men endelig den 27. juni i år kom den ifølge menighedsrådets bestemmelse ind i vores kirke igen og anbragtes i krypten under tårnet. Denne gang var det Niels Jørgensen, Kaj Krogh og Ingrid og Egon Larsen, der stod for flytningen.

Til trods for at granitfonten har tilbragt over 100 år af sin omskiftelige tilværelse under åben himmel, udsat for vejr og vind, er stenmesterens dekorative udsmykning stadig tydelig. En revne i den ene side kan være en frostsprængning og hidrøre fra, at kummen har stået fuld af vand i stærk kulde.

Den døbefont, der i sin tid afløste den her omtalte, stod i kirken til 1915 og findes nu på Ringkøbing Museum. Den skal efter sigende engang have stået i hestestalden på »Åbjerg«. Også den nuværende font har tidligere været profaneret, så ikke mindre end tre døbefonte har skiftedes til at stå i Vedersø Kirke, og de har alle på et tidspunkt lidt overlast.

Christian Overgaard

Døbefonten har tidligere været omtalt i Kirkebladet 1968 nr. 4.

Erindringer fra min barndomstid i Sdr. Nissum

Af Lilly Jørgensen

Der var engang et lille husmandssted på Krogsgårdvej i Sdr. Nissum.

Man kunne næsten fristes til at kalde det "Det lille hus på prærien", men det hed "Krogsgårdhus" og lå mellem Felsted havn og Krogsgård – helt ude på fjordbrinken. Huset eksistere ikke mere, det blev desværre nedrevet i begyndelsen af 1960'erne.

Herude på den vindomsuste plet ved fjorden blev jeg født i 1938 som den sidste af en børneflok på ti og med en aldersforskel på 17 år fra den ældste og til mig.

Mine forældre var Karen og Bertel Andersen, måske bedst kendt som „Bertel Tækkemand" eller Bertel Søjborg. Far var født i 1894 i "Søjborg", som det hed engang, og som ligger Krogsgårdvej 3 i Sdr. Nissum. Han var søn af Ane Johanne og Hans Peder Andersen.

Min mor var født 1897 i Fuglbjerg i Stadil sogn, og hendes forældre hed Johan-

Krogsgårdhus, 1940'erne.

ne og Kristian Peder Pedersen. Min bedstefar i Stadil var landsbysmed i Fuglbjerg. Den gamle smedje med noget af hans værktøj eksisterer stadig. Mor og far blev gift i 1920.

Vi var 6 drenge og 4 piger: Kristian, Hans, Ane Johanne, Harry, Svend, Mary, Gunnar, Evald, Minna og mig selv. De ældste husker jeg ikke rigtig som søskende i hjemmet, de var jo ude at tjene, længe før jeg blev født, men jeg havde meget sammen med min søster Minna, der kun er godt 2 år ældre end jeg.

Her havde jeg mine barndomsdage, og det er herfra jeg vil fortælle om dagen og vejen i glæde og i kvaler.

Vi var som før nævnt en stor børneflok efter nutidens målerstok, men dengang var det ikke så usædvanlig med en stor flok børn. Med 17 års forskel på ældst og yngst var de ældste 5-6 stykker fløjet fra reden, om jeg så må sige, da jeg blev født, så det er os fire yngste Gunnar, Evald, Minna og mig selv, der haft barndom og skoletid sammen.

Ane Johanne Andersen (1853-1915).
Hun var gift med Hans Peder Andersen (1851-1935).

Om mit barndomshjem kan siges, at hvor der hjerterum, er der husrum. Huset var lille og bestod af en forgang, køkken og spisekammer, en lille stue, fars og mors soveværelse med to ekstra senge, hvor Minna og jeg sov og et værelse med to senge – drengene sov ofte tre i én seng. Loftet var ikke udnyttet.

Vi havde en gris til at fede op til saltkarret, og i haven dyrkede vi grøntsager og frugt til syltning og henkogning.

Min far ernærede sig mest som tækkemand, og han tækkede med strå eller rør. Det var af naturlige årsager mest om sommeren det foregik, om vinteren høstede han tagrør på fjorden og bragte dem i land, som regel på en slæde han selv trak. Når så rørene var bragt i land skulle de renses og bundtes. Det var så os børns opgave at tælle knipperne (negene) og stable dem. Det var jo også en form for at lære at tælle og regne.

Far havde også en lille pram liggende ved fjorden, hvor han fiskede engang imellem, både til eget forbrug og til handel. Reglerne omkrig fiskeriet var ikke så bureaukratiske dengang.

Min mor gik også ud og arbejdede. Trods det at hun havde født 10 børn, havde hun kræfter til andet, og hun gjorde alt for at tjene en skilling og være med til at mætte de mange munde. Hun gik ud som kogekone, vaskekone og barselshjælp. Hun hakkede roer, samlede kartofler op, bandt korn op efter slåmaskinen og ordnede slagtekød, når folk havde slagtet, og der var mange,

Johanne (1875-1951) og Kristian Peder Pedersen (1870-1955), Stadil, ca. 1945.

der var gode ved hende og gav hende sul med hjem.

Jeg husker, hun fik hver 3. række for at samle kartofler op, men hun fortalte os, at hun hos én landmand kun fik den yderste række kartofler som betaling for at hjælpe med at samle resten af kartoflerne på marken op. Det var en billig hjælp, for den yderste række gav mange gange ikke så meget, som rækkerne inde på marken.

Det at være vaskekone dengang var sandelig ingen spøg alle steder. Først skrubbede man længe det varme tøj fra gruekedlen på vaskebrættet, og derefter skulle man mange steder udenfor til vandpumpen for at skylle tøjet i det kolde vand. Tænk på hvor let vi har det med vask i dag – tøjet i maskinen, tryk på knappen – så klarer maskinen resten. Jeg husker tydeligt, at hun allerede 2. juledag gik i gang med at vaske. Derudover var der mange andre gøremål, der skulle sættes i saltkar, henkoges både kød, grøntsager og frugt, laves syltetøj og saft og bages brød til en stor flok.

Mor syede selv fars skjorter og tøj til os børn, og en del blev syet om af gammelt tøj. Også strømper og uldtrøjer strikkede hun selv.

Min mor var en dygtig kvinde, og hun var god til at få meget ud af lidt .

Vi børn havde også opgaver og forpligtelser derhjemme. Det var jo nok min søster Minna og jeg, der fik de huslige opgaver på det tidspunkt.

Jeg husker, vi var ikke ret gamle, da vi fik en stoppekugle i hånden og skulle hjælpe med at stoppe sokker. Der kunne være mange par med huller, når de store brødre kom hjem fra deres arbejdspladser med vasketøj, som mor så skulle vaske og repa-

Karen og Bertel (Søjborg) Andersen, 1920.

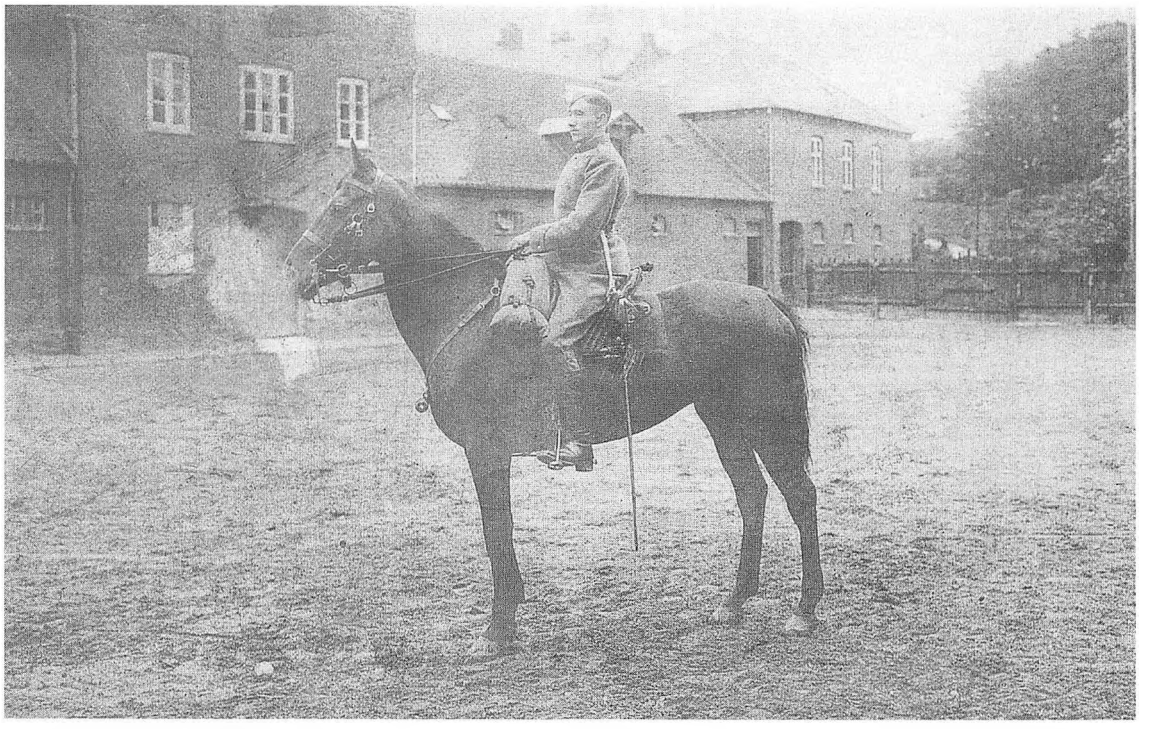

Min far: Dragon Nr. 653, Andersen. – Stamhest Nr. 208, "Dove". 5. Dragonregiment, 1. Eskadron. 1916-17.

rere. Manchetskjorterne skulle stryges og flipperne stives med kartoffelmel. Vi hjalp også mor med at stikke bundene til tøjsko, som hun selv syede til hele familien. De blev ferniseret under bunden for at holde længere.

Opvasken var da også vores opgave, og der var ikke noget med at sætte det i opvaskemaskinen – nej, det var en balje på køkkenbordet og vand varmet på komfuret i vandkedlen. Det kolde vand skulle pumpes op udenfor ved pumpen og bærers ind.

Det værste var nu at få de store sorte gryder gjort rene. Jeg husker engang vi havde fremmede - det var måske de store brødre, der var hjemme med kæreste, for ellers havde vi ikke så tit fremmede – kun omkring julen kom der gæster.

Men tilbage til de sorte gryder. Minna og jeg skulle i hvert fald vaske op. Det var vi sure over, når de andre kunne sidder inde i stuen og hygge sig, og så besluttede vi, at gryderne ville vi ikke gøre rene, så vi satte dem bare ned under bordet. Det opdagede mor dagen derpå – da faldt der godt nok brænde ned!

Det var en helt anden slags brænde, der skulle skaffes til komfuret og kakkelovnen. Hvor vi fik det fra husker jeg ikke. Det var træ, grene og trærødder, og til tider noget gammelt træ og tømmer. Det var nok noget far fik med hjem, når han var ude og tække, og der så skulle skiftes tømmer ud. Vi børn hjalp til med at hugge kvas og save rødder, der var jo ikke andet at fyre med. Noget har far og mor nok fået lov til at hente i skovene omkring Sdr. Nissum, for vi havde ikke selv skov til det lille hus, vi boede i.

Øverst fra v.: Harry (1926-1990), Hans (1923-1990), Mary, Kristian (1921-1975) og Svend (1927-1994).
Nederst fra v.: Minna, Karen Andersen, Gunnar (1932-1998), Ane Johanne, Bertel Andersen, Lilly og Evald.

Her vil jeg lige nævne at mor og far ikke selv ejede huset, men havde lejet det, vistnok af Mette og Wilhelm Føns, som dengang boede i den sidste ejendom på Krogsgårdvej.

Ja – kakkelovnen. Det får mig til at tænke på dengang, min søster Johanne var kommet hjem på juleferie og havde stillet sin håndtaske ovenpå kakkelovnen, da hun skulle i seng om aftenen. Næste morgen skulle søster Mary tænde op i kakkelovnen, hun havde ikke set tasken, så den blev godt nok noget tør og indskrumpet, og de to var ikke særlig gode venner den dag.

En anden episode, jeg tydelig husker, var en kold vintermorgen. Mor havde tændt op i kakkelovnen, og da min bror Evald kommer op, stiller han sig hen foran kakkelovnen for rigtig at mærke dens varme - men ak og ve, han var kommet for tæt på, for pludselig skriger han:

"Av, av mi' Pe'Kresten!"

I dag tror jeg ikke, der er nogen af os søskende, der er kede af, at vi fik lært at arbejde hjemme – det er den bedste arv vore forældre har givet os.

Jeg husker tydelig en oplevelse jeg havde, da jeg var 4-5 år. Jeg havde fået en form for lammelse i den ene side af hovedet og rejste sammen med min mor til behandling i Holstebro hver anden dag. Vi gik selvfølgelig til kirkebyen for at tage med bussen derfra. Da vi går hen ad Krogsgårdvej, møder vi en flok tyske solda-

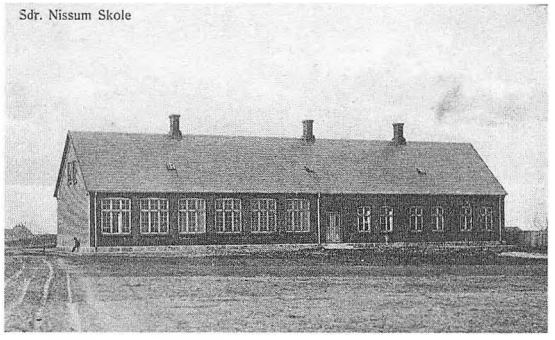

Sdr. Nissum skole.

ter, som var på øvelse i området, og pludselig smider de sig på vejen og i grøften - da blev vi godt nok rædde, og troede de ville skyde os. Så galt gik det nu ikke, vi ventede til de rejste sig og gik videre, så valgte vi en anden vej til kirkebyen.

Min bror Svend var blevet standset aftenen før på engvejen af tyske vagter, da han var på vej hjem. Han blev taget med til Ulfborg til afhøring, men blev heldigvis frigivet igen. Han havde nu heller ikke noget med modstandsbevægelsen at gøre.

Bortset fra mørklægningsgardinerne og flyvemaskinerne husker jeg ikke så meget fra krigen.

Jeg var kun 7 år den 5. maj 1945, da krigen sluttede, og den dag sad jeg og legede med min dukke. Jeg havde lånt min mors zinkbalje som seng til dukken, og var meget optaget af legen, men jeg husker de mange flyvemaskiner, der fløj i luften - der var rigtig mange.

Og så var der skolepligten, som foregik i den gamle østre skole. Den er i øvrigt ikke noget kønt syn at se på i dag og ikke bevaringsværdig.

Vi havde ca. 4½ kilometer til skole, og det foregik til fods, for der var ingen af os små, der havde cykler. Om vinteren når der var sne, og det var der meget af i de kolde isvintre i 40'erne, fik vi et par af fars tykke sokker ud over træskoene, så fungerede de som støvler. For det meste gik vi tværs over markerne til skolen. Når vi skulle have gymnastiktime, foregik det i forsamlingshuset, der nu er revet ned. Det lå næsten over for Brugsen i Sdr. Nissum, og så havde vi yderligere en kilometer mere hver vej. Og om vinteren var det bælgravende mørkt, inden vi nåede hjem, for gymnastikken var i den sidste skoletime.

I skolen var der kun to klasseværelser, så vi måtte deles om dem således, at 1. og 2. årgang gik i skole hver dag om sommeren og to dage om vinteren ved lærerinde fru Hede. Senere kom lærerinde Astrid Christensen til.

3. og 4. årgang gik fem dage om sommeren ved lærer Jensen og fire dage om vinteren ved lærerinden.

5., 6. og 7. årgang gik i skole onsdag formiddag om sommeren, om vinteren gik vi hver dag hos læreren eller degnen, som han som regel blev kaldt. Jeg mener, der dengang var skoledage seks dage om ugen, og skoledagen var om sommeren fra klokken 8.00, om vinteren fra kl. 9.00-15.30.

Dengang skulle man ikke omstille urene fra vinter til sommertid, så det var også mørkt om vinteren, når vi skulle af sted til skole om morgenen.

Jeg begyndte skolegangen i maj 1946. Det første år jeg gik i skole, var vi 8 elever fra Krogsgårdvej, og de 4 af dem var os søskende: Gunnar, Evald, Minna og mig, de andre var Anders og Thorvald Føhns samt Verner og Henry Jensen fra Sudergård.

Jeg gik til skolen, indtil jeg var elleve år, da kom jeg ud at tjene og kunne tjene en skilling til køb af en brugt cykel, som far så selv reparerede. Jeg skulle jo kun i skole hver onsdag formiddag

Gymnastikholdet 1949-50.
Øverst fra v.: Gerda Sønderby, Hanne Nielsen, Marie Reinholdt, Inga Nielsen, Erna Christensen, Anne Lise Christiansen, Kirstine Kjær, Anny Nielsen og Anne Marie Nielsen.
Nederst fra v.: Herdis Christensen, Gerda Hounisen, Kirsten Jensen, Lilly Andersen, Minna Andersen, Dorthea Nielsen, Grethe Nielsen, Gerda Reimer, Gunhild Mortensen og lærerinden fru Hede.

Jeg var tre somre hos Marie og Johannes Mikkelsen. Det hed sig, at det var som barnepige, jeg var ansat, men der var sandelig mange andre ting, sådan en skolepige kunne bruges til. Der var rengøring både inde og i haven, vask af mælkespande, udmugning i hønsehuset, drive køerne ud på marken og hente dem hjem igen. En dag forkede jeg 7 læs kornneg af vognen inde i laden, men læssene var jo nok ikke så store dengang. Jo, jeg fik lært, at der skulle arbejdes for lønnen. Om vinteren var jeg hjemme hos far og mor.

En morsom ting er, at jeg har været barnepige for årsskriftets redaktør Johanne Marie og hendes søskende, da de var små. De boede dengang sammen deres forældre Vilma og Mads Bækby i huset mellem Johannes Mikkelsen og Krestian Harbo.

Men det var dog ikke pligter, arbejde og skolegang det hele, der var selvfølgelig også tid til leg og lediggang.

Jeg tror dog ikke, der er nogen af os søskende, der har fortrudt, at vi fik lært at arbejde derhjemme – det er den bedste arv vore forældre har givet os.

Legetøj havde vi ikke meget af, så vi måtte være kreative og opfindsomme for at finde på noget. Vi havde naturen og fjorden lige uden for døren, så om sommeren bade-

Min bedstefar med sine 3 sønner, 1 datter og 3 svigerdøtre o. 1940.
Øverst fra v.: Karen og Bertel Andersen, Matilde og Anders Andersen, Kirstine og Andreas Andersen.
Forrest: Datteren Trine Andersen og Hans Peder Andersen.

de vi i fjorden og om vinteren legede vi ofte på isen. Jeg fik dog aldrig lært at løbe på skøjter, dem skulle Gunnar og Evald bruge, så vi piger måtte glide på fodtøjet. Vi havde kun et par skøjter i fællesskab, og det var træskøjter (holmslændere), de blev bundet eller spændt på støvlerne med læderremme eller snore.

En anden ting som også var godt tidsfordriv var, når vi legede med stendyr. Det var sten med hul i, som vi fandt nede ved stranden, vi bandt en snor gennem hullet og bandt enden af snoren til en pind eller et søm som tøjrepæl – det var så vore køer.

Der skulle jo også skaffes foder til de

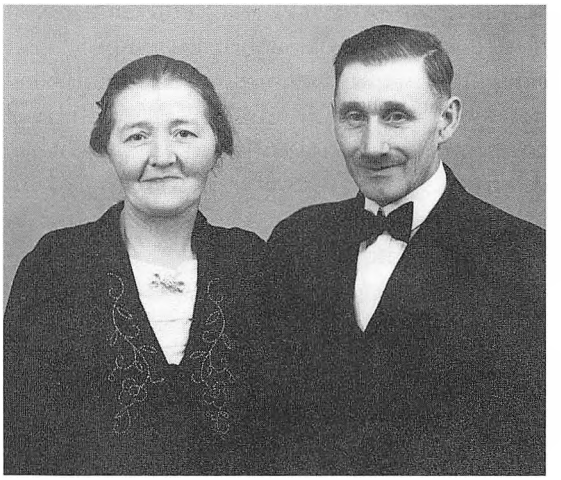

1945. Karen (1897-1969) og Bertel (1894-1962) Andersen.

Min konfirmation, 1953.
Øverst fra v.: ?, ?, Lilly Andersen, pastor K.E. Villumsen, Herdis Christensen, Inga Sand og Musse Mose.
Nederst fra v.: Gunhild Poulsen, Gunhild Mortensen, Gerda Reimer, Oda Bjerg, Ejnar Harbo, Mads Hage Jensen og Milter Jeppesen.

såkaldte køer, det var græs, vi plukkede og kørte hjem på en lastbil, som far havde lavet til os.

Vi piger legede selvfølgelig også med dukker, som mor nok selv havde syet til os, men vi havde en moster (moster Astrid), som var lidt mere velhavende. Hun sendte os en fin tøjdukke med et rigtigt keramikhoved på, så der var glæde i det lille hjem, da sådan en pakke dumpede ind af døren. Moster Astrid var fin syerske i Ringkøbing, og der var selvfølgelig lidt tøj med og også en dukkevogn. Som seng brugte vi bare en kasse.

Min søster Minna og jeg fik foræret en lille kommode af træ af vores ældste bror, ellers lavede vi selv dukkemøbler, kommoder og skabe af tændstikæsker, som vi limede sammen med melklister.

Når vi var indenfor, var det lege som blindebuk og gemme fingerbøl, vi legede.

Om sommeren bandt vi mange gange halskæder og lange kæder af Engelsk græs, vi kappedes ofte om, hvem der kunne lave den længste kæde.

Ved børnefødselsdage og i skolen spillede vi rundbold eller antonius, hoppede i himmel eller hinkede.

Vi børn glædede os rigtigt til jul, selv om

Huset (Buen 9) som mine forældre flyttede til i 1951. Billedet er taget på min bryllupsdag i 1959. Læg mærke til æresporten og brudekareten, som var en gammel Ford, der var lejet til anledningen.

vi ikke fik mange gaver. Mor pyntede op med grangrene i stuen, og far pyntede juletræet. Vi små måtte ikke se det, før det skulle tændes juleaften. Især husker jeg de fine roser, som vi selv lavede til træet af crepepapir.

Julemaden var flæskesteg og æblekage. Jeg kan huske et år, hvor jeg fik et vattæppe, som min mor selv havde syet, til en dukkeseng. Det var den eneste julegave, jeg fik, men vi var glade for lidt.

3. juledag var det en tradition, at vi skulle have gæster. Det var min faster Trine (Søjborg), min farbror Andreas, Stinne Vilhelm, Anker og Gunhild.

Faster Trine havde altid et kræmmerhus med til os børn, så var der glæde i det lille hjem.

Det var en dejlig tid derude ved fjorden, og jeg husker fars og mors sølvbryllup i 1945, som blev holdt i forsamlingshuset, og hvor naboen kørte os i fjedervogn til festen.

I 1951 flyttede min far og mor til Kirkebyen i Sdr. Nissum, da var min faster Trine død, og de købte hendes hus (Buen 9).

Det var en stor forandring at komme fra landet til byen. Der havde vi elektrisk lys, det havde vi ikke haft i "Krogsgårdhus" i øster sognet. Der havde vi petroleumslamper.

Den løn jeg havde tjent sommeren før skulle gemmes til mit konfirmationstøj. Skolen var forbi, og jeg blev konfirmeret den 22. marts 1953 og er den eneste af os søskende, der er konfirmeret i Kirkebyen..

1. april kom jeg ud at tjene igen, denne gang hos en meget Indre missionsk familie. De var vældig søde, og jeg var der i 2 år. I

min fritid var jeg med til håndbold om sommeren og gymnastik om vinteren.

Derefter tjente jeg forskellige steder både på landet og i byen, indtil jeg lærte min kommende mand, Harry Jørgensen, at kende. Han var soldat dengang. Vi blev gift i sommeren 1959.

Fra 1973 arbejdede jeg 9 år på Gæstgivergården, først som stuepige, senere blev jobbet mere alsidigt. Derfra kom jeg i hjemmeplejen, som jeg var meget glad for, det gav mange gode oplevelser. I 1999 gik jeg på efterløn, men arbejder stadig lidt i hjemmeplejen – det er dejligt stadig at være aktiv.

Harry og jeg har 2 sønner. Jørgen er gift med Sonja, de har to børn, Theis og Michelle. Leif er gift med Lis og de har tre børn, Annika, Benjamin og Frederikke.

Jeg vil slutte med at citere et vers fra en sang til fars og mors sølvbryllup:

Thi vort hjem var kun en fattig hytte,
men hos jer var altid hjerteplads,
ej vort hjem vi ville bytte,
selv ej med det herligste palads.

Lilly og Harry Jørgensen, ca. 1982.

Ulfborg Mejeri
som jeg husker det...

Af Hedvig Jensen

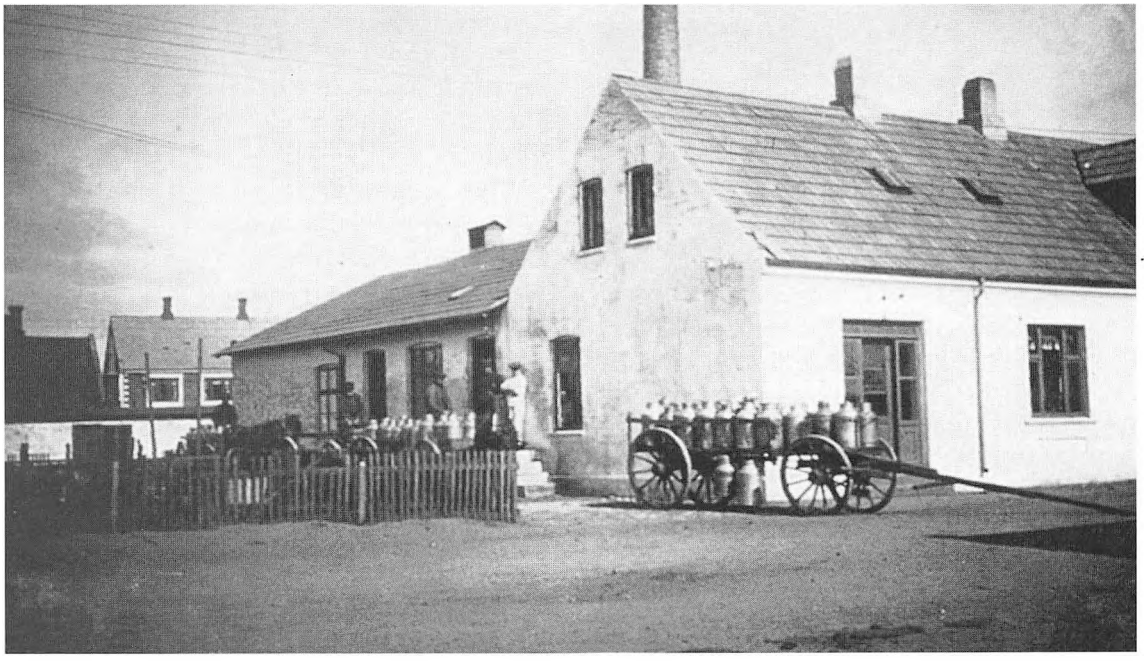

Ulfborg Mejeri. Nu Tingvej 5, Rådhuset. Mejeriet blev startet af Lorens Petersen der drev privat mejeri. I 1914 blev der dannet et andelsselskab, som købte mejeriet for 14.000 kr.

Hedvig Dorthea Nørgaard er jeg døbt. Jeg blev født den 13. marts 1927 i Ulfborg på mejeriet, som datter af Johanne Nikoline (f. Poulsen) og Anthon Nikolaj Christian Nørgaard.

Min mor blev født den 20. januar 1890 i Hørdum sogn i Thy. Hendes mor døde, da hun var en måned gammel, og hendes far døde, før hun blev konfirmeret. Min mor var fra et meget fattigt hjem, og hun var den sidste af en søskendeflok på 7, derfor var hun i forskellige hjem som hjælp i huset. Hun blev konfirmeret i Sjørring kirke den 10. april 1904. Senere blev hun mejerske, det var som medhjælper i mejeriet, men alligevel måtte hun hjælpe med husarbejdet, når hun var færdig i mejeriet, og de mandlige medhjælpere kunne tage deres middagssøvn.

Min far blev født i Villerup ved Vester-

Johanne Nikoline Povlsen (1890-1963) billedet ca. 1914. Anthon Nikolaj Christian Nørgaard (1889-1976) billedet ca. 1914.

vig i Thy den 5. april 1889. Hans far døde, da han var 8 år. Hans mor var 33 år og stod så ene med en pige og fem drenge samt en gård. Men hun var heldig og fik en god bestyrer på gården, som hun senere blev gift med og fik to sønner.

Fars ældste bror overtog senere gården. Min far havde ikke lyst til landbruget, som alle hans brødre havde. Han prøvede først at blive urmager, men opgav. Senere fandt han sin rette hylde og blev uddannet til mejerist. Han blev udlært på Morup Mølle Andelsmejeri og tog senere et 8 måneders kursus på Ladelund Mælkeriskole ved Vejen.

Mor og far blev gift den 26. marts 1915 i Ørum Kirke og festen blev holdt på Ny Ørumgaard. Første april 1915 flyttede de så til Ulfborg, hvor far havde fået plads som mejeribestyrer.

Da jeg blev født, var jeg nr. 2, min bror Jens var 11 år, så jeg var vist meget kærkommen. Om natten da min mor fik veer, måtte min far starte bilen og køre ca. 10 km for at hente jordemoderen. Det var usædvanligt, at en privat mand havde bil dengang, men det havde min far på det tidspunkt allerede haft en del år.

Man havde ikke besøg af lægen til fødsler, der forløb normalt, og selvfølgelig blev jeg født hjemme i soveværelset. Det var jo en naturlig ting at føde, så man kom ikke på sygehuset. Man havde så aftale med en kone, hvis beskæftigelse det var at passe barselspatient og barn. Hun kom så i hjemmet, indtil husmoderen igen var på benene. Man havde måske et enkelt besøg af jordmoderen eller hjemmesygeplejersken. Når man var medlem af sygeplejeforeningen, havde man mulighed for at få hjælp derfra. Jeg blev døbt i Ulfkjær Kirke påskedag den 17. april 1927.

Da far blev mejeribestyrer i Ulfborg i 1915, var det til en lille løn – 1300 kr. om året, og heraf måtte han selv betale løn til medhjælp i butikken og huset. Men jeg husker mine forældre som ret vellønnede, jeg hørte aldrig om, at vi skulle spare, men min mor sagde tit, at man ikke kunne få alt, hvad man gerne ville have.

Jeg voksede op i et trygt og godt hjem. Min mor og far var troende mennesker, tilhørte Indre Mission, og det prægede hjemmet og min opvækst. Vi havde ung pige i huset til at hjælpe med husholdningen og butikken. Der var mælkeudsalg på mejeriet, og det var mor, der passede det sammen med den unge pige. Den første pige, jeg husker var Inga Kynde fra Humlum. Da hun blev gift med sin kæreste Laurits, fik vi i stedet hendes søster Rosa, hun var hos os i 2-3 år. Jeg var meget ked af at være alene hjemme, var meget bange og mørkeræd, så den unge pige måtte altid være hjemme, når mor og far var i byen.

I 1934 begyndte jeg at gå i skole, det var i Sønderkær Skole hos frk. Jensen. Hun havde 1. og 2. klasse og kun et klasseværelse, så vi gik i skole på skift. I den store bygning var der tre klasseværelser.

3. klasse gik hos frk. Thomsen, 4. klasse hos lærer Mortensen, som vi alle forgudede, 5. klasse havde lærer Andreasen i den gamle stråtækte bygning, og 6. klasse gik hos førstelærer Nielsen, som også var kirkesanger.

Lærer Andreasen var koncertsanger og boede i enden af bygningen. I en bygning ved siden af var der gymnastiksal. I enden af den bygning boede pedel Hansen. WC var i gården i en lang række. Den sommer jeg begyndte i 6. klasse, blev jeg efter sommerferien flyttet til Realskolen, hvor jeg gik i fire år og sluttede i sommeren 1943. Året efter flyttede jeg fra Ulfborg.

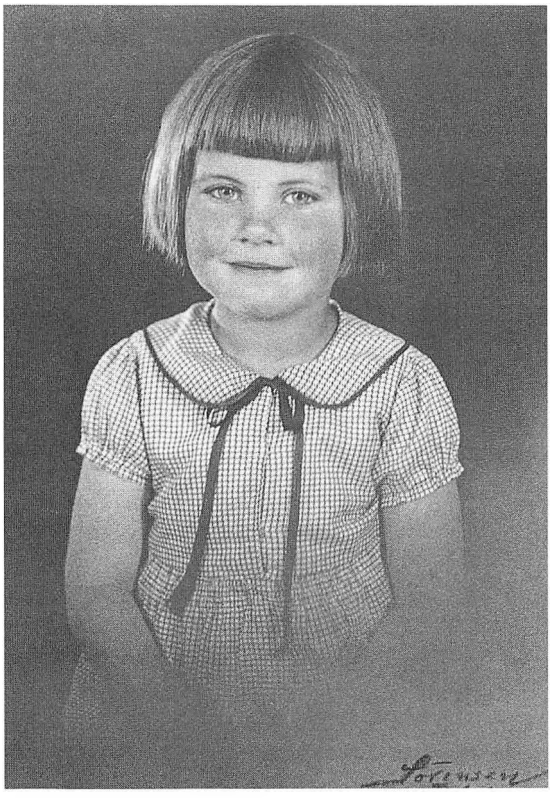

Hedvig Nørgaard 1934.

Skråt overfor mejeriet lå Afholdshjemmet (Tingvej 18, red.) Det fungerede nærmest som pensionat for uldkræmmere og vejarbejdere. Det var familien Truelsen, der drev det. De fleste boede der kun for en kortere periode. Uldkræmmerne kom fra Herning egnen, de cyklede rundt i omegnen med en stor bylt med tøj på bagagebæreren. De kørte fra sted til sted og lagde bylterne på køkkenbordet og falbød deres varer: varmt undertøj, damebukser og underkjoler med loden vrang. Mor handlede enkelte gange med dem.

Far havde nok at gøre i mejeriet. Der var ansat en mejerist og en elev, som begge boede og spiste på mejeriet. Desuden var der en fyrbøder til at passe fyret om for-

Lærer Mortensen 1938. Øverst nr. 2 fra venstre Hedvig Nørgaard.

Jeg hjælper mor og far med at vaske bilen.

middagen og en kontrollør, som passede aftapningen af mælk på flasker – det var Rasmussen. Rasmussen tog sit hverv meget højtidelig, og var altid iført hvid kittel. Far brugte sorte og hvide småternede bukser og hvid jakke. Mejeristen brugte mest hvide bukser og hvid jakke, og nogle havde også hvid kasket på med sort skygge.

I butikken blev der solgt kærnemælk, pasteuriseret sødmælk, rå sødmælk, skummet mælk, kaffefløde og piskefløde – alt sammen i løs vægt. Kunderne kom selv med spande og kander til hjemtransporten. Da så flaskerne blev indført, kunne man også købe kærnemælk, sødmælk og fløde på flasker. Endvidere blev der solgt smør og ost.

Ost blev ikke fremstillet på Ulfborg Mejeri, men købt hos en grosserer. Der blev kun solgt skæreost, som blev skåret ud

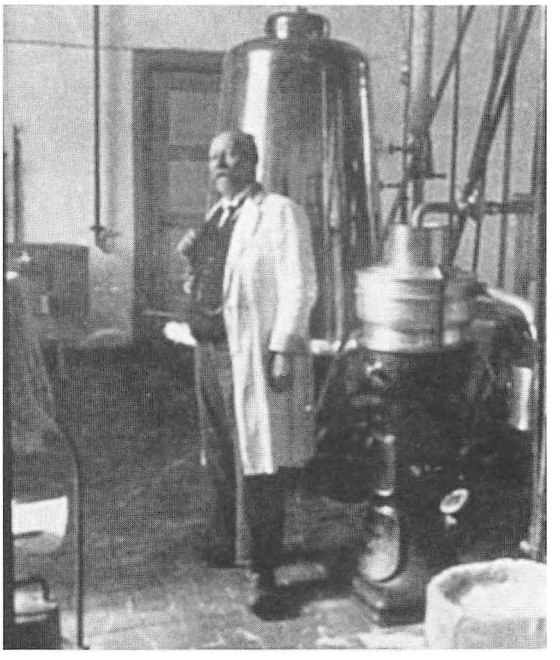

Kontrollør Christian Rasmussen

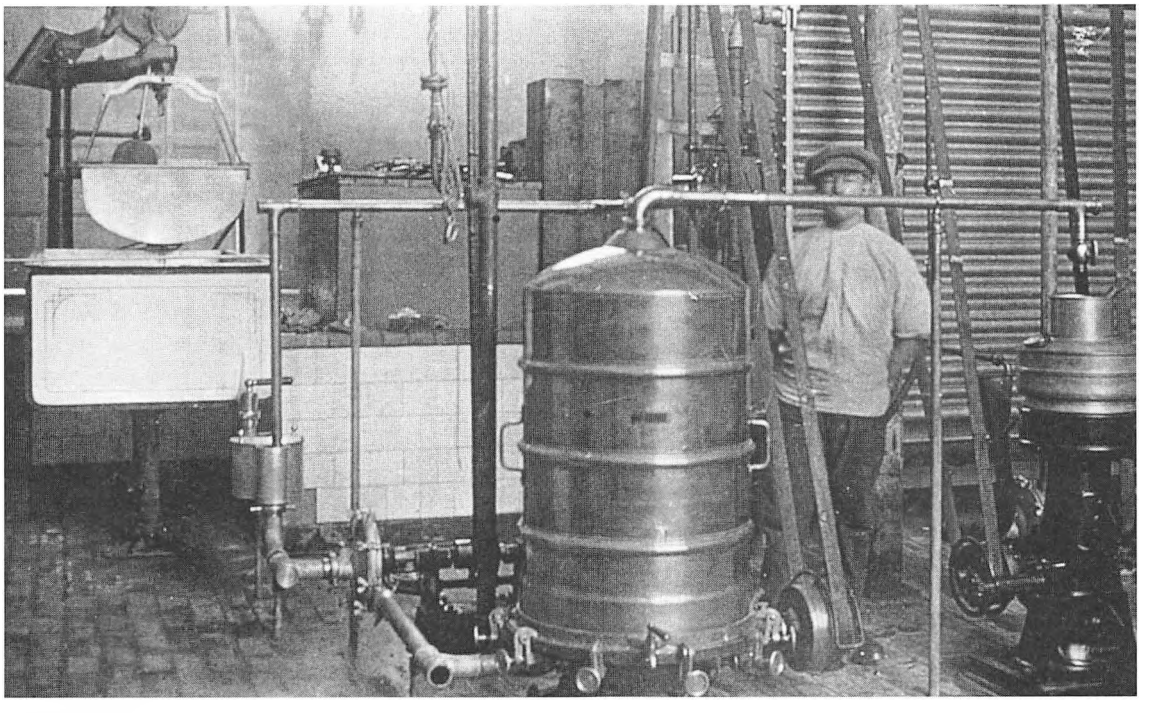

Mejeriet ca. 1920.

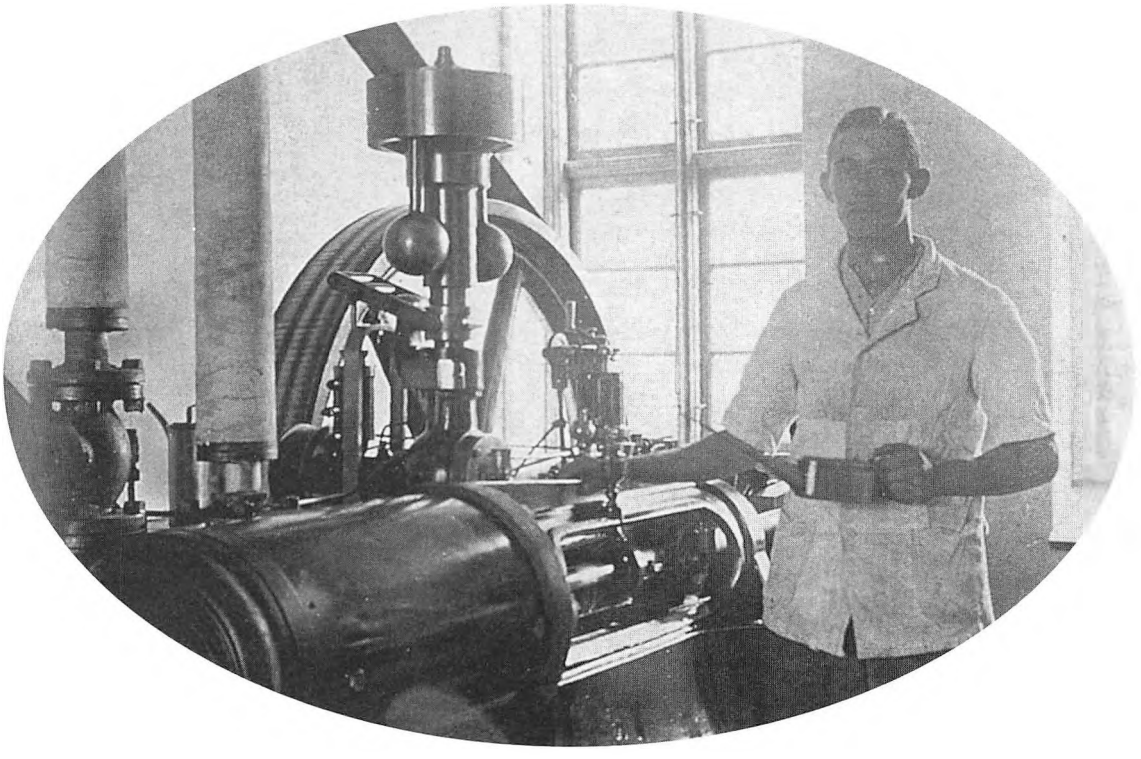

Mejerist ved en dampmaskine ca. 1920.

til kunderne. Ostelageret var i mejeriets kælder.

Under krigen blev smør rationeret. Kommunen udleverede rationeringsmærker til hver person så for at købe smør, måtte der afleveres mærker. Det var et stort ekstra arbejde for far med at tælle alle de små mærker, for alt skulle stemme nøjagtig med de antal kg smør, de havde fremstillet i mejeriet. Piskefløde måtte ikke sælges, fløden måtte kun indeholde lidt fedt, altså var det umuligt at piske til flødeskum. Far fandt på råd, han lavede et system med en beholder til fløde. I bunden af beholderen satte han en slange fra en støvsuger, som pustede luft i fløden. Et eller andet pulver blev tilsat, så den magre fløde blev luftigt som "flødeskum". Det blev så solgt i butikken efter vægt. Små kartonbakker blev købt dertil, og salget gik strygende.

Der var mange tyske soldater i byen under krigen, og de købte store mængder af "flødeskummet", som de spiste af kartonbakken med en ske. Soldaterne købte også mange smørmærker hos folk eller sortbørshandlerne, så kunne de købe smør med hjem til familien i Tyskland.

Da krigen brød ud i 1940, blev vores tilværelse en helt anden, dog skete det gradvist. Mørkelægningen var et problem, man måtte ikke kunne se bare en lille lysstribe ved vinduerne.

Der blev anskaffet mørke rullegardiner og lavet anordninger ved siderne. Det var ikke nemt med de store vinduer i mejeriet,

Harbogade (ABC parkeringsplads) Familien Nørgaard flyttede derud, da mejeriet brændte i 1916. Det er Johanne Nørgaard i vinduet.

men der var ingen vej uden om. Politiet kom og påtalte, hvis der var lys, der slap igennem.

På gadelygterne blev der sat en mørk skærm, hvori der var en lille smal sprække, så man kun lige kunne ane, hvor lampen var. Også cykellygterne blev dækket, så de gav næsten ingen lys. Det var slet ikke rart at færdes ude om aftenen.

Mælkekuskene kom til mejeriet hver dag året rundt. Tre dage om året holdt mejeriet stille, det var påskedag, juledag og nytårsdag. Jeg mener der var 5-6 ruter. Der blev kørt med hestevogn, og mens der blev læsset af, og mælken blev indvejet ved den første perron, og der blev læsset retur mælk ved den næste perron, stod hestene i stalden og fik et velfortjent hvil og foder.

Smed Chr. Jensen kom tit i gården og gav hestene nye sko på, når de gamle var slidt ned.

Det skete en sjælden gang, at en mælkekusk gik på kroen og fik øl, og ikke kom fra mejeriet til tiden. Men så blev han hentet af far, og fik formaninger om, at det ikke måtte ske igen.

Den længste tur var nok til Thorsted.

Hver 14. dag blev mælkepengene udbetalt. Nogle mælkekuske havde pengene med ud til leverandører på deres rute. Mor stod for udbetalingen. Andre ville selv hente pengene. Det var ikke alle, der syntes, det kom andre ved, hvad de fik udbetalt.

I 1940 var mælkemængden på 2 millioner kg, og i 1943 var der 84 andelshavere med 500 køer.

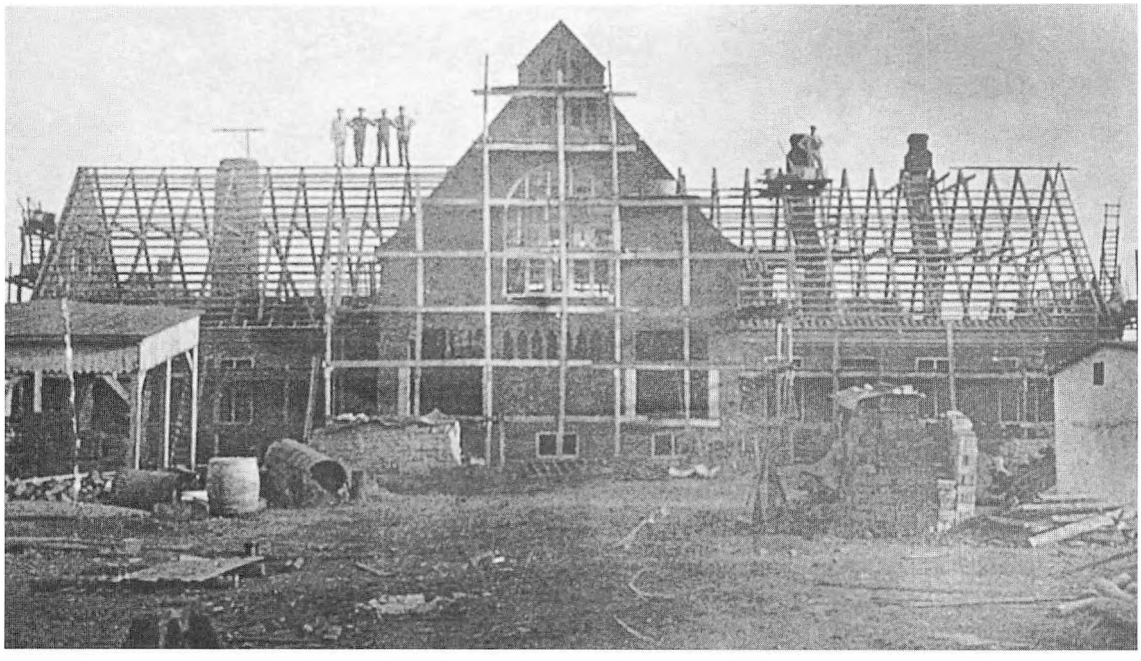

Det nye mejeri under opførelse 1916-17. Mejeriet blev nedlagt i 1966.
Udgiften til opførelse af den nye bygning beløb sig til 20.806 kr. dertil kom en udgift på 1175 kr. til opførelse af skorstenen, og udgifter til inventar.

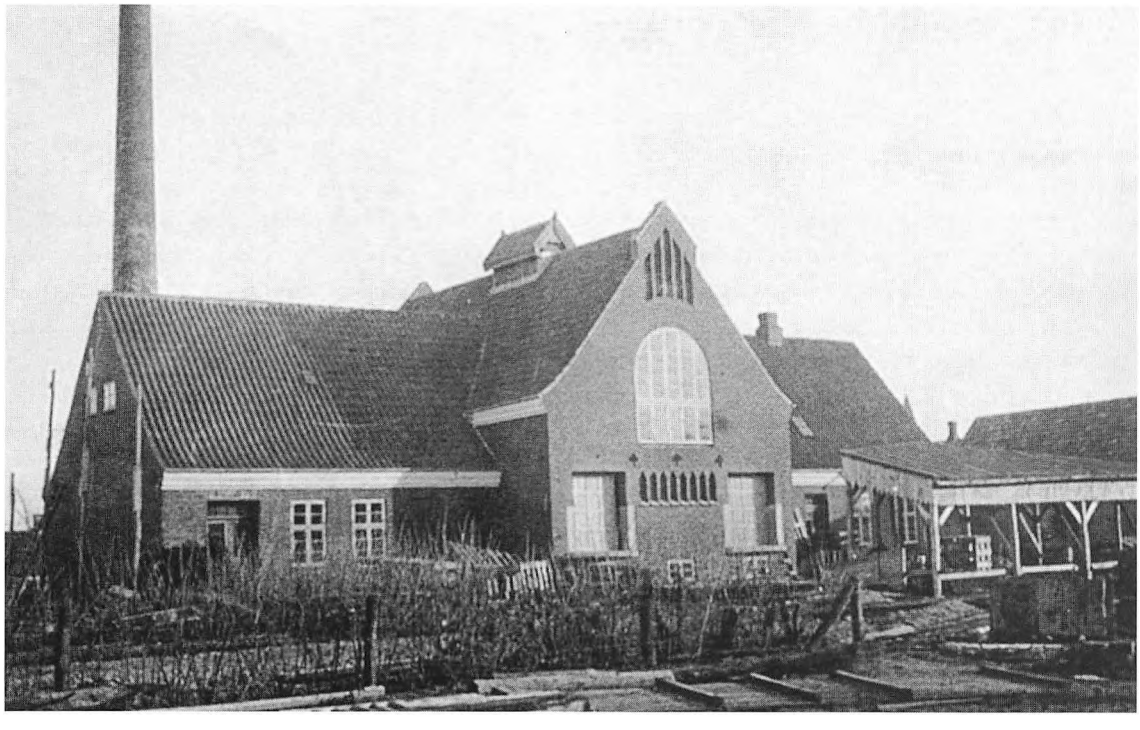

Mit hjem var på mejeriet, og privaten var en tilbygning bygget sammen med mejeriet mod syd. Nærmest mod mejeriet var der fra gaden indgang til butikken, som havde åben hver dag fra tidlig morgen. Der var middagslukket, hvor mor og far sov middagssøvn, og så var der åbent igen til kl. 18 undtaget søndag.

Der var fliser på væg og gulv. En disk med marmorplade skilte rummet. Pengeskuffen hang under disken. Den havde et fint system med en enkel tangent, som ved et tryk åbnede skuffen.

Ved bagvæggen stod spandene med mælk og med litermål på lange skafter. Et lille isskab var der også til opbevaring af piskefløde og smør. Det blev holdt køligt deri med isblokke fra kølerummet i mejeriet. En vægt med forskellige lodder stod på disken, det var til at veje ost og "piskefløde" af på. Foruden udgangsdøren var der en dør til mejeriet, en dør til forgangen samt en dør til kontoret. Det var vores daglige opholdssted. Ved vinduet havde far sit skrivebord. Der tilbragte han mange timer med regnskab eftermiddag og aften. På væggen hang telefonen – vi havde nr. 34. Det var ikke særlig almindeligt at have telefon, og man ringede ikke ret tit.

Ved den anden side af skrivebordet stod pengeskabet. Oven på pengeskabet stod smørvægten, den stod i et lille glasskab. Vægten blev brugt til at finde ud af, hvor meget vand der var i smørret, som var fremstillet på mejeriet den dag. En lille bitte stålgryde blev holdt over en spritflamme, og en klat smør kom i gryden. Når det blev vejet før og efter opvarmningen, blev det så regnet ud, hvor mange procent vand smørret indeholdt. Vandet fordampede ved kogningen, og pr. håndkraft blev så procenten regnet ud. Det måtte helst ikke overstige ca. 13%.

Johanne Nørgaard med sønnen Jens i barnevogn

På væggen hang en hel række diplomer indrammet i mørke mahognirammer. Det var diplomer, som far havde fået for fin smørproduktion. Endvidere hang der over bænken et gammelt "amerikansk" ur med lodder af bly i en mørk kasse med glas i lågen, så man kunne se pendulet.

En gulmalet træbænk stod ved den ene side af spisebordet og 4 eller 6 små wienerstole. Bordet havde plade med grønt linoleumsbelægning, det var praktisk i dagligdagen. Alle måltider blev indtaget der.

Endvidere var der et lille tobaksbord med to små skuffer. De blev brugt til pibeudskrab. Nogen var glade for at få det til deres snus, men min far brugte det ikke, han brugte slet ikke snus, men jeg mener, jeg kan huske, at han røg pibe – både lang og almindelig pibe.

Fra vores stue, fra v. min mor og Anna Ingvardsen, gift Kloster.

En reol var der også plads til, det var til fars forskellige bøger og papirer. Fra kontoret førte en dør ud til en meget lille baggang, derfra kunne man gå ud i gården eller ind i køkkenet.

Køkkenet var blåmalet og langt og smalt. I hjørnet til højre var en tynd messingstang med pyntehåndklæde, det var broderet med blåt, og bag det hang viskestykker og håndklæde, begge dele var syet af saltsække. Mejeriet købte salt hjem i 50 kg sække, de var hvide med blå striber i begge sider. Mor sprættede sækkene op og lavede dem til viskestykker og håndklæder. De var af meget tyndt stof og blev hurtig våde. Mor lavede også karklude af lærred, som blev købt i metermål. Der blev brugt mange karklude i mejeriet, og vi brugte dem også i køkkenet.

Vi havde et meget langt køkkenbord med hvidskuret plade, en sort vask med zink omkring og en vandhane over. Vi havde ikke varmt vand inde i huset. Over vasken hang emaljeret sæbeskål til håndsæbe og to bøtter, den ene til soda og den anden til brun sæbe.

Skabene under bordet var blåmalede, og på væggen hang en ligeledes blåmalet tallerkenrække. På endevæggen hang blå ting som grydelåg og rivejern.

Vi havde et sort støbejernskomfur, hvor der blev fyret med kvas, små stykker fyrretræ og tørv. Her foregik al madlavning og bagning. Mor bagte de skønneste boller og

julekage, men også franskbrød og småkager og lagkagebunde. Gryderne var af sort støbejern med hvid emalje indvendig. Rundt om gryden var en ring, som gjorde, at gryden kunne hænge på komfurets jernringe, som kunne fjernes en af gangen, så der kunne hænge gryder i forskellige størrelser. Varmen virkede bedst, hvis ca. 1/3 af gryden var nede i ilden. En blå kedel blev brugt til at koge vand i, og kaffen blev lavet i en kaffekande med stofpose – også kaldet en Madam Blå.

Vi spiste varm mad klokken 12, og derefter var det tid for opvasken. Det foregik i en zinkopvaskebalje og med soda i vandet. Mor var meget striks med opvasken, der skulle bruges kogende vand. Vandet blev hentet i mejeriet. Man fyldte en spand ½ fuld af vand, og så blev det bragt til kog med damp. En slange med et rør i enden blev sat ned i spanden. Når der blev åbnet for dampen, larmede det forfærdeligt, og spanden dansede, men når vandet kogte, fik det knap så støjende en lyd. Det var tungt at bære sådan en spand med kogende vand, man skulle passe på, at man ikke blev skoldet, men det skulle gøres.

Glas blev tørret med viskestykke, men alt andet blev tørret med karklud først og så pudset efter med viskestykke. I kan tro, de unge piger fik det lært. Når opvasken var taget, skulle komfuret gøres i stand. Askeskuffen skulle tømmes, og pladen slibes med smergellærred, en slags slibepapir. Det var et stort arbejde, især hvis maden var kogt over, men blank skulle den være.

Fra køkkenet var der en dør til et lille spisekammer og en trappe, der førte ned i husholdningskælderen. I spisekammeret var der kagedåser og mel, og på væggen hang skinke og spegepølser – hjemmelavede.

I kælderen havde vi brødmaskine og

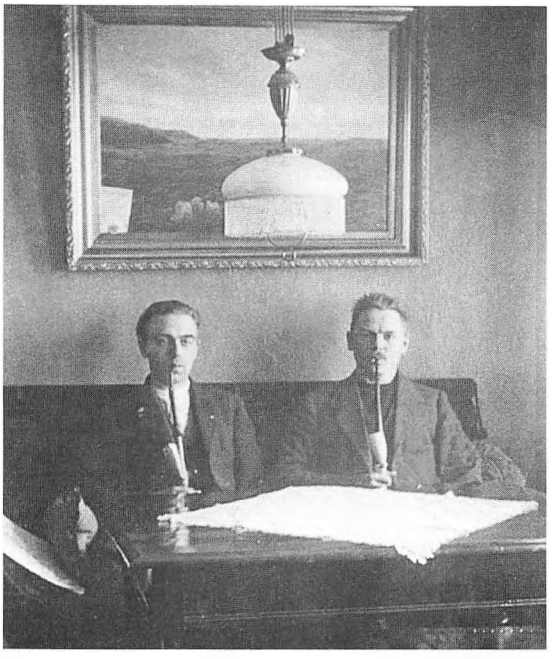

Fra stuen brødrene Thomas og Anton Nørgaard. Billedet på vægen er malet af Maler Madsen og var en bryllupsgave fra mejeriet.

Familien Nørgaard ved sønnen Jens' konfirmation.

Maler Madsen er i gang med et havmotiv. Kvinderne fra v. Johanne Nørgaard og hendes søster Povline.

rugbrød, henkogte og syltede ting samt et saltkar til opbevaring af flæk og kød. I kælderen kunne der være mus, så jeg larmede altid meget på trappen, før jeg gik derned, så en evt. mus havde tid til at gemme sig.

Strygning foregik med tunge strygejern af jern, der blev varmet op på komfuret. Man kunne kun stryge lidt tid, så måtte der igen varmes op, men hvis der var tre strygejern i gang, så gik det fint.

Fra køkkenet var der en dør til spisestuen. Overalt havde vi trægulve, som blev ferniserede, men i spisestuen lå et linoleumstæppe midt på gulvet, og der stod spisebordet. På bordet lå en lysedug med en skål ovenpå. Løber til buffet, spillebord og sybord passede til.

Alle møbler var sortbejdsede, og spisebordets stolesæder var med kunstlæder sat på med en masse blanke søm. Møblerne var købt direkte fra fabrikken gennem min morbror i Åbenrå, som var tømrer. Ved vinduet stod den gamle gyngestol, to små stole og spillebordet med messingting og ovalt spejl over. På et lille bord stod en radio med højttaler ovenpå, som havde et verdenskort trykt på den runde skive. I skabet neden under stod batteriet, som drev radioen. Batteriet var stort, med destilleret vand i, som man kender det fra biler. Når strømmen slap op, måtte batteriet til mekanikeren og lades op. Af programmer vi hørte i radioen, husker jeg kaptajn Jespersens morgengymnastik, Pressens Radioavis og ikke

mindst "Familien Hansen", som vi hørte hver uge. Det var et hørespil om en familie med to børn.

Et stort standur, en bornholmer, stod mellem radioen og mors sybord. Det var et ejendommeligt ur med to mænd på skiven, den ene slog timeslag, den anden slog hvert kvarter. Far havde arvet det efter den gamle urmager, han var hos som ung.

Mor havde sit sybord ved sydvinduet med sin stol. Der tilbragte hun mange timer med strikketøj, sytøj, eller hun stoppede strømper. Mor strikkede mange strømper til far.

I stuen var der også en chaiselong, en art sofa med grønt plysbetræk. Oven over hang en del familiebilleder samt et billede af kong Kristian den 10. da han red over grænsen til Sønderjylland i 1920 på den hvide hest.

En dobbelt trædør førte ind til den pæne stue. Der var et rigtigt gulvtæppe midt på gulvet, men kanterne var ferniserede. Her stod et orgel med stol, et sybord, en reol, en sofa og fire stole omkring et ovalt bord – alt i mahogni. Over sofaen hang et stort maleri med hedeparti og får. Det havde mor og far fået i bryllupsgave fra mejeriet. Billedet var malet af Maler Madsen, som senere blev én af mor og fars gode venner. Efterhånden erhvervede de en del malerier af Maler Madsen. De to vinduer i stuen havde blondegardiner.

Fra spisestuen gik man ud i den pæne gang. Der var knager på væggen og trappe til 1. sal samt 2 døre, den ene til butikken, og den anden førte ud på fortovet. Men det var en meget smal gang, der hurtigt gav trængsel, når der kom gæster.

Oven for trappen var soveværelset med to senge, servante, to stole og toiletmøbel, alt sammen malet gult. I toiletmøblet var der to store skuffer for neden, dernæst to små skuffer ved siden af hinanden og øverst et stort spejl med to små skabe ved siden. Under spejlet lå en stor bibel.

Far havde det ene skab, og i det havde han værdigenstande og evt. medicin. Det andet skab var med små skuffer, og her lå mors smykker.

De to små skuffer nedenunder blev brugt til stof lommetørklæder, som var sirligt strøget og lagt sammen. De store skuffer var til undertøj, skjorter, mors forklæder og korset.

I sengene var der fjedermadrasser, krøluldsmadras, skråpude, underdyne, langpude, pude og dyne. Fyld i dyner og puder var mest fjer, og der var ingen kanaler i dynen, så når man vågnede om morgenen lå fjerene ofte i den ene side, og man havde kun stoffet over sig. Det var et stort arbejde at rede sådan en seng, alt skulle rystes og lægges pænt igen. Tendensen var, at man lavede en fordybning midt i sengen og nærmest sad op og sov med alle puderne. Men jeg tror ikke folk havde mere ondt i ryggen dengang. Mor brugte altid korset, det var en stor støtte for ryggen.

Ved siden af soveværelset var der et lille børneværelse. Der stod det gule skab, som hørte til soveværelsesmøblerne. Der var desuden et gammelt chatol, som mor havde arvet. I en meget smal skuffe lå en gammel sort stok – den var god, når vi legede gammel kone. Og så var der en hvidmalet seng og et bord.

Fra gangen var der også en dør til pulterrummet, det var et herligt sted. Et meget gammelt skab var der med tøj og andet, som mor ikke brugte mere, men ikke nænnede at smide væk. Det var alle tiders at bruge til udklædning. Der var også en rulle, der skulle trækkes med håndkraft. Alt vort tøj blev rullet der. Det var duge, sengelinned, håndklæder, viskestykker og

Indremissions samfund på udflugt ca. 1926. I midten med skæget tømrermester Jens Hansen, yderst til højre Haldor Bertelsen, drengen med matros kasket er Jens Nørgaard.

undertøj. De finere ting blev strøget. Det var forklæder, lommetørklæder o.s.v. Et lille tagvindue sendte lys ind på loftet.

For enden af gangen var der to døre, til højre var der pigeværelset, det var her den unge pige boede. Også med tagvindue, en seng, et bord, garderobe i hjørnet og et servante med et vaskefad i hvid emalje og en kande til. Til venstre var der et gæsteværelse med et par senge.

Centralvarme havde vi i hele huset, det kom fra fyret i mejeriet, og hver aften ved sengetid gik far derud og lukkede for varmen. Senere blev et lille rum taget fra pulterkammeret og indrettet til toilet med træk og slip og vaskekumme, men kun med koldt vand. Men det var virkelig fint, at man ikke skulle ud og over gården for at komme på wc. Det var et lille rum med spand med bræt på og telefonbogen på væggen – det var toiletpapir. Da vi fik toilet på loftet, blev der købt toiletpapir i ruller hos købmanden.

I mejeriets kælder var der bad med bruser og badekar. Der var varmt vand opvarmet af damp. Der blev jeg så en gang imellem vasket grundigt, men det var et fælles baderum, som var for hele byen. Et bad kunne købes for 50 øre.

Vi havde mødding i gården, et muret hul med låg over af blikplader. Alt fra stalden kom deri, ligeså alt køkkenaffald. WC spanden blev også tømt deri. Når møddingen var helt fyldt op, blev den tømt af en mand med hestevogn.

Vore juleaftener husker jeg som meget højtidelige. Middagen bestod af en lille portion risengrød med saftevand, and eller gås og citronfromage til dessert. Mandlen var i risengrøden. Et lille juletræ stod pyntet i den pæne stue, jeg drømte altid om et stort juletræ, men det blev det aldrig til.

Træet var pyntet med hjemmelavet pynt og lys, og under træet var der små pakker. Jeg fik gave fra mine bedsteforældre, og det kunne være en sæbefigur eller en vaskeklud. Sæbefiguren blev gemt længe for endelig at blive brugt til formålet. Gaven fra mor og far var større. Engang fik jeg en dukkevogn, den var ikke helt så stor, som jeg havde ønsket mig den. Jeg havde ønsket mig en stor flot dukkevogn, som den Evy Høg og "Ebba dyrlæge" havde. Men mine forældre havde deres mening om børneopdragelse, for jeg er overbevist om, at det ikke var af økonomiske grunde, at jeg fik en lille dukkevogn. Jeg blev da også glad for den, den passede lige til min dukke "Kallemand ".

Man kendte ikke til at julepynte, men der blev bagt meget, gjort rent og fernisseret, pudset messing o.s.v., så alt var i orden.

På middagsbordet var det eneste ekstra pynt en juleløber, som mor havde broderet, og en skål med fem lyseholdere til julelys. Midt i skålen var der pyntet med grøn mos, og deri lå 4 små nisser af porcelæn. Jeg har nisserne endnu, og de kommer frem hver jul.

1. juledag var også meget højtidelig, fordi der var stille i mejeriet, så alle gik i kirke kl. 10. Det var ikke altid, vi nåede gudstjenesten juleaften.

Far var i mange år leder af søndagsskolen i Ulfborg. Jeg har flere af hans små lommebøger, hvor han skrev om forklaringsmøder og med fordeling af søndagene mellem medarbejderne.

Anton Nørgaard ca. 1955. Han holdt på mejeriet i 1959. Johanne Nørgaard ca. 1955.

10-Aars Jubilæum paa Andelsmejeriet »Ulfborg«

Andelsmejeriet »Ulfborg« holdt i Lørdags en smuk og stilfuld Fest til Ære for Mejeribestyrer A. Nørgaard, der 1. April fejrede 40-Aars Jubilæum som Mejeribestyrer.

Der samledes ca. 200 Deltagere ved festlig dækkede Kaffeborde paa Gæstgivergaarden.

Form., Gdr. Gunnar Jørgensen, Vibholm, Madum, indledede og talte for Hædersgæsterne Nørgaard med Familie. Formanden fortsatte senere med at opridse Mejeriets Historie. De var først i Privateje, men i 1914 blev de købt for 14,000 Kr. og blev omdannet til Andelsmejeri. Det var til en Begyndelse en meget beskeden Løn Nørgaard fik, da han blev antaget i 1915; en fast Løn paa 1300 Kr. plus Procenter af Butikshandelen, og heraf skulde han selv lønne Medhjælp. Form. takkede Nørgaard for hans trofaste Virke i de 40 Aar.

Nørgaard fik overrakt en Pengegave fra Andelshaverne.

Ingvard Jensen, Madumflod, der var en af de afgaaede Formænd, fortalte Træk fra den Periode.

Mejeribestyrer Høgsberg, Lomborg, takkede for den gode Behandling han fik, da han stod i Lære paa Mejeriet.

Fhv. Mejeribestyrer Noesgaard, Vemb, takkede for trofast Venskab i de mange Aar.

Jens Andersen, fh. Madumflod, fortalte Træk fra Mejeriets første Aar.

Fhv. Gdr. Chr. Høgsberg fortalte Minder fra den Tid han selv var Leverandør.

P. Svendorph takkede for godt Naboskab gennem de 40 Aar. Naboer kan godt gøre det lyst og godt for hinanden.

Bogh. Jens Nørgaard, Hadsund, takkede Mor og Far for det gode og kristelige Hjem.

Nørgaard takkede for al den Venlighed han havde mødt gennem Aarene, takkede sin Hustru som den gode Medhjælp, og takkede for Festen. Han fremdrog Minder fra den Tid han blev antaget som Bestyrer.

Forst. Gyntlher-Nielsen, Brejninggaard, læste en Fortælling af Sigurd Elkjær og dernæst 3 Eventyr af H. C. Andersen. Under Samværet blev der sunget mange Sange ligesom der ogsaa var Musikunderholdning.

S.

Det første jeg især husker fra søndagsskolen er Maler Madsen. En lille mand med kraftigt overskæg. Han fortalte levende om Himmeriget, så levende, at han kom til at græde af glæde over, at han skulle dertil. Han snøftede, så overskægget blev temmelig fugtigt. Det var lidt pinligt for os børn at opleve en voksen mand græde. Madsen var tillige maler, han havde malet det store Jesusbillede, som er på vestgavlen i Missionshusets store sal. Han har også malet alterbilledet i Ulfkjær Kirke.

Søndagsskolen blev holdt i den lille sal i Missionshuset fra kl. 14-15. Jeg tror vi var 10-15 børn i lidt forskellige aldre. Jeg husker også den lille negerdreng på sparebøssen, som nikkede taknemmeligt, hver gang man puttede en mønt i til Sudan-missionen.

Vores yndlingssang var "Ingen er så tryg i fare". Den kunne vi synge så højt, at taget var ved at lette.

Hver sommer var der udflugt til Pallisbjerg i Staby. Omegnens søndagsskoler var der også, det var Madum, Staby og Vemb. Mor kogte chokolade, som blev hældt i en transportspand med hane. Den blev sat i bilen og pakket godt ind i tæpper, så den kunne holde sig varm. Eftermiddagen gik med sang og sanglege under ledelse af lærer Lovmand fra Ørnhøj.

Ringkøbing Amts Dagblad april 1955.

Minder fra Vestjylland

Af Marie Brunsborg

Vester Hvoldal i Råsted er en gammel slægtsgård, der ligger op mod vejen, som går fra Skærum Mølle og langs gennem sognet. Gården ligger i en lavning med bakker til tre sider, kun åben mod syd nedad mod Lilleåen. Set syd fra ligger den ejendommeligt kønt.

I min barndom var gården bygget i fire længer med køreport og indelukket gårdsplads. Der lå et lille tørvehus vest for gården, som har særlige minder for mig.

Gården lå helt uden for marken med naboens mark til tre sider. Der var et stort areal, både høj og lav jord, ler gav meget arbejde og ringe afgrøde, det høje var for tørt og det lave for blødt. Det grænsede ud til Lilleåen, som gjorde skel imod syd. Vi havde en grøft for hver ager, og den skulle ryddes hvert år, for der var for ringe afløb, hvorfor vi også måtte holde kørestude at arbejde med på det lave, da hestene ikke kunne gå på det. Det var en ynk at se, som studene sank, når de trak plov og harve.

Denne gård var mit barndomshjem og min far Kristen Hvoldals barndomshjem, min mor, Bodil Sig Kristensen, var fra Sdr. Sig i Staby.

Vi var fire søskende, og vi blev opdraget til strengt arbejde, gudsfrygt og nøjsomhed. Noget af det første, jeg kan huske var, at min mor døde. Da var vi to yngste, som var tvillinger, Kristen og jeg 4 år, Karen 7 og Mads 8. Et enkelt træk har far fortalt om

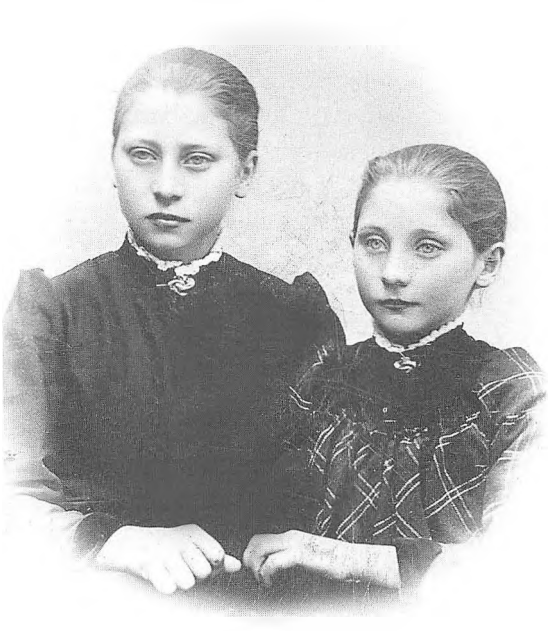

Fra venstre: Karen og Marie fotograferet i anledning af Karens konfirmation i 1897.

mor. Engang havde hun sat Mads til at vugge os i søvn. Lidt efter blev hun opmærksom på, at han forsvandt så hurtigt ud af stuen. Hun anede uråd, og skyndte sig ind til os. Da lå vuggen med gængerne i vejret, men vi havde ingen skade taget af "sejlturen".

Far og mor var begge svage, og siden vi tvillinger blev født, var mor ikke rigtig rask, og da det stadig gik nedad med helbredet,

og hun følte sig meget træt, rejste de til Viborg til en doktor Hejberg, og han lagde intet skjul på, hvad mor fejlede. Han sagde:

"Rejs hjem og forbered Dem på døden!"

Det var et hårdt slag for dem begge. Søster Karen har fortalt, at da de kom hjem, græd de begge to, og mor, der var den svage, ville trøste far og sagde:

"Det er da ikke sikket, det er så slemt, som doktoren siger – han kan da ikke se inden i et menneske."

Men 12 uger efter døde mor.

Karen havde haft dårlige øjne af kirtelsyge hver vinter, da hun var barn. Hun gik med bind for øjnene for at undgå dagskæret. Det var særlig galt, da mor døde. Dagen før begravelsen sagde Karen til far:

"Nu har der været så mange fremmede hver dag, og jeg kan ikke se nogen af dem."

Det slog meget ind på far, da humøret var tungt i forvejen. Jeg husker ikke mor lå syg, men de dage før begravelsen mindes jeg, og da de kørte med mor, græd jeg meget. Så stod far ene tilbage efter 10 års ægteskab med os børn og med kun gode minder om mor.

Efter mors død fik vi en husbestyrerinde, som hed Ane. Det er kun lidt, jeg husker om hende. Jeg husker en dag, vi fik kål og flæsk til middag. Da vi lige var begyndt at spise flæsk, lagde Kristen pludselig sin gaffel og sagde henvendt til Ane:

"Do hår glemt å lav' debbels'."

Da gav de sig alle til at le, og det er vist derfor, jeg kan huske det. Hun blev hos os 3 år, så flyttede hun til Niels Harbosgård i Staby, og ham blev hun gift med, så vi mødtes tit senere i Sdr. Sig.

Da Kristen og jeg var 7 år, blev far gift med Marie Kirstine Sørensen, som var nabo til os. (*fra Knudehus i Råsted, red.*) Hun var sypige og gik rundt i hjemmene og syede for folk. Hun syede også en grøn isgarns-kjole af mors om til Karen og mig til brylluppet.

Bryllupsdagen var spændende. Da Karen og jeg i vore fine kjoler kom ind i stuen, hørte vi den ene vogn køre på stenbroen efter den anden. Da var det skik, at folk skulle samles i hjemmene, før de skulle i kirke.

De første der kom, var Jens Peder og Mariane, der har boet i Øster Damgaard i Ulfborg. De skulle varte op. Dernæst kom to spillemænd, og de stod ude og spillede hver gang, der kom bryllupsgæster, og så spillede de også på vejen til kirke og hjem igen. Mere kan jeg ikke huske om brylluppet. Dagen efter var også spændende, for da skulle vi sige mor til Marie. Ja, det kom vi snart efter. Hun blev alt for far, som var svag. Hun blev ham en nøjsom og dygtig kone, og os børn lærte hun at arbejde og passe tiden, at den ikke gik udnyttet hen. Alt skulle passes både ude og inde – det var de enige om.

Året efter fik de en lille dreng. Jeg syntes, der var ingen så sød som han. Kun var jeg ked af det, når jeg skulle få ham til at sove, for det kunne vare længe. De fik kun kort glæde af ham, han var svagelig og døde, da han var 8 måneder gammel. Et års tid efter fik de en lille pige, som døde af kighoste, da hun var ½ år – ellers en sød og kvik lille pige.

Jeg tænker tit på, at sygdom og sorg ikke sjældent var gæst i vort barndomshjem. En ting fik jeg lært, som ikke enhver får lært som barn: at være stille og føle med andre, når der er sygdom i hjemmet.

Far var som nævnt altid svag og havde en slem hoste at kæmpe med, han led også en tid af en mavesygdom, og det blev til sidst så uudholdeligt for ham, at han måtte på Lemvig Sygehus og gennemgå en kur.

Derefter kom han på et hospital i København, hvor han kom sig helt.

15 gange havde han lungebetændelse og var altid meget dårlig. Engang havde han lungebetændelse lige ind til jul, vi havde doktoren lillejuledag, en doktor Busch fra Bøvling, som vi altid havde, når det var lungebetændelse. Så skulle jeg over til Ulfborg Apotek efter medicin. Det var langt hen på eftermiddagen, inden jeg kom af sted, så jeg skulle løbe det meste af vejen for at nå hjem, inden det blev mørkt – der var 8-9 km. Jeg husker, at da jeg sad inde og ventede på medicinen, gik mange ind og ud, og når de gik, sagde de "Glædelig jul". Så tænkte jeg ved mig selv: I kan sagtens sige glædelig jul, jeres far er nok ikke syg.

Hen i julen begyndte far at blive bedre, og så fik vi børn vor juleferie.

Fars søster var gift med mors broder, og de boede i Sdr. Sig i Staby. Det var skik, at vi hver jul gik derom og blev der i 2 dage. Så fulgte deres børn med os hjem. Der var fem på alder med os, så vi var 7-8 i følge. Da oplevede vi meget skønt. Vi var gerne inde hos bager Opstrup i Ulfborg og købe et kræmmerhus for 2 øre. Engang havde en af pigerne fra Sdr. Sig og jeg fået tandpine, og så fulgte faster med os over til Mads Pedersen i Madum Kjærgård, for det kunne han kurere. Han tog den onde tand, og så var alt godt igen.

Selv om far var syg, skulle børnene fra Sdr. Sig dog med os hjem, som de plejede. Det kneb for mig at få far ud af mine tanker, jeg længtes efter at komme hjem. Da vi nåede så langt, blev jeg helt rolig. Jeg syntes, alt så så fredeligt ud, hønsene gik så rolige, og hunden kom os glad i møde. Far havde det over al forventning godt, ja, vi måtte endda få fremmede børn om eftermiddagen. Vi legede inde i stuen ved siden af sovekammeret, hvor far lå syg. Jeg

Marie ca. 1902.

husker så godt, hvor ked jeg var af det, når de lavede for meget spektakel, og jeg kunne ikke ret længe være med i legen, før jeg havde været inde ved far og spurgt, om han kunne tåle at have os så nær. Han svarede rask:

"Ja, mor jer kun så godt, I kan, det gør ikke det mindste, når døren er lukket."

Da først var jeg rigtig glad og kunne være med.

Til tider var lungebetændelsen så slem, at han næsten ikke kunne få luft, så sad han over damp - det kunne hjælpe lidt. Når slimen fyldte ham, fik han frygtelige hosteanfald og fik meget op. Da kunne vi børn ikke

Marie i sin stue.

være i nærheden, men mor skulle nok blive på sin plads og hjælpe far.

Set med menneskeøjne kom han ikke over det, men Guds tanker er ikke vore tanker. Gennem alt det, han gik igennem af sygdom og sorg, havde han fået livsforbindelse med Gud og derved fået en åndelig rigdom i eje, som han øste af til os børn, både når han var syg, og når han var rask, så jeg fik lært at gå bønnens vej. Når han var så dårlig, at han ikke kunne tåle at tale med os, forsvandt jeg ud i tørvehuset, som lå lidt afsides, Der faldt jeg på knæ og bad Gud om at hjælpe far, for jeg syntes ikke, han kunne holde det ud. Og når jeg derefter kom ind, havde han det altid bedre. Ja, min tro var så stor, at når jeg kom afsides og bad til Gud, skulle far nok komme sig.

Der er ingen, der kan tænke sig, hvor besværligt det var med markarbejdet og hyrdegerningen i mit barndomshjem, fordi der var så meget at komme over, og gården lå helt uden for marken. Der var meget at tage fat på fra morgen tidlig til sen aften for både store og små.

Vi havde mange gæs, så vi begyndte som gåsehyrder. De har fortalt, at da min broder Mads var 5 år, skulle han passe gæssene ude på marken. Med en madpakke på ryggen og en gåsepisk i hånden drev han ud med gæssene fra morgenen af.

Da det blev ham for let, blev han kohyrde, og så skulle vi yngre søskende passe gæssene. Vi tvillinger var jo to om alt. Men det fik også ende for os, da vi var 9 år, havde vi ikke gæs længere, nu var vi for store til at gå over dem.

Ved den tid kunne Mads og Karen hjælpe ved markarbejdet, ja, også Kristen kunne hjælpe lidt, så skulle jeg ene være hyrdepige. Far sagde, at det var jeg beskikket til, og det var mig heller ikke nogen tvang, da jeg havde stor lyst og interesse for min hyrdegerning. Men det hårdeste for mig var at komme op kl. 4 om morgenen og ud at flytte ungkreaturerne og fårene. Det var langt omkring, jeg skulle, så jeg løb med bare fødder – det gik hurtigst. Der var en mørk stribe i duggen efter mig, og fødderne blev så kolde, hvorfor jeg gerne ville stå et øjeblik der, hvor et får eller en kvie rejste sig fra sit natteleje, dér kunne jeg varme fødderne lidt.

Når jeg kom hjem fra min morgentur, var mor og pigen færdig med at malke, så skulle jeg have køerne og de små kalve ud – kalvene skulle jeg drive foran køerne, for de var koblet sammen. Det var alt for langt at gå to gange, skønt det voldte mig mange besværligheder. Efter den tur skulle vi have davre, som bestod af opstuvede kartofler og mælk og grød. Når klokken blev 6.30, skulle jeg ud at flytte første gang – der blev

flyttet tre gange hver halve dag. Grunden til, at vi skulle så tidligt ud om morgenen var, at bremserne var så slemme i varmt vejr, at dyrene blev helt vilde. Det var ikke værst om formiddagen, for da løb de gerne hjem, og så kunne de blive inde. Men om eftermiddagen, når bremserne var efter dem, skulle jeg passe på, at de ikke løb hjem. Så lod jeg mig slæbe efter dem, og når jeg tøjrede én, løb to løs.

Det var strenge dage, og dem var der mange af, men det var alligevel ikke det, der var hårdest ved mig. Det værste var, at det blev så sent om aftenen, inden vi kunne få køerne hjem. Natten var alt for kort, syntes jeg. I seng kl. 22.30 og op kl. 4 og kun en halv times middagssøvn.

Vor formiddagsmellemmad blev der ingen tid til at sidde og spise, den fik vi i hånden, når vi flyttede anden gang, for sådan skulle far, da han var hyrde, og så skulle vi også.

Om middagen skulle fårene trækkes hjem til vand. Vi havde 8-10 stykker, og de var slemme at trække, for nogle ville gerne hjem, og andre var ikke til at slæbe frem – uha, hvor de rykkede i armene. Endnu værre var det, når et var løs, for så skulle jeg løbe det ind. Det var en gammel skik, som far ikke gav afkald på.

Om foråret skulle fårene og de små lam gå løse i engen, og vi børn skiftes til at vogte dem. Vi havde en madpakke og en flaske øl med. En dag da min flaske var tom, gik jeg ned til åen for at få den fyldt med vand. Så skød brinken, jeg stod på, og jeg faldt i åen og blev gennemvåd. Jeg kan huske, jeg var bange for at komme hjem og få tørt tøj på. Engang faldt et lille lam i åen, jeg véd ikke, hvem der var mest bange, enten lammets mor eller jeg. Hun var nær ved at springe i vandet til det, inden jeg fik det på det tørre igen.

Mange glæder havde jeg også på mine udstrakte vandringer over mark, kær og hede, for jeg gav agt på fuglene og lyttede til deres sang Jeg fandt mange æg og unger – en sommer, husker jeg, fandt jeg 50 kuld. Så lagde jeg et stenmærke lidt fra reden, for at jeg kunne se til dem. Når jeg kom til ungerne, slog de alle deres gule næb op, og så gav jeg dem væske i næbbet.

Den første gang, jeg kom til en rede, som ungerne havde forladt, blev jeg meget ked af det, for jeg troede ikke, fuglen kunne finde dem. Da jeg kom hjem, fortalte jeg det til far – det var altid ham, jeg gik til med mine skuffelser og glæder, og han gav sig altid tid til at tale med os børn. Da jeg fortalte dette, satte han sig ned og sagde noget lignende som:

"Det skal du ikke være ked af, lille Mie, for nu er de jo store, og så skal de ud og selv finde føden. Fuglen flyver over dem, og når de er sultne, kalder hun dem sammen og giver dem lidt i begyndelsen. Sådan er det også med os. Gud kan se os fra sin himmel, og han kalder også på os på så mange måder. Det forstår du ikke endnu, mit barn, men siden vil du komme til at forstå det. Han kan også se, at du er en lille tro hyrdepige, og det er han glad for. Glem så ikke at bede til Gud, og takke ham, for ellers kan vi komme bort fra ham. Skulle det ske, søger og kalder han på os gennem skuffelser, nederlag og sygdom, eller der bliver taget en af vore kære fra os. Så gælder det om at lyde hans kalden, ellers narrer vi os selv. Glem ikke, at vi må komme til Gud med alt, hvad der trykker, han vil lette det for os, ja, glem ikke at bede til Gud og takke ham."

Engang sendte far os over til Laust Baunbæk i Ulfborg efter et lyngjern, som hans søn Jeppe, der var snedker, havde sat skaft på. Vi børn kom ret sjældent i byen og

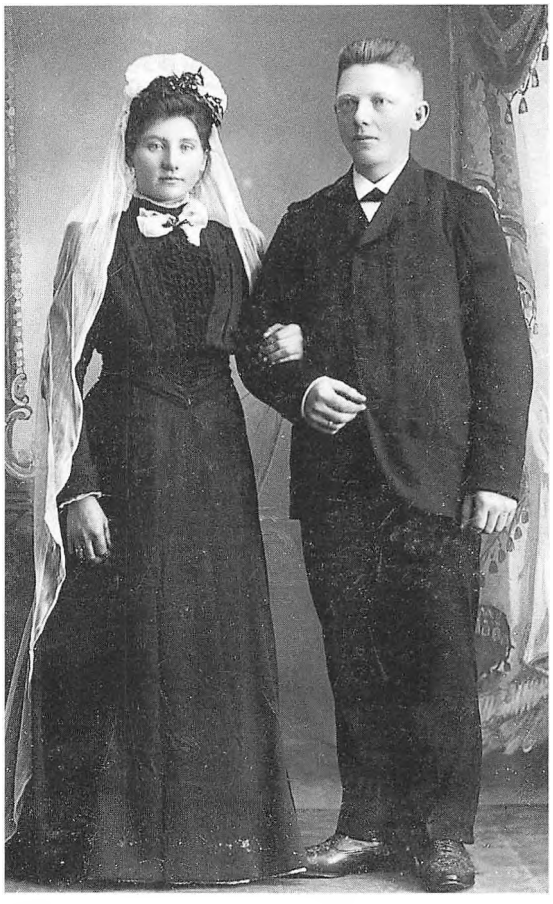

Marie og Niels Brunsborg 1906.

var derfor bange for, at vi ikke kunne finde, hvor han boede. Så forklarede far, at der var to stærekasser på husenden ud mod vejen, og indgangen var mod syd.

Forstuen var et lille firkantet rum med kampestensgulv. Vi blev så glade, da vi fandt derhen og så stærekasserne på husenden, men stor var skuffelsen, da vi kom ind i gangen, for den var efter vor mening alt for stor, og der stod en stor, grøn kiste derinde.

Det er ikke her, sagde vi til hinanden, lad os skynde os hjem, de havde vist ikke set os. Og vi løb alt, hvad vi kunne, til vi var ude af syne, så først kunne vi tale ud med hinanden. Uha, dersom de nu havde set os, og hvad vil de sige derhjemme, for det er vist dér alligevel. Far bliver vist vred og siger, at vi skal af sted igen. Således gik det også, vi måtte af sted igen efter lyngjernet, som vi fik, og da gik vi glade hjem.

Vor næste nabo var Øster Hvoldal, og manden Laust var enkemand efter at have været gift tre gange. Han blev nær 100 år og var helt blind, inden han døde. Kristen tjente der en sommer, og Laust sagde, at han aldrig havde haft så dygtig en dreng. Når han er færdig med det, jeg har sat ham til, kommer han altid og spørger, hvad han nu skal, det er jeg ikke vant til.

Nord for mit hjem lå tre huse. I det næste boede en mand, som var tækker, han kunne nok klare sig. I de andre to var mændene stakler, de var bøjede i ryggen begge to og havde det meget fattigt. Dengang skulle folk jo hjælpe sig selv. De havde kun én ko hver og et par får.

Den ene af mændene var tit i dagleje hos os om vinteren – daglønnen var 50 øre. Engang spurgte han vor bedstemor, har far fortalt, om han måtte samle de fjer sammen, som fløj rundt, når hønsene fældede, for de havde kun havreavner i deres dyner. Ja, dengang var folk nøjsomme.

Den anden mands kone lå syg i mange år, og han passede hende selv. Jeg kan huske at mor, når han kom, gav ham gode mellemmadder med øl til, og så fik han noget med hjem til konen. Det var ikke let for ham at lave mad, lidt havde han at leve af, og tit var stuen fuld af røg. Da konen døde, kom mor derop for at hjælpe. Det skal ikke skrives, hvordan hun så ud, men mor sagde:

"Stakkels kone!"

Manden blev gift igen, og de fik en datter. Dersom hun lever, er hun på Viborg Sindssygeanstalt.

Længere nord på boede en mand, der

havde kun én hånd. Han gik rundt med en kasse på ryggen, hvori han havde mange småting, som han ville sælge. Det var en stor dag, når han kom. Han satte kassen på bordet og gav sig til at læse avisen, medens vi børn så på sagerne. Der var tråd, knapper, synåle og fine ringe. Mor tog det, hun ville have, og han fik klude og ben i bytte.

Da vi tvillinger var 11 år døde bedstefar. Han var en nøjsom og arbejdsom mand, der var tidligt på færde om morgenen. Om efteråret, når de havde travlt med pløjningen, gik han tidligt om morgenen ud i marken, hvor studene gik. Dem spændte han for og pløjede til davretid. Så kom en af os ud til ham med øllebrød. Han satte sig på ploven og spiste, mens vi trak studene på græs og kom med hestene, som han spændte for, og så pløjede han videre med dem.

Når vi havde spist til aften, samledes vi alle i dagligstuen. Der var et langt bord med fast bænk og skammel, et chatol, et bornholmerur, to stole og en bilæggerovn. Vi skulle alle i arbejde. Bedstefar kom med et bundt splinderris og gav sig til at flette riskurve, far kom med et tagneg og bandt halmkurve, og karlen havde halm med, han skulle sno sime.

Pigen kartede uld, som mor spandt garn af til strømper og til vævning.

Vi børn sad omkring bordet og lærte lektier. Når vi var færdige, skulle drengene vinde garn, og vi piger skulle strikke eller stoppe strømper. Når klokken var 8, lagde hver sit arbejde til side, og bedstefar satte sig på skamlen med ryggen til bordet og benene over kors og nød en pibe tobak. Far gav sig til at læse, og karlen fodrede hestene. Mor og pigen gik ud at malke – for at spare skulle det foregå i mørke. Når de var færdige og kaldte på katten, kom én ud med lygten, så de kunne se at give den mælk. Vi børn kom i seng. Om fredagen læste far "Ugens Nyheder" højt for os, noget som vi glædede os til. Når alle var færdige, samledes de til nadver, inden de gik i seng. Et par vinteraftener fik vi de store fjer af de slagtede gæs ind på bordet, og så sad vi store og små og ribbede dem, så de kunne bruges til dyner.

Samme år, som bedstefar døde, fik vi en lillebror, som kom til at hedde Søren. Han var en rask dreng og blev os alle til megen glæde. Jeg glædede mig til den dag, da jeg kunne få ham med i vognen, når jeg skulle ud at flytte, men det blev ikke så skønt, som jeg havde tænkt, for vejen var hul og sandet, og marken var bakket og ujævn, så vognen var snart ikke til hverken at trække eller skubbe.

Som tiden gik blev Søren en dygtig dreng, der interesserede sig for dyrene og troede, han kunne alt. Han øvede sig på de små kalve, og da han var 6 år, kunne han hente 3 kalve hjem fra marken.

Et forår fik Kristen og jeg lov til at tjene en dagløn. Vi havde været med til at plante i den store plantage ved Stenumgård, og jeg hjalp også i planteskolen. Vi fik 1½ kr. om dagen på egen kost. Da vi havde tjent nogle penge, fik vi lov til at blive fotograferet.

Far kørte os til Holstebro – det var vel nok en skøn dag.

Da vi kom om til fotografen, skulle vi op ad en mængde trapper, og så var der så lyst og varmt i stuen. Mads og Kristen kom på et billede, Karen og jeg på et andet. Søren, der da var 3 år, blev fotograferet for sig selv.

Vi var meget spændt på, hvordan de blev. Da de endelig kom, viste vi Søren dem for at se, om han kunne kende sig selv. Det kunne han – efter at have set lidt på billedet, udbrød han: "A trowr, de' er lille Øren!"

Da Søren var 5 år, fik vi en lillesøster, der kom til at hedde Boline. Hun var noget sva-

Ejendommen Nygård i Hvingel, 1912. Det er Niels med børnene ved hånden og Marie med barnet på armen.

gelig, men vi var alle så glade ved hende.

Uheldet kom også til mig. En søndag eftermiddag, da jeg var i færd med at sætte køerne på græs, sprang en af dem uventet over en grøft, og jeg fik tøjret om benet og blev revet omkuld. Jeg hørte nok, at det gav et knald, og da jeg fik mig set om, stod jeg med det ene ben i grøften, og det andet var vredet helt om og lå på grøftekanten. Da jeg ville lægge det ned, var det helt slapt, og jeg havde stærke smerter i låret. Med meget besvær fik jeg mig slæbt op af grøften og hen ad vejen hjemad. Der gik 3 timer, så endelig kom far og fandt mig. Så snart han blev klar over, at låret var brækket, skyndte han sig hjem efter en vogn og sengetøj, og så fik de mig hjem.

Der blev snakket frem og tilbage om, hvad der var bedst, enten tage til doktoren eller til Jens Søjborg i Sdr. Nissum, der skulle være så god til at spjælke et brækket ben. De valgte det sidste.

Jeg blev pakket ned i vognen igen, og far og mor kørte med mig. Det blev sent på aftenen, inden vi nåede derom. Jo, ganske rigtigt, låret var brækket. Jeg fik det spjælket og forbundet, blev pakket ned i vognen, og så kørte vi hjemad. Vi blev overfaldet af et frygteligt tordenvejr, og det var så mørkt, at far og mor måtte skiftes til at gå for at holde hestene på vejen – kun når der kom et lyn, kunne de se vejen. De kørte forkert og kom til en gård, hvor der var lys. Det var Udstrup. De måtte da et langt stykke tilbage og med den rette vej. Ud på natten kom de til Sdr. Sig i Staby og fik dem kaldt op for at komme i seng der, til det blev dag. Da jeg ikke så godt kunne flyttes, kørte de vognen

ind i laden. Morbror kom derud og lagde sig i høet, så kunne han høre efter mig.

Da børnene kom op om morgenen, blev jeg genstand for megen opmærksomhed. De kravlede op i vognhjulene for at se og tale med mig. Da morbror blev spurgt, om han havde sovet, svarede han, at det havde han ikke, for jeg havde klaget mig hele tiden.

Først hen over middag kom vi hjem. Da var der en, der trængte til at komme i seng efter at have ligget sammenklemt i en vogn i 18 timer. Jeg lå i sengen en hel måned, inden de turde se til benet, og så varede det endda længe, inden jeg kunne gå nogenlunde, jeg førte foden helt ud til siden i den første tid.

Vi fik ikke mælk til mejeriet inden jeg blev konfirmeret, så der var meget at gøre. Vi havde centrifuge til at skumme mælken med, og mor syntes, vi skulle skumme, hver gang vi havde malket. Centrifugen med tilhørende dele kom vi således til at gøre ren tre gange om dagen, og vi kærnede smør hver dag.

Vi bryggede selv øl af malt, en hel tønde af gangen. Rugbrød og sigtebrød af egen rug bagte vi i den store ovn. Om efteråret lavede vi kartoffelmel. En del store kartofler blev skrubbet i mange hold vand, og så sad vi hver med et fad og et rivejern og rev dem. Kartoffelmelet kom i en eller to baljer og overhældt med vand, der blev skiftet hver dag, indtil det var helt rent. Så blev det hængt til tørring i små poser.

Hvert år blev der slagtet 5-6 får, og da de var godt fede, blev der megen tælle, hvoraf vi hver vinter lavede tællelys. Tællen blev smeltet og hældt i en spand med lunkent vand, så lagde vi lysegarn sammen i flere lag med en løkke på den ene ende, og så havde vi nogle pinde eller spiller, som vi kaldte dem, som vi stak gennem løkkerne, fire væger på hver spille. De blev så dyppet ned i spanden, og når de kom op igen, var der et lille lag tælle på.

I begyndelsen skulle man passe på, for da kunne de let blive krumme eller brække. De blev anbragt over tremmerne på en stige for at dryppe af, og så blev de dyppet igen, og således blev man ved, indtil de havde fået en passende tykkelse.

Ulden blev der lavet tøj af. Mor vævede ikke selv, men gjorde det i stand til vævning, både til kjoletøj, herretøj og hylsklæder. Når tøjet var færdigt, syede mor det. Også Kristens konfirmationstøj syede hun af hjemmevævet tøj. Hun var ualmindelig dygtig og sparede aldrig sig selv. Heller ikke os.

Efterskrift

Min mor, Marie Hvoldal, er født den 4. oktober 1883 i Vester Hvoldal i Råsted sogn, og døde på De gamles Hjem i Staby den 13. september 1967.

Efter konfirmationen havde hun forskellige pladser i Vestjylland, hun tjente bl.a. et år på Bakgården i Ulfborg hos søskendeparret Maren og Jens Damgård Bak.

Den 17. januar 1906 blev hun gift med Niels Brunsborg fra Brunsborg i Ulfborg. Samme år købte de en mindre landejendom i Hvingel. Den solgte de få år efter og købte den gamle fattigård i Ulfborg af kommunen, det nuværende Holstebrovej 11. Det var her Marie og Niels fik deres liv og virke indtil 1950, hvor de solgte gården til en søn og svigerdatter. De købte et hus, Bredgade 19, i Ulfborg. Niels døde den 4. marts 1966.

Det var efter 1950 Marie skrev sine barndomserindringer, som hun i 1958 fik udgivet som en kronik i Ringkøbing Amts Dagblad.

Frede Brunsborg

Ejendom og bebyggelse i Husby 1768

Af Søren Smedegaard Olesen

I 1768 forfattede præsten i Husby, Claus Schougaard, en beskrivelse over Husby Sogn (og Sdr. Nissum). I denne forbindelse tegnede præsten også et kort over sognet. Det er temmelig detaljeret og åbenbart er – så at sige – hvert eneste hus og gård tegnet ind. I beskrivelsen over sognet gennemgik præsten alle sognets gårde og angav deres størrelse. Det gjorde han i tønder hartkorn. Det var datidens forsøg på at beregne en gårds ydeevne, og blev brugt til at beregne gårdenes skat.

En tønde hartkorn bestod af 8 skæpper, en skæppe af 4 fjerdingkar, 1 fjerdingkar af 3 album.

Ved statens beregning af en gårds hartkorn blev der taget udgangspunkt i størrelsen af det dyrkede areal, jordens frugtbarhed og andre herligheder som skove, fiskeri, græsning og høslet.

12 tønder land ond jord var sat til en tønde hartkorn. Det samme var 24 læs middelhø og 32 høveders middel græsning.

Claus Schougaard begyndte med Øebye. Der var i 1768 7 bosteder, nemlig 5 gårde og 2 jordløse huse. Baroniet Rysensteen ejede her 1 gård med hartkorn 1 tønde, 3 skæppe, 3 fjerdingkar og 1 album (1-3-3-1).

En anden gård med 2-6-1-0 lå til Timgård.

Kaptajn Halchus på Åbjerg var den store på Øen med 3 gårde på i alt 13-1-0-0. De to jordløse huse lå også til Åbjerg. Som det kan ses på kortet lå hele bygden koncentreret på selve øen.

I Bækby var der 4 gårde på rad og række. De lå nær markdiget ved overgangen til Ø. Her ejede baronen på Rysensteen 1 gård med hartkorn 4-1-2-1. En anden gård med 2-3-2-0 lå til Udstrup, der dog i 1768 ejedes af baronen. En tredje gård ejedes af kaptajnen på Åbjerg, 1-2-0-0.

Dertil kom en afbyggergård under Præstegårdens takst. Det præsten kaldte en afbyggergård må have været en mindre gård, der var blevet oprettet på Præstegårdens jord.

Kronen så ikke afbyggergårdene som selvstændige gårde lige som fæstegårdene under godserne. Afbyggergårdene forblev indtil videre en del af Præstegården. Og blev beskattet under denne.

I Græmbye var der 6 gårde med hartkorn: 9 tønder, 3 skæpper, 1 fjerdingkar og 2 album. Dertil kom 4 jordløse huse. Det hele tilhørte baron Juel til Rysensteen.

På kortet ses 4 gårde på rad. Den eneste navngivne gård i Græm var Smedgård. Slotshuse var der åbenbart allerede med 3 huse, men navnet er ikke kommet med. Også Kjærgård synes aftegnet på kortet.

I Moesbye var der 3 bønder. 1 gård lå til Udstrup med hartkorn 5-1-1-0. To lå til Pallisbjerg med tilsammen 5-5-0-1.

I Kirkebyen var der 5 gårde og 3 jordløse huse. Alle gårdene – der ikke er navngivne – lå nord for kirkevejen med husene ud mod kæret. 3 af gårdene lå til Udstrup med i alt 5-5-0-1.

2 gårde og husene tilhørte godsejer Friedenreich til Pallisbjerg m.fl. godser. De var sat til 4-3-3-2.

Øster Husby bestod af 14 gårde og 1 jordløst hus.

1 gård med hartkorn 1-3-3-0 lå til Rysensteen.

4 gårde gik til Udstrup. De var vurderet til 12-5-0-½.

Friedenreich til Pallisbjerg ejede her 6 gårde med i alt 22-5-2-2.

Halchus til Åbjerg ejede her 2 gårde med 3-0-3-0.

Christian Jensen på Søgård var sognets eneste selvejer med hartkorn 4-5-0-½. Men som birkedommmer på Timgård var Christian Jensen en ikke helt almindelig bonde. Søgård og Præstegården var de eneste gårde i Øster Husby, der er navngivet på kortet.

Derudover nævner pastor Schougaard en række enkeltgårde. Gården Søe (ved den nu forsvundne Dommersø) med 3-2-2-0 lå til Pallisbjerg.

Også nabogården Mose lå under Pallisbjerg. Den var vurderet til 6-1-1-0 og var dermed – bortset fra Præstegården – sognets højest vurderede.

I nærheden af Mose var der et såkaldt afbyggerhus under Præstegårdens matrikulering. Kunne det være Grønvoldsborg?

Røjkjær var ejet af Udstrup med 1-3-3-1.

I nærheden af Røjkjær lå der 4 jordløse huse, som ejedes af Friedenreich til Pallisbjerg. De 3 lige nord for Røjkjær.

Steensballe ud mod kæret lå til Udstrup med 1-4-3-0.

En nu forsvunden bedrift – Bred – med hartkorn 0-7-3-0 var ejet af Halchus. Bred lå lige overfor Krog på den anden side af Stabyvejen. Også Krog ejedes af Halchus med 3-3-0-1.

Nørby lå til Udstrup med 5-3-3-0.

Vester Bjerg lå til Pallisbjerg med 4-7-2-0.

Øster Bjerg ligeledes med 5-6-2-1.

Hulweye var ifølge præsten en afbyggergård under Præstegården. Gården er længst forsvunden og lå sydvest for kirken.

Svollinghus, Bremerlandhus og et jordløst hus nord for kirken nævnes i forbindelse med Hulweye og synes også at have været under Præstegårdens takst.

På Klitten var der 10 gårde med i alt 15-4-1-1. Alle ejet af baroniet Rysensteen.

Mange hæderkronede gårde eller husmandssteder leder man forgæves efter på kortet fra 1768. Øhuse var der ikke. Også Økjær var tomt. Hverken Poulsgård eller Knud Madsens hus (Gaffelbjergvej 43 og 27), var endnu bygget.

Lige syd for den nuværende sognegrænse mod Vedersø Klit, lå Stagehus der dog allerede.

Heller ikke Bækby havde ekspanderet mod havet. Styk var der ikke. Æ Styhk var en gård på nuværende Kjærgårdvej – i dag et sommerhus ejet af tidligere minister Erling Olsen.

Kun i Græm var der foregået en udbygning mod vest. Vest for Græmbyegårdene lå tre jordløse huse. Slotshuse. Og vest for Græm Kjær lå Kjærgård mellem havbjergene og kæret. Syd for Kjærgård lå et hus.

Mellem Præstegården og Øebye lå der i 1768 kun Bremerlandshus. Syd for Præstegården var der øde. Åhus var der endnu ikke. Øst for præstegården synes derimod både Silbjerg og Trimager aftegnet. Trimager som hus.

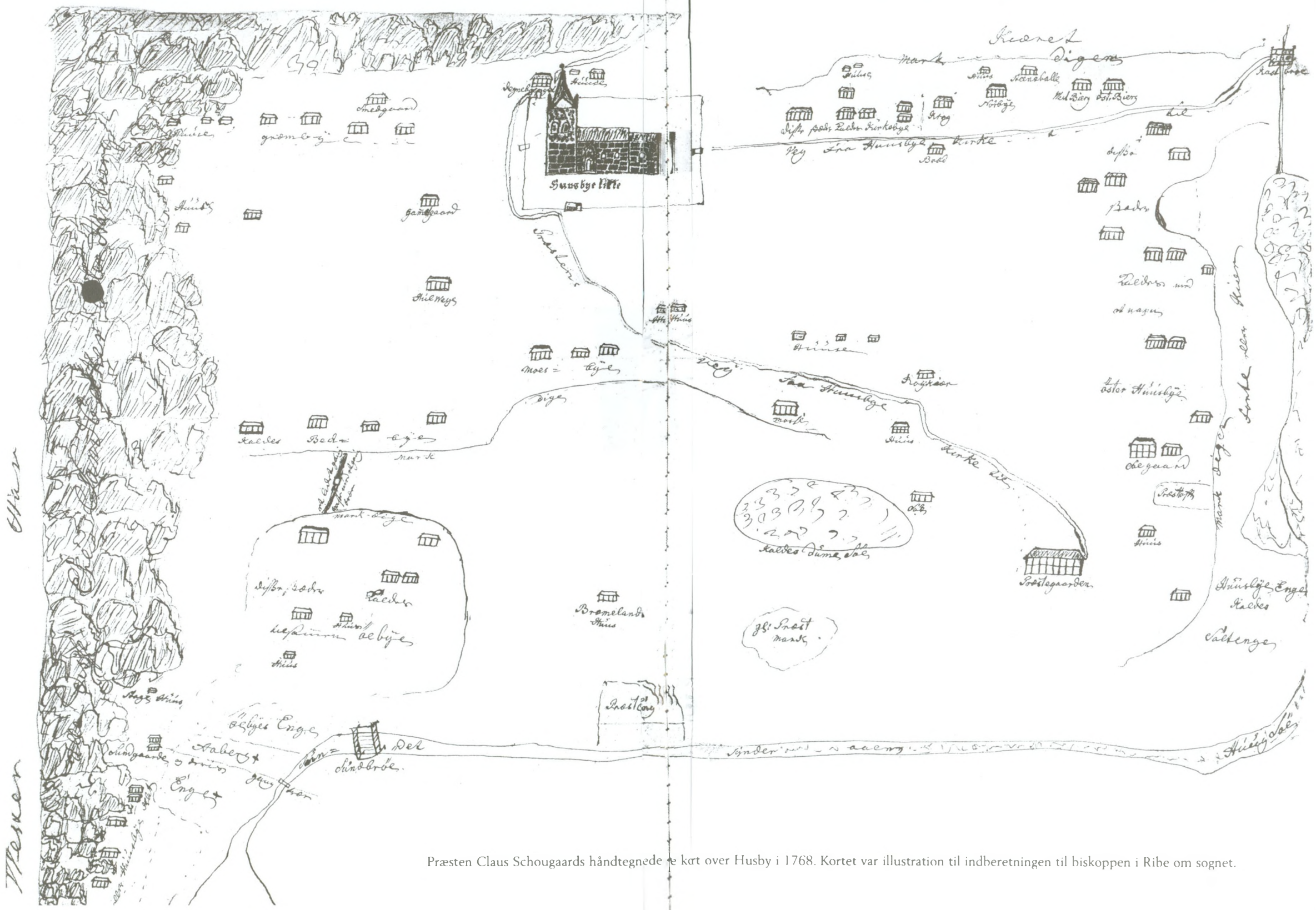
Husebye Kirke
Præstegaarden
Præstegaarden
Præstegaarden

Gård i Græmby (nu sommerhus) med rester af bindingsværk. I 1700-tallet var alle sognets gårde bygget i bindingsværk.

Andre gårde aftegnet på kortet er nu borte. Af Gamelgård er kun stenene tilbage. De ligger åbenbart nu på en gård på Ondaftenvej.

Hulweye er som nævnt helt væk.

Lige nord for kirken lå Degnegården og et større og et mindre hus. Alle borte. Også lille Bred leder man i dag forgæves efter.

I det nuværende Vedersø Klit lå der i 1768 Stagehus og 2 gårde – Sundgårdene. Ud mod Sundet lå Øbye enge og Åbjerg enge. Præsten skrev at Sundgårdene hørte til Vedersø kirke, men alligevel opfattede han åbenbart området som hørende til Husby sogn. Sundgårdene havde et gangbræt over Sundåen. Men den tidligere ejer af Åbjerg, Christen Linde, havde bygget en bro over Sundåen lidt nord for gangbrættet. Broen var lavet for at lette adgangen til hans mølle i Vedersø.

Ejendomsretten til sognet lå først og fremmest hos en lille kreds af store mænd udefra. Baron Juel til Rysensteen ejede de 19 gårde og 4 jordløse huse, der indgik i baroniet. Men da baronen i 1768 også ejede Udstrup, kom dertil de 12 gårde, der lå til Udstrup. Hartkornet til Rysensteen udgjorde 32-0-3-2. Til Udstrup 34-4-0-2½. Alt i alt ejede baronen dermed godt 66 tønder hartkorn bøndergods i Husby.

Til Pallisbjerg lå 14 gårde og 8 jordløse huse med i alt 53-1-1-2. Til Timgård lå en gård og et hus med 2-6-1-0. Begge disse godser var ejet af Friedenreich (foruden andre godser).

Kaptajn Halchus til Åbjerg ejede 8 gårde og 2 jordløse huse, 21-6-2-1.

Kjærgård (nu sommerhus), beliggende i Græm i Husby ude ved havbjergene. Er det rester af bindingsværk der ses på gavlen?

Også kronen ejede gennem Præstegården en del af sognet. I alt hartkorn 10-3-0-2.

Kun en selvejer var der tilbage. Christian Jensen på Søgård. Og han var knyttet til Friedenreichs godsimperium. Men selvejer var han.

Men det var ikke kun ejendomsretten til gårde og huse i sognet, der var indbringende. Først og fremmest religionen og fiskeriet gav de store fede indtægter. Sognets tiende var delt op i kirke-, konge- og præstetiende.

Baronen ejede kirken og kirketiende. Den var vurderet til 11 tønder, 4 skæpper, 2 fjerdingkar og 1 1/3 album. Desuden ejede kirken lidt jord. Det lå spredt i sognet, var lejet ud til bønder og var vurderet til 2-4-2-0. Baronen ejede også jus vocandi – retten til at ansætte præst og degn.

Kongetienden var sat til 8-1-2-1/5. Også den ejede baron Juel. Den var dog forpagtet bort til Friedenreich for en vis sum for hvert bidragende tønde hartkorn, som i alt var 148-6-1-0. Schougaard nævnte ikke, hvad hans præstetiende var vurderet til, men det har vel ligget i samme størrelsesorden som kirke- og kongetiende.

Også sognets fiskeri gav de store muligheder for indtægter. Havet var vel frit til fiskeri, men forstrandsejeren – baronen – skulle have en afgift af havskibene – sandtolden.

Også præsten havde ret til nogle af fiskene fra havet. 12 torsk af hvert havskib årligt. Tidligere havde der været 11 havskibe i præstens 2 sogne. I 1768 var der kun 6. Så nu skulle der ligefrem købes torsk. I farvan-

Udsynet fra Kjærgård mod vest. Man skimter gårdens tidligere mark og havbjergene, der endnu ligger i fællesskab som i 1700-tallet.

det mellem Husby og Vedersø – der hvor Hug sø snævrer sig ind – var fiskerettighederne delt mellem Åbjerg og baroniet. I selve Sundåen lå fiskerettighederne kun til Åbjerg.

Fiskerettighederne til Husby Sø ejede godsejeren på Pallisbjerg. Men på en næsten mirakuløs måde havde ingen godsejer taget fiskeretten til Dommersø. Der var åbenbart frit fiskeri.

Præsten og Præstegården

Præsten var den eneste af de 4 store, der boede i sognet. Han sad på et slags kronlen mod at formidle Guds frelse til sognets sjæle.

Præstegården bestod i 1768 af 4 stråtækte sammenbyggede længer, som præsten Jacob Andersen Riber havde ladet bygge i 1684. Præstegården lå der, hvor nu Gamle Præstegård ligger – ved krydset mellem Øbyvej, Aavej og Trimagervej. Men der havde Præstegården ifølge Schougaard ikke altid ligget.

Da han kom til Husby i 1740 kunne resterne af en formodet tidligere præstegård endnu ses i terræner på Gl. Præstmark mellem Præstegården og Bremerlandshus. Fordrevet af sandløb skulle præsten være flygtet til annekspræstegården i Sdr. Nissum. Men atter jaget på flugt af sand søgte præsten tilbage til Husby og byggede en ny præstegård noget øst for Gamle Præstmark. Denne præstegård blev et minigods. I selve Husby var der – udover selve præstegården – 3 afbyggergårde. Der-

udover lå til Præstegården måske Svollinghus, Bremerlandshus og et hus nord for kirken. Også i Sdr. Nissum lå der en del til præsten. Anneksgården var vurderet til 6-1-3-1. Den var delt op i 3 gårde og 5 jordløse jordhytter. Desuden var der noget såkaldt mensalgods* i Sdr. Fjand. En gård sat til 1-2-0-1. Den gav 1 tønde byg til præstegården årligt. Her lå desuden 6 jordløse fæstehuse.

I de 28 år Schougaard, i 1768, havde været præst i de to sogne, havde han ikke registreret nogen fremgang på det jordiske plan – kun tilbagegang. Havfloden havde lagt en gård øde på Nørklit i Sdr. Nissum (lige syd for Mindet, som det kan ses på præstens kort over Sdr. Nissum). Havfiskeriet var gået tilbage. Mere tilbagegang kunne ventes grundet sandløb og havets indløb.

Kommentar

Præstens gennemgang af ejendomsforhold og brugsstørrelser i Husby antyder en form for social rangstige. Men naturligvis er det følgende formodninger.

Allerøverst i hierarkiet stod baronen på Rysensteen. Han ejede mest i sognet, men blev vel sjældent set. Hans verden var den store adelsverden. Men ikke desto mindre var han en slags efterfølger til middelalderens lokale stormænd.

Efter ham kom storgodsejer Friedenreich til Pallisbjerg med flere godser. Også Friedenreich må have været en sjælden gæst i sognet. Godsfunktionærer har taget sig af samarbejdet med fæstebønderne i Husby.

Kaptajn Halchus til Åbjerg må med sin mindre godsbesiddelse i langt højere grad have tilhørt den lokale verden. Måske har kaptajnens fæstebønder i Husby ofte set deres godsejer ride forbi eller endda talt med ham?

Den mindste af de store var præsten. Hans verden var i høj grad lokal. Præsten var den eneste af de store, der boede i sognet. Udover præst var han minigodsbesidder. Det var til at overskue de fæstehusmænd, der var underlagt Præstegården.

Mellem de store og massen af fæstere, var der en enkelt selvejer. Christian Jensen. Udover at være selvejerbonde var han tilknyttet Friedenreichs godsimperium. I 1768 som birkedommer på Timgård. Det er svært umiddelbart at gætte på hans status i sognet.

Derefter kom alle fæsterne. De var dog ingenlunde nogen økonomisk ensartet gruppe. Størst i hartkorn var fæstegårde som Mose, Nørby, Øster Bjerg, Vester Bjerg og en gård i Moesby. Derunder var der en stor mellemgruppe af fæstegårde vurderet til 3-4 tønder hartkorn. Det var gårde som Krog, Sø og en del af gårdene i Øby, Bækby og Øster Husby.

Derefter kom de mindre fæstegårde vurderet til ca. 1-2 tønder hartkorn. I denne gruppe lå mange af gårdene i Græm, Kirkebyen og på Klitten. Også Røjkjær og Bred tilhørte denne gruppe. Men hartkornsvurderinger fortæller selvfølgelig ikke alt. Mange gårde ud mod havet havde muligheder indenfor fiskeri og strandinger, som måske ikke var tilstrækkeligt indregnet i statens vurdering af gårdene?

Nederst var en gruppe af jordløse fæstehusmænd. Mange i denne gruppe har vel drevet en del fiskeri. Men hvor fik de deres daglige mælk, hvis de ikke havde jord til at føde en ko eller et par får?

Jeg vil tro, at deres dyr kunne græsse på fællesarealerne.

* En mensalgård var en gård, der var lagt til præstens bord. En slags hjælp til hans husholdningsudgifter. I modsætning til præstegården og annekspræstegården var den pligtig til at betale tiende.

Barndomstid i Husby plantørgård

Af Niels Anker Drewsen

Mor – min seng og Nis – far

Min seng og "Nis" må jeg ret tidligt være blevet bevidst om. Vore senge, Johan Christians og min, stod i sovekammeret i forlængelse af hinanden ved væggen ud mod køkkenet - min netop på det sted, hvor komfuret stod, derfor var væggen altid lun og rar at føle på.

Sengen var en "jernseng" med papplader betrukket med stof som sider. Specielt hovedpuden var dejlig blød og god.

"Nis" var en tøjdukke som, hvis jeg husker ret, mor havde lavet. Han havde rød nissehue på hovedet og et rødt bælte om maven; øjne, næse og mund var broderet på ansigtet. Han var god at have med i seng, når man skulle sove. Han og mors aftensang gav ro og tryghed.

Mors aftensang var oftest et vers undertiden efterfulgt af fadervor. Meget brugt var:

Sov sødelig, sov blødelig
luk dine øjne til
gudfader udi himmerig
din vogter være vil.

eller

Søde gud, din engleskare
alle dine små bevare,
ja, forlad os fader milde
hvad vi gjorde, som var ilde,
hjælp os så vi bliver fromme,
så vi ind i din himmel komme,
sove sødt i englefavn,
hør du os i Jesu navn.

Mor og far, ca. 1920.

Somme tider sang hun en hel sang, f.eks.:

Sol deroppe ganger under lide;
sov mit barn, så bli'r du stærk og stor.
På den vilde havhest skal du ride,
under bølgen dejligst engen gror.
Hvalerne med deres brede finner
over dig som store skyer gå.
Sol og måne gennem vandet skinner,
begge to du skal i drømme få.
Visselul, jeg fødte dig med smerte,
bliv min glæde altid, år for år;
du har drukket livet ved mit hjerte,
hver din tåre til mit hjerte går.
Sov, mit barn, jeg sidder ved din vugge,
lad mig kysse dine øjne til.
Når engang du begge mine lukke,
hvem mon da din moder være vil.

Engang imellem var det far, der sang aftensang, og det blev undertiden en længere affære. Det var ikke altid "aftensange", han sang. Det kunne f.eks. være sangen om Søren Kanne: "Der blæste en storm udi Kattegat" og ofte sange eller "kæmpeviser" med en masse vers. Afslutning altid med fadervor undertiden efterfulgt af trosbekendelsen. Trosbekendelsen nåede jeg vist ikke altid at få med i hele sin udstrækning, men den var god at falde i søvn på.

Far var meget sangglad, og han kunne mange sange og viser udenad - selv mange af kæmpeviserne med de mange vers. Som kuriosum kan jeg nævne, at han kunne "læse" Ibsens "Terje Viken" uden brug af bogen.

At far af og til sang kæmpevisernes mange vers for os må være årsagen til, at jeg endnu kan huske mange af melodierne. Vi andre sang ofte med på omkvædet, og det medførte, at vi fulgte med i melodi og visens handlingsforløb. At mit kendskab til viserne hidrører fra fars sang i min barndom er utvivlsomt, for jeg har aldrig hørt andre synge dem.

På et tidspunkt blev vore senge flyttet ind i børnekammeret, et dejligt sydvendt værelse, der med en dør var forbundet med sovekammeret, men som også havde en dør ud til bryggerset. Hvornår det skete, og om det skete samtidig for os begge, står ikke klart for mig, men vi havde i hvert fald fælles værelse en tid, indtil Johan Christian efter sin konfirmation kom på Staby Efterskole. Da han derefter kom i købmandslære hos vor nærmeste nabo, købmand Nielsen, flyttede han på loftet i et af gæsteværelserne der. Bortset fra vinteren 1930-31, da også jeg var på Staby Efterskole, forblev jeg i børnekammeret, indtil jeg som 17-årig flyttede hjemmefra.

Når jeg prøver på at tænke rigtig langt tilbage – på mit barndomshjem og min tidligste barndom – så må jeg mobilisere al min tålmodighed, for det første der sker er, at der fremstår et væv af unuancerede billeder af nogle stuer, nogle huse, en gårdsplads, en have, en gammel stråtækt lade med storke på taget – et scenebillede, hvor mor og far er altdominerende.

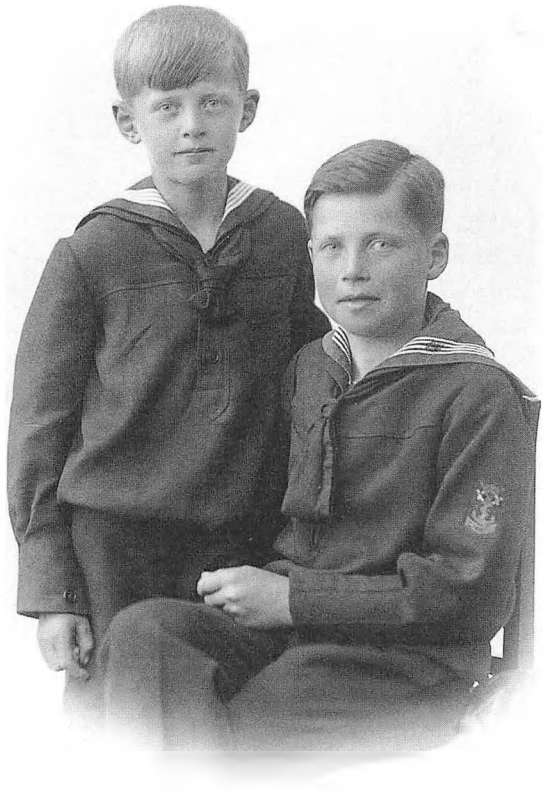

Mig og min storebror Johan Christian, 1937

Tidlig barndom vil vistnok for mit vedkommende sige 6-7-års alderen, og når jeg siger, at mor og far var altdominerende, er det nok ikke helt rigtigt, for jeg havde jo en storebror, Johan Christian, der var 4 år ældre end mig. Hans indflydelse i min barndomstilværelse var nok stigende med årene, men aldersforskellen bevirkede, at

han altid var og blev storebror; hans og mit temperament var ikke ens, og vore interesser ofte langt fra hinanden.

Det var mor, der bestemte, hvornår vi skulle i seng om aftenen, og det var mor, der bestemte, hvad vi skulle spise, og det var mor, der lavede maden, og det var hende, der bestemte, hvad vores tjenestepige skulle lave, ja, tilsyneladende var det mor, der bestemte al ting. Det var også mor, der var problemløseren, når noget gik skævt. Som lidt større dreng lærte jeg dog, at far havde et stort og meget afgørende ord at skulle have sagt i familiens dagligdag.

I forholdet til Johan Christian, der var en "rask dreng" og gik i skole, var jeg absolut "den lille". Han kunne og gjorde mange ting, som jeg enten ikke kunne eller ikke turde gøre.

En børnesang, som far undertiden sang for os, kunne jeg ikke fordrage, fordi den nævnte mange ting, som Johan Christian kunne, og som jeg var alt for ræd til at praktisere. Den lyder sådan:

Der er ikke på hele den vide jord,
Ja på alle verdens planeter,
så dygtig en dreng som min store bror,
jeg ville ønske du kendte Hans Peter.
Han kan klavre til tops i de højeste træer,
han kan spise et helt fad vælling,
han kan skyde til måls med et rigtigt gevær
og svømme som nogen ælling.
Han kan ride den kulrede hoppe til vands
og trække tyren i halen,
han kan banke møllerens tykke Frands
og spytte halvfjerde alen.
Han kan støbe de smukkeste knapper af bly
med små bitte blanke øjer,
han kan slå sig en bule uden at kny
og finde på tusinde løjer.
Han kan bore sig gennem det tætteste krat,
gå på hænder uden at dejse,
han kan mjave livagtig som smedens kat
og fløjte li'som en mejse.
Du skal se, at han bliver en helt så bold,
du har aldrig kendt hans mage,
du kan tro, at han stikker Tordenskjold,
Niels Ebbesen med og Rolf Krake.

Far var først og fremmest plantør, men til plantørembedet var knyttet et mindre landbrug, og da far var en dygtig landmand og en god økonom, blev landbruget et vigtigt supplement til plantørlønnen.

De 25 tønder land dyrkedes som, for den tid almindeligt, alsidigt landbrug. Vi havde 7-8 køer og lige så mange ungkreaturer, et par grisesøer, hvis afkom blev til fedesvin, 3 heste, nogle får, til tider vist nok en halv snes stykker, en del høns og undertiden nogle ænder, en hund der hed Thor og nogle katte, hvis antal far stedse holdt nede på et rimeligt lille antal.

Dyrene og dagene

Som jeg husker det, var min kat, det første dyr, jeg fik et nært forhold til. Den hed "Mis" og lod sig til enhver tid kæle med. Desværre var både hund og katte forment adgang til stuehuset, men det gjorde ikke så meget, for i foderloen var der altid rigeligt med halm, og her havde vi – katten og jeg - mange fredfyldte stunder sammen.

Forbudet mod katte inde i stuehuset blev dog ikke altid strengt overholdt, som f.eks. Lillejuleaften, der også hed også "kattenes juleaften". Da fik vi lov til at tage kattene med ind i køkkenet, hvor et lille juletræ blev anbragt midt på gulvet, og så blev de beværtet med sødmælk og andet kattelækkeri. Men herligheden måtte ikke vare for længe, for så kunne der ske det forfærdelige, at en kat blev trængende, og mere

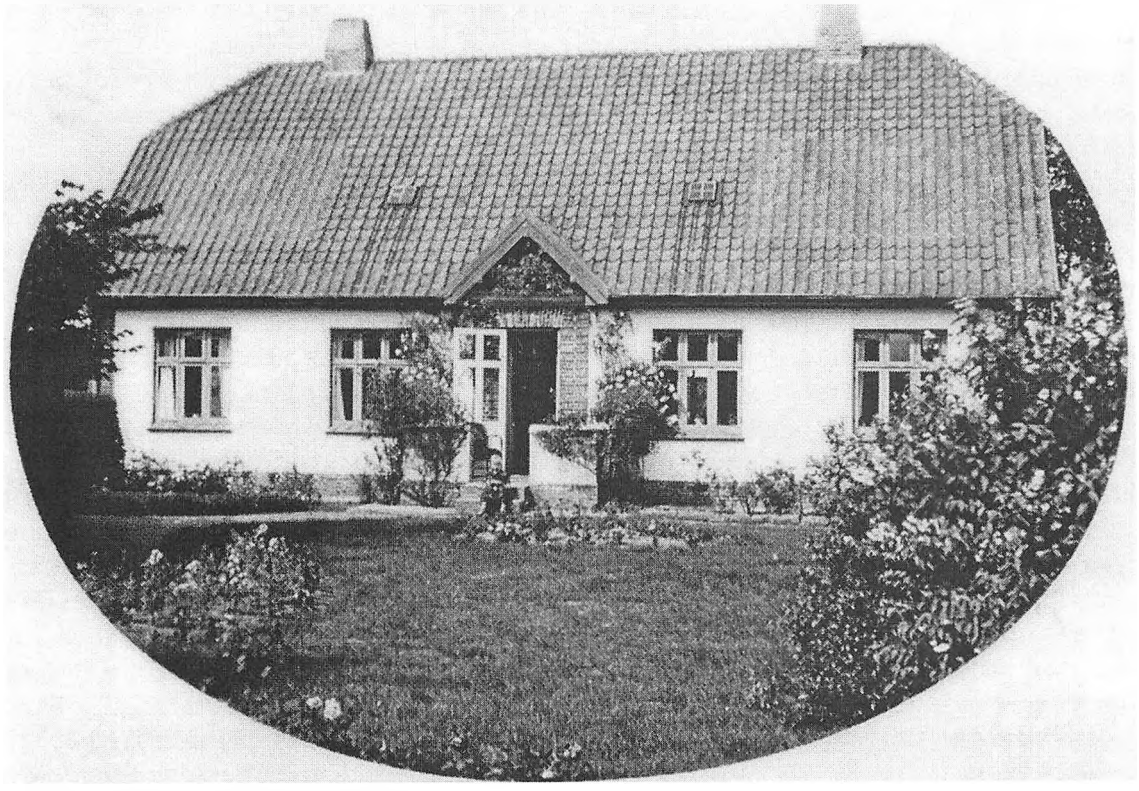

Plantørgårdens stuehus (Bækbyvej 2), ca. 1935.

end én gang er det sket, at der i køkkenets mørkeste krog – inde under bænken ved køkkenets spisebord – blev afleveret en ildelugtende plamage. Problemet blev løst på den måde, at mor hentede lidt sand på fejebakken, sandet blev strøet over plamagen, og så kunne den skovles op og sporene slettes med vand og gulvklud.

Kattene fik killinger, og ofte fandt vi deres rede i halmen oppe på staldloftet. Om sommeren kunne det også ske, at en kat havde indrettet sig udendørs i en risbunke eller i et hegn.

Jeg kan ikke huske, at det gjorde særligt indtryk på mig, at kattekillingerne skulle slås ihjel. Ofte fik katten lov til at beholde en enkelt killing. Hvem der foretog eksekutionen, husker jeg ikke, men jeg må have overværet handlingen af og til og blevet fortrolig med den, for som stor dreng, har jeg ofte selv slået kattekillinger ihjel. Aflivningen af en nyfødt killing skete ved, at den blev slået hårdt ned mod et stengulv – en effektiv aflivningsmetode – hurtig og smertefri!

Værre var det, hvis vi ikke opdagede, at en kat havde fået killinger, for så stillede den på et tidspunkt med hele sin flok, 4-5 stykker, ved aftenmalkningen i kostalden, hvor kattene fik nymalket mælk i et lille trug, der stod på staldgangen. Kattekillinger i den størrelse er ualmindelig yndige, og

det var helt utænkeligt, at de ikke skulle have lov at leve. Så måtte nogle af dem afsættes til venner og bekendte, når de var store nok. Var det ikke muligt at få dem afsat, så kunne vi komme i den situation, at far måtte ud med bøssen. Far havde den teori, at det kun var ældre katte (over 3 år), der strejfede og gjorde fortræd på fugle og andet vildt, så det var de ældre katte, der måtte holde for.

Som landbobørn fik vi nok et ret afslappet forhold til nødvendigheden af at aflive dyr. Når grise og kreaturer blev afhentet til slagtning, tænkte vi vel ikke meget over deres videre skæbne. Helt anderledes forholdt det sig med de dyr, der blev hjemmeslagtede. Jeg har en tåget erindring om slagtningen af en gris, formentlig "julegrisen". Den lå skrigende på et omvendt kar og blev holdt af vores karl, og da jeg så, at slagteren stak en kniv i halsen på den og blodet sprøjtede ud, stak jeg i at stortude og løb ind i sovekammeret og gemte mig.

Som større dreng har jeg overværet og deltaget i mange slagtninger af grise og kalve. Selve aflivningen gav hjertebanken, for selv om jeg kunne se, at dyret blev aflivet humant - altid først skudt med slagtepistol og derefter, for grisenes vedkommende, stukket i halsen og den store pulsåre åbnet, og på kalvene blev halsen halvt gennemskåret og dermed pulsåren - så lovede jeg mig selv, at slagter ville jeg i alt fald ikke være, når jeg blev stor. Men det senere arbejde med at gøre dyret i stand og parteringen, som mor ønskede, den skulle være, kunne jeg sagtens deltage i – endog med interesse. Jeg fik et vist indblik i, "hvad der var indeni" (anatomien), hjerte, lunger, nyrer, lever, milt, mellemgulv, mave, tarm, blære, kønsorganer, hjerne, o.s.v., men også selve udskæringen i de forskellige stege og stykker var interessant. Jeg blev tidligt bevidst om, at kødet jo var muskler, der var hæftet til skelettet og som omgivet af hud og hår udgjorde et "hele", som dannede dyrets form og udseende. Og det var mærkeligt at tænke på, at også mennesker var indrettet på samme måde.

Den videre forarbejdning i køkkenet er et kapitel for sig. En slagtedag gav travlhed for mor og tjenestepigen. Arbejdet skulle gå hurtigt. Køleskab og dybfryser var ikke opfundet. Alt, der ikke skulle anvendes indenfor de nærmeste dage (og det var selvsagt langt størsteparten), skulle i saltkarret, som stod i kælderen. Men på et ret tidligt tidspunkt skete der et stort fremskridt: henkogningsglasset. Henkogningen var vist ikke nogen arbejdsbesparende opfindelse, men man opnåede den kolossale fordel, at kødet kunne opbevares ferskt.

Hønsene var mors domæne. Foruden at producere æg til salg og til eget forbrug i husholdningen, var hønseholdet også leverandør af fersk kød året rundt, og det var ofte søndagsmiddagen, hønsene leverede.

Om foråret, når nogle af hønsene var blevet "skruk", blev et par stykker (vistnok ofte flere) lagt på æg, hvorefter kyllinger kunne ventes om 21 dage. Vistnok på 17.-18. dagen, lagde mor æggene i et fad med lunkent vand, så kunne hun sortere ubefrugtede æg fra. Æg der indeholdt levende kyllinger bevægede sig i vandet, og for at være sikker på, at æg der lå stille virkelig var ubefrugtede, holdt hun ægget op til øret og rystede det – når det "skvulpede", var det sikkert, at indholdet var råddent.

Når kyllingerne var udruget, blev skrukhøne med kyllinger anbragt i hver sit bur med tilhørende "hus" på gårdspladsen. Hønekyllingerne fornyede hønsebestanden, og hanekyllingerne blev spist, når de havde en passende størrelse sidst på sommeren og om efteråret.

Hestene kom jeg aldrig på nært hold, ja jeg må nok indrømme, at jeg var lidt bange for de store dyr.

Som nævnt havde vi tre heste, to store arbejdsheste af jysk race og en "russer", der hed Hyp, den var rød og på størrelse med en nordbagge. Far brugte Hyp forspændt en jumpe, når han skulle på langtur i plantagen, og i øvrigt blev Hyp og jumben brugt til persontransport, havture, ture til Ulfborg m.m.

Men Hyp blev også brugt som ridehest - af Johan Christian. I mine øjne var han en dygtig og frygtløs rytter. Jeg var imponeret, når han i galop kunne få Hyp til at springe over en grøft eller et hegn. Johan Christian synes, jeg også skulle prøve at ride, og på et tidspunkt lod jeg mig overtale. Det blev en sørgelig affære. Hyp mærkede nemlig meget hurtigt, at jeg var bange – at her var en rytter, hvor det var Hyp, der bestemte og ikke rytteren. Den satte i rask galop, jeg klamrede mig til manken og skreg og hvinede, at jeg ville af, men nu var det Hyp, der bestemte, og da den havde løbet et stykke, vendte den om og galoperede tilbage til Johan Christian, som stod og grinede!

Det varede flere år, før jeg igen dristede mig op på en hest. Hyp blev jeg aldrig fortrolig med, men når de store heste om sommeren skulle rides på græs i fennerne ude i plantagen lørdag-søndag, tog jeg ofte turen sammen med Gunnar; både han og de store heste var rolige og besindige. På de ture fik Gunnar og jeg os mangen en god og hyggelig snak - både på rideturen ud og på spadsereturen hjem. Senere kunne jeg sagtens styre Hyp, men da var den også blevet en ældre hest, og jeg mere erfaren. Men jeg har aldrig helt forvundet min usikkerhed overfor heste og har derfor heller aldrig opnået den tillid, som heste ofte kan udvise over for folk, der forstår at omgås dem.

De store heste var dejlige dyr, som Gunnar elskede højt, og jeg tror, det var ham en oprigtig sorg, når en af dem skulle udskiftes. Jeg husker to gange, hvor en af dem blev syg. Begge gange blev dyrlægen tilkaldt. Han stillede diagnosen "kolik" og ordinerede medicin, et pulver der, opblødt med en passende mængde vand, blev til grød, som med et specielt redskab skulle anbringes dybt i hestens svælg, men i begge tilfælde døde hesten.

I skole

Jeg begyndte skolegangen i Husby treklassede kommuneskole som syvårig hos lærerinden, frk. Barslund. Fra den første skoledag husker jeg kun, at en dreng, Andreas, græd voldsomt. Han kundgjorde højt og vedvarende, at han meget hellere ville være hjemme. Frk. Barslund står for mig som en meget venlig dame, som jeg – vi – kom til at holde meget af. Selve undervisningen i de første skoleår hos hende, står meget tåget for mig. Bedst husker jeg, at hun ofte læste historier for os, vistnok mest H.C. Andersen, og at vi af og til legede sanglege: "Tornerose var et vakkert barn", "Bjørnen sover", "Stilleleg" m.m. – jo, og så sang vi meget, vistnok mest små børnesange, men også salmer. Hvordan vi havde lært teksterne, før vi havde lært at læse, står ikke klart for mig, men det har vel noget med gentagelse at gøre. De første bøger, vi benyttede, var en lille salmebog med grønt bind og som læsebog "Myrebogen". Regnebogen kom til senere.

Hjælpemidlerne var i øvrigt få og enkle. Vi brugte ikke blyant og papir, men tavle og griffel. Det var nok meget praktisk, for det var let at rette i frembringelserne eller at slette dem helt ud, og der var intet spild af kostbart papir.

Skoletiden hos frk. Barslund står for mig

Gammelt parti fra Husby. Husby gamle Skole (Ryttergårdsvej 1).

som en meget rar tid, hvor vi legede meget og lærte meget. Hun var en god fortæller. Men jeg var nok omkring ti år, før jeg nogenlunde kunne læse.

Jeg husker intet om "uro i klassen" hos frk. Barslund. For mig står det, som der altid var ro og god stemning – vel en følge af, at hun havde vor tillid, og at vi godt kunne lide hende.

Livets alvor begyndte, da lærer Rasmussen overtog os. Nu blev tavle og griffel afløst af blyant, pen og blæk og papir i lange baner - kladdehæfte, skønskrifthæfte, regnehæfte. Og lærebøger! Læsebog, regnebog, bibelhistorie, danmarkshistorie, geografibog (tekstbog og kortbog) og – ikke at forglemme – Luthers lille katekismus. Det står mig ikke helt klart, om nogle af disse materialer allerede var taget i brug hos frk. Barslund, men nu blev det hele langt mere alvorligt – og strengt. Legen var ovre! Vi stiftede nu bekendtskab med udenadslæren og terperi. Og lærer Rasmussen *holdt* disciplin! Han var ret lille af statur og skaldet, hvilket bevirkede, at han fik øgenavnet "æ lelle skalle" (den lille skallede). Korporlig revselse var sjælden, det var ikke nødvendigt, men han kunne give nogle svære verbale overhalinger. Jeg husker kun enkelte gange, hvor der blev uddelt øretæver, og det var ikke på grund af ulydighed eller uartighed, men det skyldtes manglende flid; havde man ikke læst ordentlig på lektierne, var der ballade i luften.

Ikke at lærer Rasmussen var en dårlig lærer, men hans egne interesser lå vistnok ikke så meget i de elementære skolefag, og derfor blev det til uinteressant terperi. Lektier derfra og dertil – udenadslæren af salmevers og skriftsteder i katekismen. Faget dansk blev for mig besværliggjort af timerne, der hed "analyse"; det var grammatik i en form, der for mig forblev uforståelig. Som noget positivt vedrørende

netop faget dansk skal nævnes, at han lærte os brugen af ordbog, hvilket vist ikke var særlig almindeligt på den tid. Skolen havde et lille "bibliotek", der også omfattede en stor danskordbog og en mindre fremmedordbog, af hvilke navnlig danskordbogen blev flittig brugt. Rasmussen tilskyndede os for øvrigt også til at låne og *læse* bibliotekets bøger; herfra husker jeg f.eks. Gøngehøvdingen, Onkel Toms hytte, Madsalune og Valdemar Sejer.

Af og til læste Rasmussen højt. Jeg husker, at han en vinter læste Synnøve Solbakken og vist samme vinter Aladdin. Også andre længere fortællinger blev læst, jeg husker ikke hvilke.

Regning var for mig særlig problemfyldt. Vi havde en grå regnebog (Gregersens?), der vistnok havde flere bind – jeg nåede aldrig ud af det første! – for når jeg kørte fast eller havde regnet forkert og skulle have hjælp, sagde Rasmussen, at så havde jeg ikke forstået det foregående, og så blev jeg sat nogle sider tilbage i regnebogen. Han havde jo gennemgået eksempler på den store sorte tavle – og altså havde jeg ikke hørt ordentlig efter! Jeg mindes ikke, at han nogen sinde satte sig ned og forklarede og hjalp den enkelte elev. Den hjælp kunne jeg så til gengæld få hos mor, og fik den da også undertiden, men det kræver en ret høj moral (som jeg ikke var i besiddelse af), når man er fuldt optaget af tusind andre ting, at søge hjælpen, hvor den er at finde, når man mildt sagt ikke bryder sig om netop faget *regning*. Jeg undlod oftest at bede mor om den nødvendige hjælp, og jeg tror, at den undladelsessynd kom til at betyde, at jeg senere i mit uddannelsesforløb, måtte anvende megen tid på at forbedre mit standpunkt i regning og matematik. Dette at blive sat nogle sider tilbage i regnebogen blev også undertiden brugt som straf. Jeg husker ikke årsagen, måske har jeg ikke kunnet mit salmevers, men jeg blev sat nogle sider tilbage, jeg husker ikke hvor mange.

Lærer Rasmussen

Det er vist ikke for meget sagt, at Rasmussen på enkelte felter havde interesser ud over det almindelige, og at han dyrkede dem med lidenskab: radio og astronomi. Jeg nævner dette, fordi jeg gennem ham fik en lille smule kendskab til disse ting.

Radioen var på den tid i sin barndom. Jeg havde jo set Rasmussens radioapparater, og jeg havde derfor lavet en "radio" af en cigarkasse, hvorpå var anbragt nogle drejeskiver af pap og et par elpærer (elpærer kunne vi undertiden finde opskyllet ved havet; de blev opsamlet og hjembragt som klenodier – vi havde ikke elektrisk lys hjemme før i 1928). Høretelefonerne var papskiver monteret på en bøjle af ståltråd, og "ledningen" til apparatet var uldgarn. En gang Rasmussen var på besøg hos os, fik han øje på min "radio", og han inviterede mig da straks til at komme over i skolen, så kunne jeg få nogle udrangerede radiodele, der måske kunne bringes til at "sige noget". Det resulterede i en privatundervisning, hvor jeg kom til at kende en helt *anden* lærer Rasmussen end ham, jeg kendte fra skoletimerne. Jeg blev også radioamatør – om end jeg aldrig kom til at nå Rasmussen til sokkeholderne.

Men Rasmussen var også "astronom". Ude i hans entre stod to kikkerter, en stor og en mindre, og i hans bogreol var der flere bøger om astronomi. Vort lidt nærmere samvær omkring radioen bevirkede, at han en vinter inviterede mig til at se månen i kikkert og senere nogle af planeterne og andre stjerner, og han lærte mig flere stjernebilleder at kende.

Den helt store oplevelse fik jeg, da han en aften ringede og sagde, at jeg skulle skynde mig at gå udenfor og se på stjernehimlen – der var stjerneregn! Og stjerneregn var der – hundredvis af stjerneskud.

Han interesserede sig også for nordlys. Han havde et specialkamera, der kunne fotografere nordlys, og det skete flere gange, at han ringede efter mig, når der var nordlys. Så skulle jeg hjælpe ham med at holde apparatet, mens han noterede. Det var meget spændende. Der kom flere gode optagelser ud af vore anstrengelser.

Meteorologi interesserede ham også. I hans have stod en vejrstation udstationeret af Meteorologisk Institut, og han førte dagbogsoptegnelser, som blev afleveret til instituttet. Vejrstationen bestod af en termometerhytte med tørt og vådt termometer med tilhørende ventilator. Udenfor hytten stod en regnmåler og en solskinstimetæller, og inde på hans kontor et barometer, der tegnede en kurve visende barometerstanden time for time. Han lærte mig om funktionen af tørt og vådt termometer til beregning af relativ luftfugtighed.

Han foretog undersøgelser af havgusen, den karakteristiske tåge, der på vestkysten undertiden kan gøre en lun sommeraften til en kold og fugtig affære. Det var hans teori, at havgusen indeholdt salt, som kunne gøre skade på plantevæksten. Han opstillede en stor skråtstillet glasplade ude i haven; den blev dugget, når tågen kom, og så meget, at han kunne samle den kondencerede tåge som en portion vand. Han inddampede vandet, og han hævdede, at der fremkom en inddampningsrest, der smagte salt! Om andre tidligere havde lavet lignende forsøg, ved jeg ikke, og jeg ved heller ikke, om det er påvist, at havgusens eventuelle saltindhold gør skade på plantevæksten.

Han delte også min interesse for fugle og insekter, men her var vi nok mere jævnbyrdige.

Rasmussen drev også landbrug, idet der til lærerembedet hørte en halv snes tønder land og staldbygninger til to heste, 4-5 køer og nogle svin. Landbruget havde hans åbenlyse interesse, og så vidt jeg ved, stod der respekt om hans landbrugsdrift. Jeg husker et efterår, at han en dag hyrede en flok store drenge (hvoriblandt mig) til at samle kartofler op. Han gik selv forrest med optagerhakken. Hele dagen gik, og marken blev ryddet. Og vi fik foruden fuld forplejning gængs dagløn udbetalt – så vidt jeg husker 2½ kr.

Nej, Rasmussen var ikke nogen dårlig lærer, og han var et elskværdigt menneske. Som voksen havde jeg jævnligt forbindelse med ham. Imens jeg gik på Landbohøjskolen, opsøgte han mig engang, han var i København med ærinde på Meteorologisk Institut i sin egenskab af indberetter. En aften inviterede han mig i biografen.

Rasmussen døde desværre ret tidligt af kræft – om jeg husker ret omkring 1950.

Som det står for mig i dag, var omgangen skolebørnene imellem meget kammeratlig og fordragelig, men at der var sociale forskelle blev desværre tydeliggjort – navnlig i skolegangen hos lærer Rasmussen. Det hed sig, at vi i klassen var placeret efter dygtighed, men onde tunger ville nok sige, at placeringen i nogen grad – mest! – var socialt bestemt – og måske tildels bestemt af Rasmussens sympati eller antipati. Faktum var, at arbejdsmandsbørn og børn fra mindre landbrug og fiskerhjem altid sad på de nederste pladser. Det skete engang imellem, at Rasmussen foretog omplaceringer. En tid sad jeg øverst i klassen og som nr. 2 sad min gode ven, Jens Andersen, hvis far var gårdejer i østersognet. På et tidspunkt

blev Jens rykket op som nr. 1 og jeg degraderet til andenpladsen. Det var vist fuldt retfærdigt. Jens var kvik; han skrev stile, som ofte blev oplæst for klassen, og i regning var han langt forud for mig. Jeg mindes ikke, at jeg på nogen måde misundte ham forfremmelsen. Men nederst i klassen sad Knud, ældste søn af en stor børneflok fra et hjem, hvor man såvist kendte til virkelig fattigdom. Faderen, Anton Madsen, var arbejdsmand og moderen, Maren, var en prima kone, der opdrog børnene, så de *alle* senere blev dygtige mennesker, der klarede sig godt. Knud var en kvik og rar dreng, der altid kunne svare for sig. Kundskabsmæssigt vil jeg tro, han mindst var på højde med os, der sad foroven; f.eks. var han meget dygtig til at læse op og dygtig til at lære udenad.

Jeg mente, at Knuds placering var dybt uretfærdig. Om min vurdering af Knud var rigtig, er selvfølgelig meget usikkert, men ét er sikkert, Rasmussens placeringssystem var idiotisk!

Frikvarterne blev naturligvis anvendt til leg, og piger og drenge legede hver for sig. Jeg mindes ikke at have oplevet, at piger og drenge frivilligt legede sammen. Piger og drenge sad også i hver sin side i klassen. Det var helt utænkeligt, at en dreng og en pige skulle sidde ved siden af hinanden.

Dog kendte vi nok fænomenet "skolekæreste". Jeg kunne i al min skoletid særlig godt lide Marie Frost. Vi var lige gamle, og hun var en køn pige – men hun opfattede aldrig, at jeg var forelsket i hende.

Kammerater

Min bedste ven i skolen var ubetinget Jens Andersen. Vi kom til hinandens fødselsdage, og var i øvrigt ofte på besøg hos hinanden. Jens' hjem hed "Pradsgård" og lå nær ved Husby sø, hvor Chr. Andersen (Jens' far) havde en robåd liggende, og den havde Jens og jeg megen glæde af. Vore sommersejlture på søen foregik om aftenen eller om søndagen. Om foråret gik turen ud til "æ måi" (maden), en ø i søens østlige del. Her var et fantastisk rigt fugleliv, med masser af reder, ikke alene af måger, men også af ænder, terner og vadefugle af mange slags, og i strandkantens rørskov reder af lappedykkere og blishøns m.m. Rørdrummen rugede vistnok også i søens rørskove. Reden fandt vi aldrig, men vi hørte enkelte gange sent om aftenen dens "pauken" – det kunne godt være lidt uhyggeligt.

Jens havde fødselsdag den 9. marts, og jeg husker et år, hvor han havde flere fødselsdagsfremmede, at vi legede ordsprogsleg, som hans mor hjalp os med. Vi havde det altid morsomt ved sådanne sammenkomster med leg ude og inde.

Den kammerat, jeg oftest kom sammen med, var Arne Bank. Hans far hed "Kræ' Bank" (Christian Bank) og hans mor Marie. De havde et lille landbrug, som lå et par hundrede meter fra plantørgården, og Kræ' Bank arbejdede ofte i plantagen og i planteskolen. Arne var et årstid yngre end mig, men vi legede godt sammen, mest noget med landbrug; som køer anvendte vi "kru'ker", det er sneglehuse af konksneglen, som vi kunne finde i opskyllet tang ved havet, og som grise brugte vi kogler af gran og fyr. Stalde lavede vi af gamle mursten. Marie beværtede os undertiden med en rundtenom sigtebrød med sukker; det var en stor herlighed, sukkermad fik jeg aldrig hjemme, og undertiden var det *hjemmebagt* rugbrød med fedt overstrøet med et fint lag salt, det var heller ikke at foragte.

Hos Kræ' Banks havde de storovn, og de bagte alt brød selv. Rugbrødet blev bagt af rug af egen avl. Hvedemel blev indkøbt, da

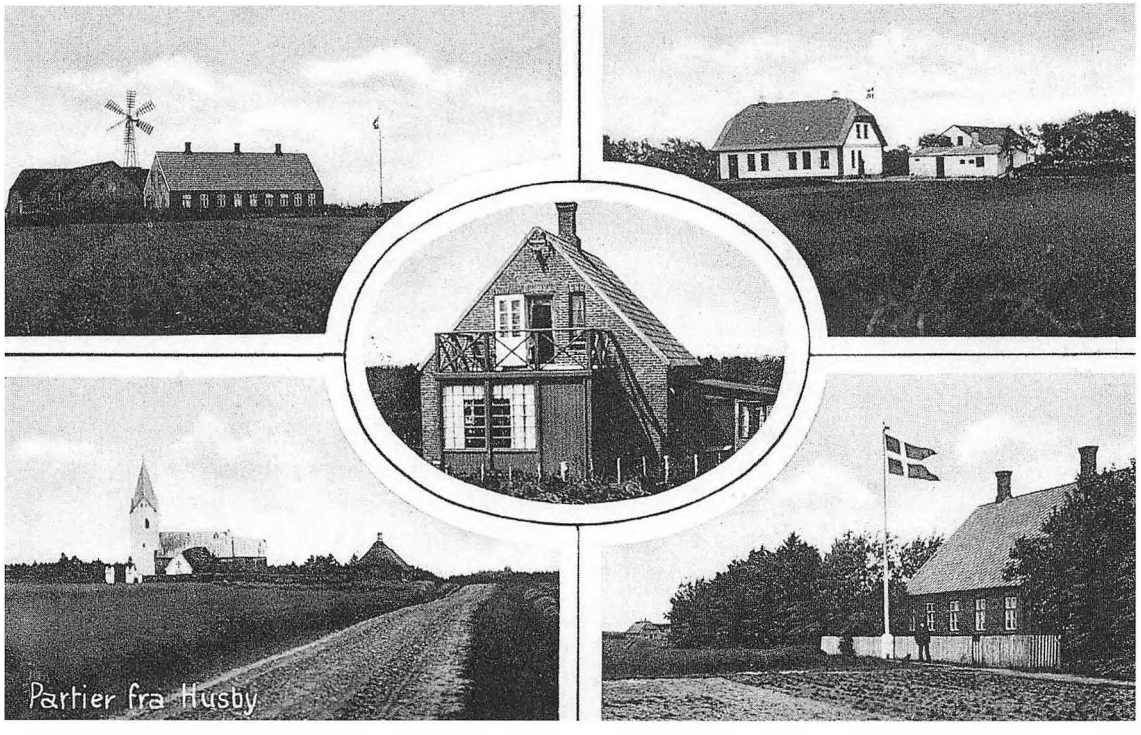

Gamle partier fra Husby. Øverst fra v.: Hans Andersen (Hulvej 9) og Plantørgården (Bækbyvej 2), opført 1913. Nederst fra v.: Husby Kirke og Fattighuset, sidste billede: Tolderboligen som lå lige vest for plantørgården (Græmvej 31), læg mærke til splitflaget. I midten: Tidligere postbud M. Johnsens hus, nu N.J. Sandholm (Bækbyvej 9).

de ikke selv avlede hvede på den lette og magre jord, der hørte til ejendommen. Jeg har flere gange overværet en bagedag hos Kræ' Banks. Der blev bagt mange brød, når ovnen var "ildet". Jeg mener, at hver bagning strakte til 3 uger – 1 måned. Brødene kunne godt mod slutningen af perioden blive lidt grønne af mug, men det havde mindre at betyde, for Marie skrællede blot mugpletterne af; intet brød blev kasseret af den grund.

Arne havde seks søskende. Christian var den ældste, og derefter kom Stinne; de to var voksne og ude at tjene. Derefter kom Vilhelm; han var også ude at tjene; han havde været hjorddreng (hyrdedreng) i plantørgården, men det husker jeg intet om. Svend og Viggo var på alder med Johan Christian og var hans kammerater. Derefter kom Arne og sidst Martha.

Kræ' Bank og Marie var rare mennesker, der altid var gode og flinke mod os børn.

Jeg mistede forbindelsen med Arne, da vi blev voksne. Han blev gift med en gårdmandsdatter fra Sdr. Nissum, og de bosatte sig i Esbjerg. Johan Christian har fortalt, at Arne var blevet lastoptager på fiskerihavnen.

Flere af skolekammeraterne kom jeg af og til sammen med; en af dem var Vilhelm Skomager. Hans efternavn var ikke Skomager, men så vidt jeg husker, Petersen. Hans far, Peter Skomager, var ikke skomager, men fisker, skorstensfejer og altmulig-

mand, men hans afdøde far havde vistnok været skomager. Familien boede i et lille hus i søndersognet nær ved Dommersø og vådområdet "Øvand". Vilhelm var den yngste af en søskendeflok, hvis antal jeg ikke kender. Han kendte området ud og ind og var en mester til at finde fuglereder, og som sådan havde han min store bevågenhed. Sammen med ham hørte jeg første gang Horsegøgens (Dobbeltbekkasinens) "brægen", en karakteristisk vibrerende lyd, hannen frembringer under parringsflugten. Vilhelm og hans far lavede modelskibe. Faderen, der var medlem af mandskabet ved redningsbåden ved "æ Ståg" ved Vedersø Klit, havde i sin ungdom været marinesoldat og havde desuden sejlet; hvor og hvor meget ved jeg ikke, men det var fine skibsmodeller, de lavede, og Vilhelm og jeg legede undertiden med nogle af dem ved Dommersø. Det var meget spændende; det gjaldt om at stille roret, så skibet nåede land på det sted, hvor vi ønskede det, og det var ikke så lige en sag, for skibets rute var meget afhængig af vindens styrke og retning. Heldigvis var søen meget lavvandet, så vi kunne altid få fat i et vildfarende skib.

Vilhelm var også en dygtig skøjteløber. Meget af sin fritid om vinteren tilbragte han på isen, og han var helt suveræn, når der blev holdt væddeløb på de vidtstrakte oversvømmelser på "Øvand".

Aage Moesby kom jeg også en del sammen med. Hans fars gård (der hed Moesby) lå ca. 500 m øst for plantørgården. Hans mor, Anna, havde været pige i plantørgården, men før min tid. Det var altid spændende at besøge Aage. Gården var ret stor, firelænget med stråtækte avlsbygninger og stuehus med tegltag; der var 20 køer og flere spænd heste og en masse grise. De havde fire karle og to tjenestepiger, og de havde selvbinder og andre moderne maskiner, og så var der mølle på ladebygningen, en stor klapsejler. Jeg husker et tordenvejr en sommeraften; det regnede kraftigt, og der kom mange svære lyn efterfulgt af voldsom torden. Et lyn slog ned i møllen og antændte noget træværk i laden, men det lykkedes ved hurtig indsats med vandspande at slukke ilden, før der skete større skade.

Aage havde en ældre søster, Marie, og tre yngre søstre, der alle tre led af sygdommen sanktvejtsdans; de døde alle tre i ti-års alderen. Nogle år efter den sidste piges død, fik familien endnu en lille pige, der var sund og rask.

Både Johan Christians og mine kammerater kom naturligvis også ofte hos os.

Købmand Nielsens

Vores nærmeste nabo, købmand Nielsen og hans kone Agnes, havde tre børn, Bent, Karen Margrethe og Børge, men de var så meget yngre end mig, at kammeratskab var der ikke rigtig tale om, men navnlig Bent, kom tit over og besøgte os, men han var 6-7 år yngre end mig, så jeg følte mig nok meget stor i forhold til ham.

Købmand Nielsens havde vi megen glæde af og samkvem med. Forretningen var en rigtig blandet landhandel, der både omfattede almindelig kolonialbutik og grovvarehandel med mølleri og salg af foderstoffer og kunstgødning m.v. Desuden havde de både personbil og lastbil, hvilket var noget af et særsyn i 1920'erne. Det skete af og til, at købmanden til min store fryd inviterede mig med til Ulfborg, når han i lastbilen hentede varer på Ulfborg station.

Købmand Nielsen havde indsamlingssted for slagterisvin til Struer Andelssvineslagteri. Det fungerede på den måde, at bønderne på bestemte dage kunne afleve-

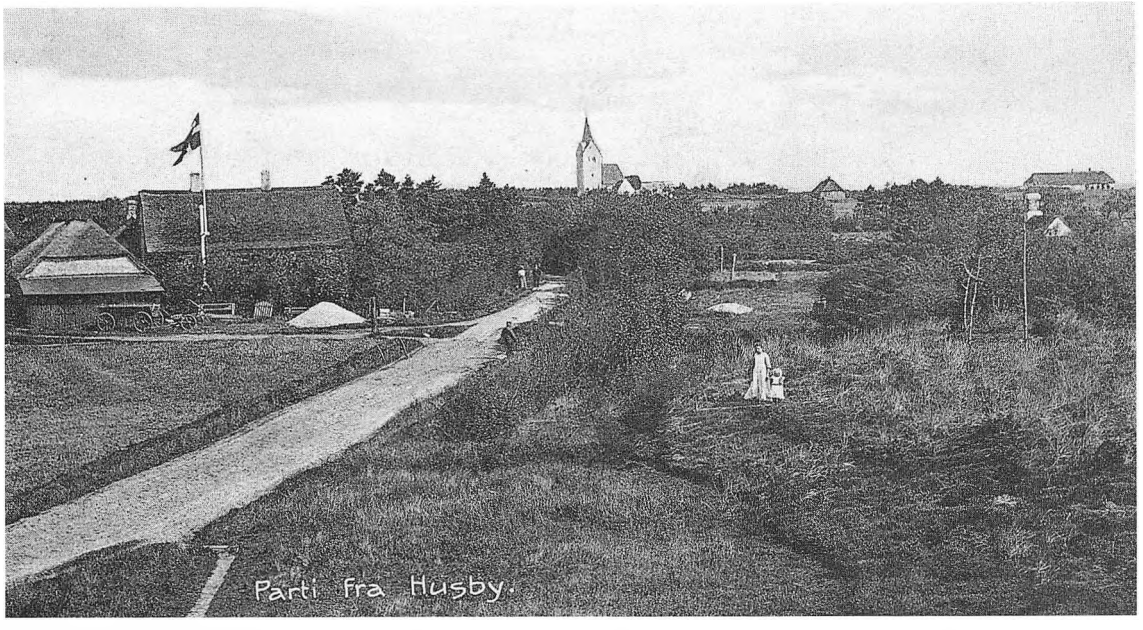

Gammelt parti fra Husby.
Fra v.: Den første plantørgård som brændte i 1912-13, kirken (læg mærke kirkeskibets længde, er det under reparation?), fattighuset og yderst til højre B. Sandholms hus (Sognegårdsvej 32). Foran B. Sandholms hus anes den hvide gavl og en skorsten på Købmand Nielsens hus (Bækbyvej 1).

rede grise i en indhegning med tilhørende kreaturvægt, som hørte til købmandsgården. Ved ankomsten fik grisene ved hjælp af en særlig tang et metalmærke med et nummer sat i højre øre, hvorefter de blev vejet og nummer og vægt noteret i kundens afregningsbog. Nielsen kørte så "dagens høst" til slagteriet. Jeg har enkelte gange været med i Struer; det var spændende – ikke alene for køreturens skyld, men jeg fik her en stor industrivirksomhed at se. Godt nok vakte synet af aflivningen af grisene, første gang, jeg så det, vist nærmest rædsel hos mig, men det imponerede mig voldsomt at se de mange mennesker i arbejde ved de mange maskiner i de kæmpemæssige bygninger.

Købmandsparret passede i mange år selv forretningen. Jeg mener, at Johan Christian, da han efter sit efterskoleophold kom i købmandslære hos dem, var deres første fremmede medhjælp. Det var travle og flittige mennesker. De forsynede os i plantørgården med alle dagligvarer til både husholdning og landbrug, og der var også livlig selskabelig forbindelse mellem de to nabofamilier hvilket måske fremmedes af, at købmanden var en habil l'hombrespiller.

Dog var alt ikke lutter idyl. Købmand Nielsen havde spiritusbevilling! Og solgte naturligvis stærke drikke – deri var der intet odiøst. Men i sognet var der nogle, der ikke kunne styre deres alkoholforbrug, og til dem solgtes selvfølgelig, eller beklageligvis, også spiritus. De sad undertiden i butikken eller pakhuset og drak øl. Sligt var jo ulovligt, men jeg ved ikke af, at der nogen sinde blev grebet ind. Jeg kan ikke huske,

om problemet nogen sinde blev diskuteret hjemme, men jeg husker en lille episode, som jeg selv oplevede. Jeg var af far sendt til købmands efter et eller andet, og da jeg kom ind i butikken, sad der nogle af de sædvanlige på ølbænken og hyggede sig med en bajer. Imens jeg stod og ventede på, at det blev min tur, kom mor ind i butikken, uden at nogen af de øldrikkende bemærkede hende, før hun var helt henne ved disken. Virkningen var påfaldende, da de opdagede mor – ølflaskerne røg omgående ned under bænken. Mor lod, som hun intet havde set. Værst var det nok for fru Nielsen, som stod bag disken. Jeg forstod godt hele situationen, og jeg syntes dengang, at det var helt naturligt og rimeligt, at både de øldrikkende og fru Nielsen blev flove.

Familien Nielsen var meget glade for dyr. De havde en hund, en foxterrier, der hed Buster, og de havde flere katte. En overgang havde de også en hest, og et par geder var fast dyrehold.

Men kattene! En sommer huserede en fremmed kat på gårdspladsen hos os; den var ude efter mors kyllinger, og den nåede at fange nogle stykker, hvor mange husker jeg ikke, men mor måtte bede far skyde den. Ingen anede, at katten var købmandens – der løb så mange halvvilde katte rundt. Far skød altså katten, men desværre – trods det at han var en meget dygtig skytte, fejlede han her. Katten blev ramt, men døde ikke! Den forsvandt. Senere på dagen viste det sig, at den var sprunget ind af et åbentstående vindue i udhuset hos tolder Andersens, vor nærmeste nabo mod vest. Der fandt fru Andersen den hårdt sårede, men endnu levende kat. Fru Andersen må have kendt katten, for hun alarmerede købmand Nielsen. Det var en kedelig affære. Købmand Nielsen, hans kone og to børn hentede katten og gik i procesion forbi vore vinduer – købmand Nielsen forrest med katten! Om der blev vekslet ord med far eller mor om det skete, ved jeg ikke, men forholdet til købmand Nielsens var vistnok en tid noget anstrengt. Hvis far havde vidst, at det var købmandens kat, havde han uden tvivl bedt ham om at holde den hjemme, så længe mors kyllinger var små.

For at føje spot til skade, forfattede Johan Christian et lidet digt, der begyndte sådan:

Et lille bitte kyllingmord
fandt sted udi plantørens gård,
og monse med de skarpe klør
fik gal i ho'det vor plantør.

Der var flere vers, men jeg husker kun ovenstående. Det gode forhold til Nielsens blev dog genoprettet.

Fattighuset

Nogle få meter syd for kirkegårdsdiget lå fattighuset, et lille stråtækt hus med to små lejligheder. Der boede Maren Brælmland og Gastel. Det var to gamle piger, hvis tilværelse vistnok ikke havde været misundelsesværdig. Til dem blev jeg af og til af mor sendt med en kurv med madvarer, en overgang tror jeg, ugentlig. De var altid meget glade for mit besøg, og navnlig Gastel var særlig overstrømmende med mange lovord om min fortræffelighed, og jeg gik derfor ind til hende først, hvilket så betød, at hun tog først af kurvens indhold, som det jo var meningen, at de skulle dele lige. På et tidspunkt må mor have fået mistanke om, at Gastel tog sin rigelige søsterpart af herlighederne, så jeg fik besked om, at jeg hver anden gang skulle gå først til Maren Brælmland.

Efter de to gamle pigers død, blev huset beboet af Marius Poulsgaard og hans kone og deres otte børn. Marius Poulsgaard var murer.

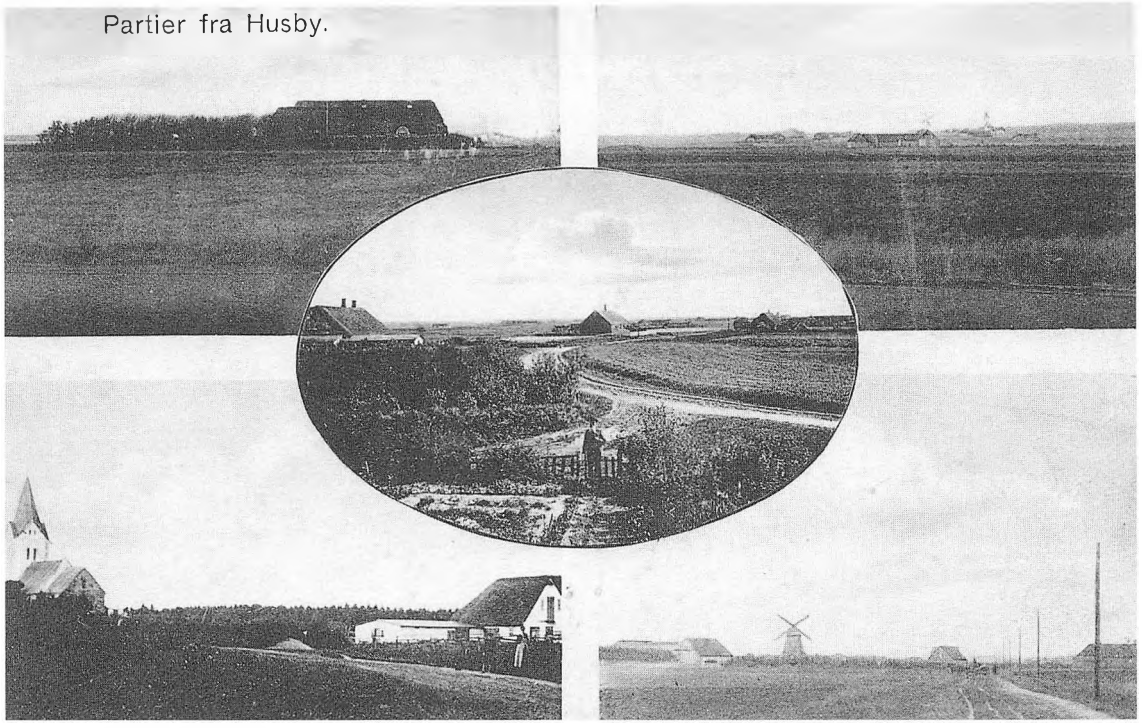

Gamle partier fra Husby.
Øverst fra v.: "Vester Bjerg" (Stabyvej 80).
Øverst til h.: "Krog" (Stabyvej 86), til venstre "Højbjerg", opført i 1750, (Erling Jensens gård, Sognegårdsvej 6) og til højre foran kirken anes Johs. Sandholm Jensens gård (Sognegårdsvej 8).
I midten fra v.: B. Sandholms hus (Sognegårdsvej 32), "Skjoldhus" (Sognegårdsvej 26) og Hans Aa's gård (Sognegårdsvej 11). Læg mærke til manden foran lågen til kirkegården, som da var uden dige.
Nederst fra v.: Kirken og Sognegårdsvej 32 som var det første sted i selve kirkebyen, hvor der blev købmandsforretning.
Nederst til h.: "Nørbygård" (Stabyvej 73) med møllen. Grantræerne foran udlængerne dækker bronzealdergravhøjene "2-høje". Det gamle Møllerhus (Stabyvej 75) og "Fjandgård", som i dag er rideskole (Stabyvej 82).

De sidste to år i Husby skole gik jeg i klasse med de to ældste af Marius Poulsgaards børn, Peter og Kesse (Christian). Det var absolut rare børn, som var gode at lege med. Jeg har aldrig været i deres hjem, men det skete af og til, at Peter og Kesse kom hos os. De var hver gang meget opsatte på, at vi skulle lege med mit legetøj. Jeg havde jo flere biler og ingeniørsæt og dampmaskine og meget andet, og vi kunne da også få megen tid til at gå med det.

Nogle år senere flyttede familien til Vedersø Klit, og jeg kender ikke dens videre skæbne. Kun ved jeg, at da plantørgårdens vaskehus blev udvidet og moderniseret (ca. 1930), lod far Marius Poulsgaard udføre murerarbejdet.

Poulsgaardfamilien var fattighusets sidste beboere. Så vidt jeg ved, blev det nedrevet kort efter udflytningen.

Johan Christian

I forhold til mange af vore kammerater havde Johan Christian og jeg meget legetøj. Far havde, håndsnild som han var og inden min tilsynekomst, lavet en flot hestestald med flere heste med tilhørende seletøj og en firehjulet vogn til Johan Christian; dette sæt var i hele min barndom (og formentlig også i Johan Christians) grundstammen i vor indendørs leg. Derudover kom der tid efter anden meget andet til (julegaver og fødselsdagsgaver), mekanisk legetøj ("Nürenbergkram"), som ovenfor nævnt. Bortset fra hestestalden blev legetøjet opbevaret i legetøjsskabet, et rummeligt skab med fire hylder, der stod i børnekammeret.

Legetøjet blev flittigt brugt – naturligvis mest om vintrene. Johan Christian og jeg kunne udmærket bruge det i fællesskab; jeg erindrer ikke, at vi i forbindelse med vort legetøj havde større konflikter, men aldersforskellen gjorde jo, at Johan Christian længe før mig mistede interessen for den barnlige leg, og efterhånden blev jeg enehersker over legetøjsskabet og dets indhold.

Noget anderledes forholdt det sig ved vore udendørs aktiviteter. Som før antydet, var Johan Christian en rask dreng, der på alle områder var langt overlegen i forhold til mig. Han var den ubetingede hersker, og han kunne drive mig til vanvid, når han drillede mig. Desuden havde han en ubændig lyst til at gøre forbudte og "farlige" ting, hvilket somme tider hjembragte ham mors bestyrtelse og fars vrede og enkelte gange korporlig straf, hvilket medførte, at Johan Christian ofte syntes, at jeg var foretrukket og forkælet. Han beskyldte mig undertiden for at have sladret til mor eller far, hvilket var absolut uretfærdigt. Han advarede mig tit mod at "sige det inde", hvis han havde foretaget sig ting, der kunne påregnes at medføre ubehageligheder, og jeg havde absolut altid ren samvittighed, hvad sladder angik – men nægtes skal det ikke, jeg havde vist ofte lyst til at gøre det.

Men vi kunne sandelig også have det dejligt sammen. Om sommeren tilbragte vi somme tider hele eftermiddage ved havet på jagt efter rav og andet strandingsgods. For mig står den dag, vi helt oppe ved klitterne fandt en lille sort og tilsyneladende hjælpeløs fugl, i en særlig glans. Vi tog fuglen med hjem, og far, der en enkelt gang tidligere havde set en tilsvarende fugl på stranden, sagde, at det var en ret sjælden fugl på vore breddegrader – en Stor Stormsvale! Det er en udpræget havfugl, der kun kommer på land for at yngle; den er hjemmehørende i det nordlige Atlanterhav, og den har den egenskab, at hvis den kommer for langt fra vandet, bliver den frustreret og kan ikke sanse at finde tilbage i sit rette element. Vi fik den udstoppet hos konservator H.P. Hansen i Herning, og jeg har den endnu i dag stående i min lille samling af udstoppede fugle som det absolutte klenodie.

Hjorddreng og seksualvejleder

Om sommeren skulle vi passe køer. Vi havde 7-8 af slagsen. Far havde, før Johan Christian blev så stor, at han kunne klare det, foruden en karl også haft en hjorddreng i sommermånederne, men vistnok fra han var elleve år, overtog Johan Christian jobbet, og efter hans konfirmation var jeg blevet elleve, og så blev det min tur. Jeg var da godt rustet til arbejdet, for jeg havde jo stået i lære hos Johan Christian. Arbejdet bestod først og fremmest i at trække køerne på græs om morgenen og bringe den hjem til malkning om aftenen. I min tid gik køerne løse, idet græsmarkerne var

indhegnede, men jeg kan huske, at Johan Christian har skullet flytte køer, så de har stået tøjrede i noget af den tid, han havde arbejdet.

Køerne var om sommeren forsynet med en grime, hvortil var fæstnet et kort rebstykke med en fjeder i enden, og de skulle så kobles sammen og føres til og fra marken i samlet flok. Hjemme gik det forholdsvis nemt, for udenfor stalddøren sad der i muren en ring, hvortil trækkoen (den første i koblet) kunne tøjres. Lidt mere besværligt kunne det være på marken, når man var alene om at hente køerne, da skulle man stole på, at trækkoen blev stående roligt. Det var dog kun de første gange efter udbindingen om foråret, at der var vanskeligheder; køerne blev meget hurtigt vænnet til turen. De lærte også meget hurtigt at finde deres egen plads i stalden ved hjemkomsten om aftenen.

Virkelig hurlumhej kunne der være, når en ko var blevet tyregal; det skabte uro i flokken. Var en ko tyregal om morgenen, blev den i stalden, og skulle så trækkes til tyrs op ad dagen. Vi havde ikke selv en tyr, men i Vejbæk havde de en tyr af god afstamning (Rød dansk Malkerace), og der fik vi den forretning besørget. Der var et par km til Vejbæk, så det var en god spadseretur for både ko og hjorddreng.

Jeg husker en sommer, vistnok det år jeg blev 14. Vi havde feriebesøg af morbror Johannes og tante Gerda med deres tre børn, Ib, Kirsten og Kjeld. Jeg skulle til Vejbæk med en tyregal ko, og Ib, der var nogle måneder ældre end mig, ville gerne med, hvilket jeg med glæde accepterede. Alt gik glat. Jeg syntes, vi havde haft en dejlig tur i dejligt sommervejr.

Da vi kom hjem, syntes jeg, Ib var blevet lidt underlig, men han sagde ikke noget, før vi om aftenen var kommet i seng; vi lå alene to i det vestre gæstekammer. Da spurgte han mig, hvad det besøg i Vejbæk egentlig skulle gøre godt for? I første omgang blev jeg vist temmelig forbløffet, og jeg var glad for, at det var nogenlunde mørkt, for han opdagede ikke, at jeg, med skam at melde, måtte undertrykke et stort grin. Men jeg fik da sagt, at det var nødvendigt, at koen kom til tyrs, for at den kunne få en kalv. Vi fik så snakket en del om køers og andre dyrs forplantning, men så kom det for Ib store spørgsmål: Gør mennesker også sådan? Hvortil jeg måtte svare, at det gør de helt bestemt. Det blev til en samtale, der varede til den lyse morgen. Ib gik på det tidspunkt i skole på Herlufsholm, og han havde da nok hørt, at nogle af eleverne havde talt om "pessekurve", men han var ikke kommet undervejs med, hvad ordet betød. Det udtryk havde jeg heller aldrig hørt, men jeg formodede, at det var noget, der havde med "franske artikler" at gøre, og vi var dermed inde på prævention og videre til fosterfordrivelse. Jeg tror, jeg fik udtømt al min viden om den menneskelige forplantning og dens forebyggelse.

Først i vores høje alderdom bragte Ib (der nu er død) for nogle år siden hin mindeværdige nats samtale på bane. Han sagde at indtil da, havde han været fuldstændig blank på ethvert område, der havde med forplantning at gøre. Emner af den art havde for ham været ukendt land både i hans hjem og i skolen!

Hvornår jeg fik lært at malke, husker jeg ikke, men jeg hjalp regelmæssigt med aftenmalkningen fra mit første år som hjorddreng. Malkningen om morgenen har jeg aldrig deltaget i, og det tror jeg heller ikke Johan Christian har. Vi fik lov at sove til køerne skulle trækkes på græs, hvilket nogle af vore mere hårdtarbejdende kammerater vistnok misundte os.

Ungkreaturerne skulle vi også passe. De store ungkreaturer, dvs. de der var omkring et år og derover, slap vi let om ved; de blev nemlig om foråret drevet på græs i fennerne ude i plantagen, og der blev de, til efterårsvejret nødvendiggjorde, at de blev hentet hjem. Kalvene blev sat på græs på trekanten, en toft der lå umiddelbart syd for staldbygningen, og de blev taget på stald om natten. Når mælkekusken ved middagstid kom tilbage fra mejeriet med skummetmælk og kærnemælk, skulle kalvene have deres ration, og til malketiderne skulle eventuelle nyfødte kalve have sødmælk.

Vi havde også får; 3-4 moderfår og en vædder og om sommeren, når lammene var født, kunne antallet nå op på en halv snes. Fårene gik ude en stor del af året; kun i den værste vintertid kom de på stald. Forår og først på sommeren græssede de sammen med kalvene på trekanten, men senere kom de ned på fåremarken, en lang, smal mark som udgjorde den sydligste del af plantørgårdens arealer. Marken var uopdyrket, dvs. at den var tilgroet dels med lyng og dels med græs. Her stod de tøjret, og de trivedes udmærket på den kost. De skulle flyttes en gang om dagen og vandes i en tilgrænsende grøft.

Inden fårene blev sendt i fåremarken, skulle de vaskes og klippes. Ulden var en vigtig del af fåreholdets økonomiske afkast.

Vaskedagen kunne godt være lidt dramatisk. Så blev der varmet vand i begge gruekedler og fårekarret taget i brug; hovedaktører var mor, vores pige og Gunnar. Fårekarret var et stort aflangt trækar, der rigeligt kunne rumme et voksent får. Karret blev anbragt på stenbroen ved den cementbelagte plads udenfor køkkendøren, hvor også vandpumpen stod. Pladsen havde forbindelse til rendestenen, så afløbet var i orden. Men fårene hoppede ikke frivilligt i baljen; der skulle lægges kræfter i, og det blev ofte en våd affære for andre end fårene. Først blev fåret indsmurt med grøn sæbe og godt gnedet igennem, og når mor mente, at nu var det nok, blev fåret løftet op af karret og overhældt (skyllet) med flere spandfulde koldt vand, og så var det med at komme på afstand, thi så snart fåret blev sluppet løs, rystede det sig kraftigt, så vandet fra den tykke pels sprøjtede i kaskader til alle sider.

Klipningen blev, i hvert fald i nogle år, foretaget af Stine Amtkær, en ældre pige, der levede af at gå ud som medhjælp ved vask, rengøring, slagtning, fåreklipning og sligt. Hun ville gerne have en dreng som medhjælp, men hun kunne godt selv klare at holde fåret i ro under klipningen. Efter klipningen blev det synligt, at nogle af fårene var befængt med fåretæger, en blodsuger af fluestørrelse, men der var sjældent ret mange, og Stine pillede dem omhyggeligt af og maste dem.

Ulden blev fyldt i sække og leveret til Uldspinderiet i Ulfborg. Mor fik så leveret det uldgarn og vadmel, hun havde brug for. Den resterende uld fik hun betalt til dagspris.

Grisene fodrede far altid selv. Kun når en so farede, blev vi undertiden sat til at tage imod de små grise. Det var egentlig et betroet arbejde, for når en gris blev født, skulle navlestrengen klippes over, de skulle tørres rene med en halmvisk, og man skulle kontrollere, om grisen trak vejret; var der problemer, skulle vi med en finger undersøge, om der var slim i mund og svælg, og hvis der var, pirke det ud. Grisefødslerne foregik undertiden om natten, og så blev det natarbejde. Det skete også undertiden, at en so umiddelbart efter faringen var urolig og nemt kunne komme til at gøre de

Der høstes med selvbinder. Ukendt.

nyfødte fortræd – eventuelt lægge sig på dem. Så skulde der våges de første timer. Også dette var undertiden natarbejde. Jeg kunne godt lide dette job; navnlig om natten var der ro og hygge i stalden.

Mindre hyggeligt var det, at de nyfødte grise skulle have tænderne klippet, hvilket skete med en speciel grisetang. Det besørgede far altid selv. Blev det ikke gjort, ville grisenes tænder blive så lange, at soens patter og bryst ville blive beskadiget, når grisene voksede til.

Værst var det dog, når galtgrisene på et tidspunkt skulle kastreres. Også det udførte far i regelen selv. Jeg kunne ikke fordrage at overvære denne operation. Nu om dage, er det vist dyrlægearbejde.

4-5 dage efter grisenes fravænning, blev soen vrad (brunstig), og så skulde den til orne. Den forretning foregik hos Peter Bank i Græm. Gården lå en lille km mod vest, og jeg har flere gange drevet en so til Græm, hvor den blev afleveret den ene dag og afhentet den næste. Det kunne godt være lidt besværligt, at drive med den løsgående so; det krævede ofte tålmodighed, men det gjaldt om lempeligt at lede den på rette vej ved hjælp af en kæp, så soen fornemmede, at den gik frivilligt; prøvede man at tvinge den, blev den stædig og kunne finde på at vende om og løbe i alle andre retninger end den ønskede.

Ud over arbejdet med køerne, hjalp vi til med de mange gøremål, der sommeren igennem melder sig i en landbrugsbedrift – roeudtynding, høbjergning, kornhøst m.m.

Høsten.

Kornhøsten var et kapitel for sig.

Vi havde syv nogenlunde lige store marker, og sædfølgen var følgende:

Græs – Græs – Græs – Havre – Rug – Roer – Havre med udlæg af græs.

Vi havde altså to marker med havre og én med rug, og da hver mark var på ca. 3 tønder land, var der 9 tønder land korn at høste.

Af og til var det nødvendigt at omlægge (forny) græsset i en af fennerne i plantagen. Græsmarken blev så pløjet op og tilsået med korn, oftest havre, og efter 2-3 års korndyrkning, blev arealet igen lagt ud med græs. Sådanne år blev kornarealet forøget med 2-3 tønder land.

Kornhøsten tog sin begyndelse i første halvdel af august. Før høstmaskinen kunne komme i gang, skulde der i hver mark høstes for, dvs. at der med le skulle høstes et skår marken rundt for at undgå nedtrådt korn efter hestetramp og maskinspor.

Høstmaskinen var en slåmaskine forsynet med aflæggeaggregat, dvs. at kusken ved hjælp af en fodpedal, der med et snoretræk var forbundet til en aflæggerist monteret på knivbjælkens bagside, kunne aflægge det høstede strå i passende bunker, der så af opbinderne blev sammenbundet til neg. Far kørte altid selv høstmaskinen. For at undgå standsninger skulde opbinderne klare at gøre rent bord for hver omgang; det kunne fire mand lige nå. Jeg syntes den gang, det var hårdt arbejde – og varmt. Opbindingen af rugen var lidt nemmere end opbindingen af havren, for selv om rugnegene var længere og tungere end havrenegene, så var rugstråene tilstrækkelig lange til, at den dusk, der skulde bruges til negbånd, kunne anvendes direkte, hvorimod der til havreneget skulle laves bånd, dvs. at dusken, hvoraf båndet blev lavet, skulle deles i to dele, der ved et særligt greb dannede en "specialknude", der forenede stråene lige under aksene (toppene); man opnåede lidt længere bånd og udgik spild af kærner.

Midt på eftermiddagen holdtes spisepause; så kom vores pige med kaffe, saftevand og smurt smørrebrød. Det var en meget kærkommen afbrydelse af arbejdet.

Når marken var færdighøstet, skulle negene sættes i rader ("sættes te råi"), seks negpar i hver skok, og skokkene skulde helst stå i lige rader, det så bedst ud.

Når høstningen var færdig, skulle vi have opskær. Jeg kan ikke huske, at der blev gjort andet ud af det, end at vi fik en ekstra god eftermiddagskaffe med varme æbleskiver, og det samme gentog sig, når det sidste læs var kørt i hus.

Hvis vejret var gunstigt, kunne negene køres hjem efter 8-14 dage. Udlægshavrens neg, der indeholdt meget grønt, skulle ofte stå fulde 14 dage eller mere, og hvis vejret var ustadigt, skulle skokkene flyttes, undertiden flere gange, dels for at undgå ødelagte pletter i det nye græsudlæg og dels for at opnå hurtigere tørring af negene.

Hjemkørslen krævede brug af to vogne, et spænd heste og fem mand: I marken to mand, én til at forke negene op og én at lægge negene på vognen, så der kom et ordentligt læs ud af det. Læsset blev kørt hjem til aflæsning i laden; her stod så den aflæssede vogn pårat, så kusken straks kunne køre i marken efter næste læs. Hjemme skulle en mand læsse negene af vognen, og to mand inde i laden lagde negene på plads.

Når negene var kørt hjem, blev spildte strå revet sammen med en hesterive. Så vidt jeg husker, var det normalt, at der blev et par læs rivning på hver mark, og tærskningen af rivningen fra en mark kunne give 3-4 tønder kærne.

Kornet køres hjem. Ukendt.

Hvis vejret ikke drillede unormalt meget, var høsten og hjemkørslen færdig i september måneds første halvdel.

Nu kom der nogle dejlige dage for mig. På stubmarkerne var der altid en del grønt, særlig på havrestubben med næste års græsudlæg, som skulle afgræsses, og ingen var nærmere dertil end køerne. Kornmarkerne var jo ikke indhegnede, så køerne skulle passes løse på stubmarkerne. Det var min bestilling. Når vejret var godt, var det skønne dage, jeg mindes for resten ikke, at det nogen sinde regnede, når køerne skulle passes løse, men måske var grunden, at på regnvejrsdage kom køerne på græs på de sædvanlige græsmarker – jeg husker det ikke; derimod husker jeg, at jeg nød disse dage. Der skulle da holdes øje med køerne, men i regelen gik de roligt, hvor de skulle. Jeg havde ofte en bog med at læse i, eller jeg havde min ketcher og mine insektglas med, og så fangede jeg sommerfugle og andre insekter.

I bunden af grøfterne omkring Søndermarken var der nogle steder ler; så formede jeg små figurer, men de blev nu aldrig vellykkede, mine kunstneriske evner var ikke imponerende, størst held havde jeg med små skåle, men tiden gik fint. I grøfterne var der hundestejler; de var vanskelige at fange, men undertiden lykkedes det.

Nu vil nogen måske spørge: Hvad med skolen? Skulle den ikke passes om sommeren? Jo, det skulle den, men de tre sidste skoleår gik de store børn kun i skole en gang om ugen om sommeren – om onsdagen.

Gunnar

I de år jeg kan huske, havde vi som karl ved

landbruget, Gunnar, og i min tid som hjorddreng, var forholdet mellem ham og mig det bedst tænkelige; ja, det havde måske været bedre, om vi havde haft fremmede karle, for jeg tror nok, at Gunnar var alt for overbærende med mig. Altid var han tilfreds med mine præstationer eller mangel på samme, og altid var han rede til hjælp, hvis han syntes, jeg trængte. Jeg har vist aldrig vist ham den taknemlighed, jeg i dag han se, jeg er ham skyldig.

Mors piger

Tjenestepigerne var i regelen fæstet for et halvt år ad gangen, men ofte blev de længere. Det var altid spændende på skiftedagene (1. maj eller 1. november), når vi skulle have ny pige.

Det var altid helt voksne piger, vi havde, vist 20 år og derover, og det var nok også nødvendigt, for jobbet var faktisk hårdt – i hvert fald set med nutidsøjne. Så vidt jeg erindrer, lavede mor altid selv maden, og hun deltog da også i meget andet husligt arbejde. Pigen var vel først og fremmest stuepige, dvs. hun udførte rengøring og en masse andre ting, men derudover skulle hun deltage i malkningen morgen og aften. Morgenmalkningen skulle være afsluttet kl. 7.30, da kom mælkekusken for at bringe mælken til mejeriet, og om aftenen påbegyndtes malkningen kl. 18.00 og derefter spistes aftensmad med efterfølgende opvask, så klokken blev ofte hen ad 20.00, inden det var fyraften. Midt på dagen var det normalt med 1-2 timers middagshvil. Lørdag var dengang normal arbejdsdag. Pigen havde fri hver anden søndag.

For mig står det i dag, som om mor altid havde et godt og tillidsfuldt forhold til sine piger. Nogle af dem bevarede hun forbindelse med i mange år.

Jeg kan godt huske navnene på nogle af pigerne fra mine drengeår, men de fleste står temmelig tåget i erindringen, så noget helt nært forhold, har jeg nok ikke haft til nogen af dem – de var jo voksne!

Havet

Vesterhavet – vi havde små 2 km til havet, og vores tilværelse året rundt var, om ikke præget af havets nærhed, så blev vi dog til stadighed mindet om dets nærvær. I stille nætter kunne man høre havet som en fjern susen, og gik man til havet en efterårsdag i storm, kunne man blive vidne til et storslået skue.

Om det skete hver vinter, ved jeg ikke, men i perioder kørte vores karl (i min barndom Gunnar) grus fra havet til et lager oppe bag klitterne; derfra kunne der året rundt hentes grus, når der var brug for det til vedligeholdelse af grusvejene og til bygningsformål m.m.

Havets nærhed medførte også, at vi til de fleste tider kunne få friskfangede fisk, varierende efter sæsonen for de forskellige arter, rødspætter, sild, torsk og om sommeren makrel.

Makrelfiskeriet kunne vi somme tider være heldige at overvære, når vi var ude at bade. På visse tidspunkter går makrellen i store stimer tæt på land, når de jager stimer af små sild. Fiskerne kunne fra land holde øje med stimerne, idet store flokke af terner fulgte fiskene; de styrtdykkede efter de små sild. Det var faktisk et betagende syn. Når fiskestimen befandt sig gunstigt for fiskeri, fik fiskerne travlt med det store makrelvåd. En mand holdt enden af voddet på land, og fire mand i en båd roede alt hvad remme og tøj kunne holde med voddet og udlagde det udenom stimen og igen ind på land; de kunne så trække hele stimen ind – og sikke et leben! Det var nemlig ikke kun makrel, der kom på

Gammelt parti fra stranden ved Husby.

land, men også store mængder af små sild. Vi kaldte dem "moliser", og af dem måtte vi tage så mange, vi ville med hjem. Mor lavede undertiden "ansjoser" af en stor portion.

Ja, havturene i badesæsonen var det helt store. Når mor skulle med, kørte vi i jumben med Hyp. Mors dårlige ben tillod hende ikke at cykle, og gå til havet kunne hun slet ikke. Det var strengt for hende at gå over klitterne, men når hun havde en at støtte sig til, kunne hun klare det.

Mormor besøgte os hver sommer i et par måneder, og hun ville altid gerne med til havet. Jeg husker en dag med dejligt solskinsvejr, at mor og mormor havde besluttet, at de ville til havet. Hyp blev spændt for jumben og mor, mormor og jeg kørte af sted. Mor havde bestemt, at vi skulle køre til stranden ved Kjærgård; dér var kun en enkelt klitrække, men vejen dertil var ikke den bedste. Det var en jordvej med mange huller og ujævnheder. Det var mor, der havde tømmerne, og køreturen gik tåleligt, indtil vi var nær ved målet, men så skete det, mor havde ikke taget sig i agt for et stort hul i vejsiden – det ene hjul gled ned i hullet, og vognen væltede! For at se det komiske i situationen, er det nødvendigt at vide følgende: Mor var en stor kone, og mormor var lille og spinkel. Mormor var placeret i den side af jumben, der gled ned i hullet, og mor sad overfor hende. Jeg sad bag ved mormor, men det er i denne forbindelse uden betydning. Da vognen væltede, kom lille mormor til at ligge under store mor! Og hvad skete; mor begyndte at le, hvortil mormor gispede: "Hvad ler du af, Agnete!! Nå, der var ingen ulykker sket, ingen havde slået sig, og vi fik hurtigt jum-

ben på ret køl, og vi fik en dejlig havtur.

Sommersøndagenes eftermiddage blev meget ofte tilbragt ved havet; så var hele familien med og eventuelle gæster. Så kunne det ske, at de store heste og charabancen blev taget i brug. Mor pakkede madkurve til både eftermiddagskaffe og aftensmad og fornødent vand til kaffebrygning og saftevand.

Ved ankomsten til havet, blev der badet. Hvis der var gæster med, gik den mandlige del af selskabet på behørig afstand fra den kvindelige, når afklædning skulle foregå. Mændene iklædte sig badebukser og kvinderne ærbare badedragter. I den mundering kunne man så nyde hele eftermiddagen med badning og solbad etc. Mindre børn badede nøgne. Jeg tror, jeg fik min første badedragt til min 12-års fødselsdag, (jeg er nu ikke helt sikker – måske har jeg kun været 10-11).

Når der skulle drikkes kaffe eller spises aftensmad, blev der af flade sten af passende størrelse lavet et ildsted, og der blev samlet brænde til bål; der var altid rigelig med ilanddrevne træstykker. Det var altid meget hyggeligt at samles om bålet, og kaffen og maden blev nydt i fulde drag.

Hvis vi var alene ved stranden, havde kun mor badedragt på. Far kunne ikke lide at være påklædt i vandet, og vi generede ikke andre badende, for det var meget sjældent, at der var andre på stranden end os.

Vi badede også i lange perioder om hverdagen, men så var mor ikke med. Så cyklede vi hjemmefra omkring kl. 17.00 og kunne være hjemme til spisetid ved 19.00 tiden. Badesæsonen varede ofte til hen i oktober. Det kunne godt være lidt af en kold omgang, hvis der kom en regnbyge.

Vandkampe

Navnlig når vi havde jævnaldrende sommergæster, f.eks. morbror Johannes' børn og børnene fra Blangstedgård, kunne det hænde, at vi, til mors store fortrydelse, gerådede i vandkamp, og så kunne det give våde trøjer. Rigtig spændende blev det, hvis vi kunne få held til at involvere de voksne. Far var også undertiden med. En sommer i den tid, vi havde besøg af mormor, holdt vi et værre bråvallaslag. Niels Esbjerg og Johan Christian havde forskanset sig oppe på det vestre gæsteværelse med en spand vand. Gæsteværelsets vindue var lige over bryggersdøren så folk, der fra køkkenet skulle ud i gården, var i risikogruppen. Det var netop ved aftenstid, hvor far skulle ud at fodre svin, og han ville inden længe komme ud fra bryggerset, hvor han havde sin røgterkittel hængene. Snart kom der da også én ud af døren, og spanden blev omgående tømt over den uheldige. Det var en fuldtræffer. Det var dog ikke far, det var gået ud over – men mormor!! Mormor klynkede sit "Ok da også lille børn!" Det var mormors kraftigste udtryk for bestyrtelse – frit oversat: så skulle da fanden tage jer! Det var ikke godt – vandkampen blev omgående indstillet.

Bierne

Far havde fem bistader, som forsynede os rigeligt året rundt med honning; i gode honningår gav de mere, end vi selv kunne overkomme at spise, og så blev der delt honning ud til familie og venner. Far solgte aldrig honning; jeg tror nok, han havde en fiks idé om, at honning ikke var noget man solgte, når det ikke var biavl, man skulle leve af; jeg mener, han engang har udtalt noget i den retning.

Der blev slynget honning ud sidst på sommeren, og det kunne der godt gå et par dage med. Far havde et tilpas roligt gemyt til at omgås bierne. Han havde et slør til at

tage over hovedet, når han arbejdede med dem, men han brugte det kun, hvis det ikke var rigtigt bivejr. På varme dage med højt solskin, stak bierne ikke, påstod han. Jeg har dog en enkelt gang set, når jeg på behørig afstand så ham tage tavler ud af stadet, at han viftede en nærgående bi bort, og han måtte bagefter indrømme, at den røde prik, han havde fået på kinden, var et bistik. Men bistik generede ham ikke meget. Helt anderledes med mig; de få gange, bier har stukket mig, har det gjort nederdrægtigt ondt, og stedet er blevet rødt og hævet, ja en enkelt gang resulterede det i ondartet nældefeber.

Jeg husker ikke, hvornår jeg begyndte at hjælpe til med honningslyngningen; sandsynligvis har jeg afløst Johan Christian, da han rejste hjemmefra. Mit arbejde bestod i at trække slyngemaskinen, og det skulle gøres med gefüll, langsomt i starten med de tunge, fyldte tavler – efterhånden noget hurtigere for at få de sidste dråber ud.

Ved den første slyngedags afslutning skulle honningen straks prøvesmages, og en portion blev afleveret til mor. Den nyslyngede, letflydende honning smurt på aftensmadens afsluttende sigte-mellemmad smagte skønt.

Ellers blev årets honninghøst fyldt på store og små krukker. Et år var der så meget honning, at en mejeri-transportspand måtte tages i brug. Krukkerne blev sat op på loftet, og så skulle der røres i honningen hver dag en tid for at undgå, at den blev hård og stiv. Det arbejde gjorde far altid selv.

Frugthaven

Til plantørgården hørte der en frugthave, og der var også en speciel frugtkælder med god plads til opbevaring af frugten. Allerede i august var de første pærer og æbler modne, og der var ingen forbud – vi kunne spise løs.

Det var nogle af vore skolekammerater bevidste om, og vi fik på den konto en del æble- og pærevenner, men det var i orden, der var nok at dele ud af. Mindre godt var det, at nogle store drenge undertiden selv gik på æbleskud, men større ståhej i den anledning mindes jeg ikke.

Blommer havde vi også, store, dejlige viktoriablommer og, ikke at forglemme, kirsebærtræet i "farmors have", der havde store og næsten sorte bær, som smagte vidunderligt, og træet var stort og godt at klatre i.

Æbler havde vi hele vinteren. Somme tider blev der om aftenen stegt æbler i kakkelovnen; det var hyggeligt, når æblerne begyndte at sprutte og bevæge sig, og de nystegte æbler smagte dejligt, navnlig når de blev dyppet i sukker.

Med mor på juleindkøb i Ulfborg

Det var en tradition, at mor nogle dage før jul tog til Ulfborg for at købe julegaver og for julen nødvendige ting, som ikke kunne fås hos købmand Nielsen. Jeg fik flere gange lov til at ledsage hende, eller rettere, hun bad mig om at tage med, for hun skulle nødvendigvis have hjælp til at bære og samle de indkøbte effekter.

Vi startede med rutebilen fra Husby ved 9-tiden og var så i Ulfborg en god halv time senere.

Vort første ærinde i Ulfborg gjaldt sparekassen; her havde mor en konto, hvor hun i det forløbne år af og til havde indsat mindre beløb med henblik på julen.

Om hun hver gang tømte kontoen, ved jeg ikke, men det kunne hænde, at kontoens indestående ikke slog til, og hun måtte da angribe de månedlige husholdningspenge, hun modtog af far, hvilket medførte, at hun ved december måneds slutning måtte bede om ekstrabevilling til dækning af julemånedens store købmandsregning. Mor satte en

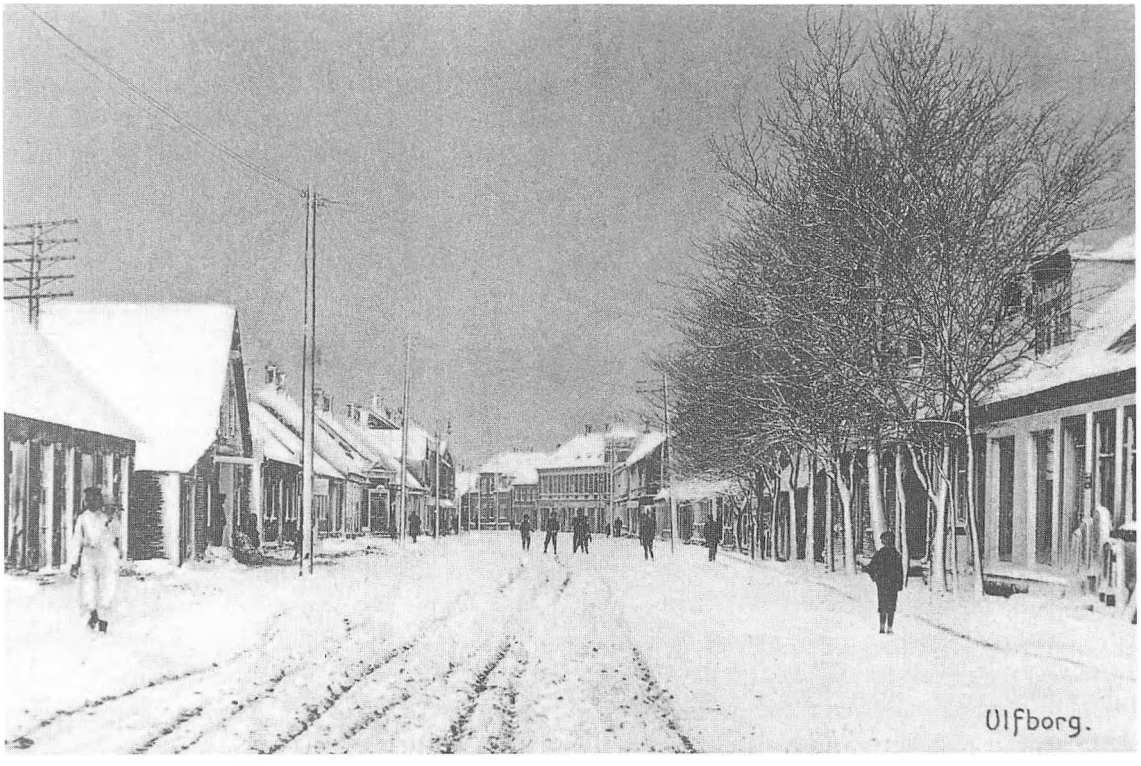

Gammelt vinterparti fra Ulfborg.

ære i at kunne overholde det aftalte budget, og det var hende inderligt imod, at skulle bede far om flere penge, men jeg tror dog ikke, at han nogen sinde gjorde ophævelser over julemånedens ekstravagancer.

Vort første butiksbesøg gjaldt "Magasin", hvis indehaver, købmand Aastrup, var far til vores præst, K.L. Aastrup. Dernæst ekviperingshandler Holm. Disse to steder blev de bløde pakker købt, og hvad mor ellers havde brug for af tekstiler m.m. Der gik (for mig at se) urimelig lang tid med disse indkøb. Endnu længere tid gik der i boghandelen hos frk. Sørensen; men her kunne jeg sagtens få tiden til at gå, for her var der så meget interessant at se på, idet hun foruden bøger og papir også handlede med legetøj af forskellig art. Mor købte bøger, der skulle være gaver til hendes søskende og andre, og hun købte skrivepapir og skriverekvisitter og småting af forskellig slags. Jeg holdt et vågent øje med indkøbene, for det kunne jo være...?

Nu var det blevet midt på eftermiddagen, og så gik turen til bageriets café. Her fik mor kaffe, jeg chokolade, og vi fik hver et dejligt stort stykke wienerbrød og en flødeskumskage. Mors samvittighed havde det vist ikke særlig godt med dette flottenhejmeri, men vi nød det begge i fulde drag.

Vore hidtidige indkøb blev deponeret hos bageren, og så gik turen til andre forretninger, det kunne f.eks. være isenkræmmeren, vareindkøbsforeningen, skomageren og sidst gartner Thybjerg. Her købte mor en potteplante eller to til os selv, desuden et par rødkålshoveder og måske en

portion rosenkål. Nu kunne det hænde, at vi kom i tidnød. Rutebilen gik fra Ulfborg ved 18-tiden. Vi skulle nu have alle indkøbene bragt ned på rutebilens holdeplads ved stationen. Jeg har mere end én gang måttet løbe ned og bede rutebilchaufføren vente "et øjeblik" på mor, hvilket han tilsyneladende gerne gjorde, og ved rutebilens ankomst til Husby stod far og tog imod os og hjalp med at slæbe alle tingene hjem. Vi var godt sultne, og pigen havde aftensmaden parat. Mor var helt "afkørt" efter en sådan tur, men stemningen var i top.

Kontoret

Far var friluftsmenneske, men han skulle aflægge månedlig rapport og regnskab over plantagens og planteskolens drift til klitinspektoratet, hvis chef var fars gode ven, klitinspektør og plantør Vilh. Pinholt, Vejers. To gange om året kom klitinspektøren på inspektion i alle klitplantager og altså også i Husby.

Det er mit indtryk, at far var meget omhyggelig med sit regnskab, men det er også mit indtryk, at han tilbragte dage på kontoret mere af pligt end af lyst.

Jeg mindes en dag, klitinspektøren var på besøg, var stemningen ved middagsbordet lidt trykket, snakken gik ikke så livligt, som det ellers var sædvane. Da klitinspektøren var rejst, fortalte far, at ved den sædvanlige kontrol af plantagens kontante kassebeholdning, havde klitinspektøren konstateret, at der manglede ÉN KRONE! hvortil far havde svaret: "Nej, kassebeholdningen er korrekt, du har talt fejl!"

Klitinspektøren fastholdt sin påstand, men ved en ekstra gennemgang af regnskab og kontant beholdning efter middagsmaden viste det sig, at far havde ret. Far hoverede ikke, men jeg tror nok, mor rettede sig lidt i stolen, da han fortalte det.

Når far arbejdede på kontoret, var kontoret forbudt område for børn. Han skulle have ro. Derfor vakte det også hans mishag, da klitinspektoratet i et cirkulære meddelte, at der i alle klitplantagers kontorer skulle installeres telefon. Så er der da aldrig mere fred på kontoret, var fars kommentar. Mor var derimod særdeles godt tilfreds med påbudet, og far blev da også glad for telefonen.

Kontoret havde vindue mod syd ud til haven. På en havegang udenfor vinduet fodrede far fuglene hver vinter. Det gav os alle stor fornøjelse – og naturligvis specielt far. Jeg ser for mig, at han står og betragter de mange fugle; der kom virkelig mange, flere hundrede! Selvfølgelig flest gråspurve og skovspurve, bogfinker, mejser og andre af de mest almindelige overvintrende arter, men der kom også mange af vintergæsterne, f.eks. kvækerfinker, dompap og silkehaler m.fl. Mindre velkomne var spurvehøgen og duehøgen; de kunne af og til få held til at snappe en fugl, men det var et betagende syn, når de som et lyn fra en klar himmel med stor fart kom strygende. Det bevirkede jo, at hele sværmen af småfugle fløj til alle sider og gemte sig i buske og træer, men der gik ikke lang tid, før de igen dukkede frem.

Som foder anvendtes først og fremmest afrensning fra tærskemaskinen og kornrensemaskinen. Afrensningen indeholdt masser af ukrudtsfrø, men der blev også anvendt brød og husholdningsaffald, og til mejser og spætter blev der ophængt flæskesvær og talg i nærtstående buske.

En vinter havde høgene huseret temmelig voldsomt, og en dag Johan Christian var alene i kontoret, kom høgen og snappede en fugl. Mod sædvane blev den siddende på foderpladsen og begyndte at delikatere sig. Han greb rask fars jagtgevær, der hang i

Tolderboligen (Græmvej 31). Her boede plantørparret som pensionister – toldembedet var da nedlagt, senere købte Preben Asmussens huset.

kontoret, puttede patroner i løbene, åbnede vinduet og skød høgen – der dog viste sig ikke at være en høg, men en tårnfalk. Far var vist ikke begejstret; han mente, at rovfuglene skulle have deres part, men der blev dog ikke nogen større diskussion. Tårnfalken blev udstoppet, og den står endnu i dag i min samling.

Jeg blev konfirmeret i efteråret 1930, og jeg er helt sikker på, at det, jeg har skrevet om i det foregående, er sket før dette tidspunkt. Bortset fra små hvide løgne, var min barndoms uskyld nogenlunde intakt. Selvfølgelig kan små hvide løgne være besværlige nok i en ung alder, men det var nu ofte nemmere med en lille usandhed; man undgik mors sorg og fars vrede. Langt mere betænkeligt var det med tyveri. Om det er sket mere end den ene gang, jeg med sikkerhed husker, tør jeg ikke helt forsværge, men altså, jeg stjal 75 øre af mors pung, der havde sin faste plads i hendes natbord. Hos købmand Nielsen stod der en lille rød bil. Den kostede 75 øre. Bilen blev min. Det gik selvfølgelig, som det måtte gå; jeg kunne ikke røre den bil, uden at blive rigtig dårlig tilpas, og det endte da også med, at jeg smed den i dammen nede ved "planteskolehuset".

Jeg har haft det meget fornøjeligt med mine barndomsminder. For ikke at risikere at ødelægge den gode stemning, hvis der skulle dukke flere ubehageligheder op, slutter jeg nu.

Årsberetning 2002-2003

Igen i år, helt præcist den 11.-12. januar, havde vi en stand på kanin- og hobbyudstillingen i Vestjysk Fritidscenter.

Vores lille udstilling var i år lavet over temaet "Skolen i gamle dage". Vi havde bl.a. medbragt tavle og griffel, anskuelsestavler og en del gamle skolebøger. Mange besøgende blev inspireret til at fortælle om deres skoletid, og børn og børnebørn fik en smagsprøve på tampen og ferlens kunnen, den tids børneopdragelsesredskaber. Børnene glædede sig over, at de ikke gik i skole på deres bedste-, olde- og tipoldeforældres tid. Alt i alt et par gode dage med mange besøgende, og lidt fik vi da også solgt.

Åbent arkivarrangement 2002 løb af stablen den 9. november. Vi holdt åbent fra 10-16 og havde om eftermiddagen besøg af to aktuelle årsskriftforfattere Hans Ewald Jensen og Adolf Stengaard, som fortalte om deres artikler. Derudover viste Kristen Bro sin lysbilledserie om H. C. Andersens besøg i Vestjylland. Det var en fornøjelse at vise vore samlinger frem for de mange besøgende.

Årsskriftet 2003 har solgt godt, så vi håber på et rimeligt årsregnskab. I 2002 havde vi som foregående år et underskud, ikke mindst på grund af EDB køb.

Vi siger tak til alle som har støttet arkivet såvel økonomisk som med arbejdskraft. Skulle der være nogen, der har lyst til at give en hånd med, er man hjertelig velkommen. Vi har mange små opgaver, der skal udføres så som: sortering af indkomne materialer, klippe dødsannoncer ud og indsætte dem i arkivbogen, udvælge billeder til "Det historiske Hjørne" i TordagsAvisen, forskellige EDB arbejde, interview med båndoptager, omdeling af årsskrifter m.v. Mød op på arkivet eller kontakt os på tlf. 9749 1407 – vi har åbent mandage fra 10 til 12.

Formand
Birgith Sørensen

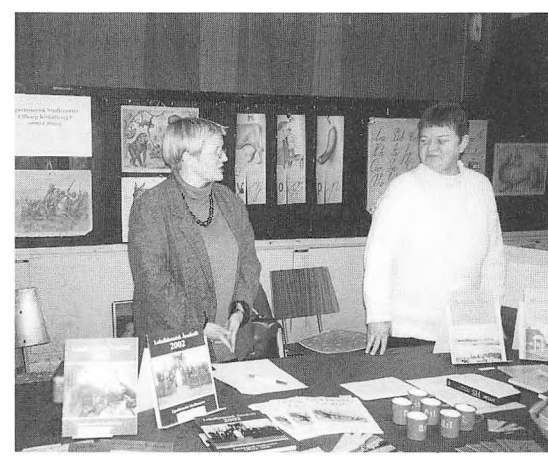

Birgith Sørensen og Johanne Marie Stender på arkivets stand på kaninudstillingen.

Tak til

Vi siger tak til følgende for økonomisk støtte:
Ulfborg Sparekasse
Bojsens Mindefond
Ringkøbing Landbobank
Jyske Bank
Nordea

og også en stor tak til de forretninger der har solgt årsskriftet:
Tingstedet, Ulfborg
Staby Minimarked
Husby Købmandshandel
Sdr. Nissum Bageri

Tak for indleverede arkivalier og museumsgenstande:
Tove Bjerg, Ulfborg
Rudolf Uhre, Staby
Per Steinø, Husby
Ellen og Niels Kristian Eskildsen, Ulfborg
Elna Breinholt, Stadil
Holstebro Bibliotek, Ulfborg
Herning Lokalhistoriske Arkiv
Edith Østergaard, Ulfborg
Niels Kjærgaard, Vildbjerg
Jens Brietzke, Ulfborg
Jens Ebbensgaard, Ulfborg
Peder Svendsen, Tim
Inga Yde, Ulfborg
Hedvig Jensen, Kolding
Mette Eskildsen, Staby
Anna Bro Andersen, Ringkøbing
Verner Lauridsen, Ulfborg
Henning Kjærgaard, Spjald
Kristen Bro, Ulfborg
Sigurd Halkjær, Lemvig
Ingrid og Svend Østergaard, Ulfborg
Hanne Lystbæk, Sdr. Nissum
Ruth og Jan Oluf Harrestrup, Husby Købmandshandel
Rita Sønderby, Husby.

Indholdsfortegnelse

5 **Christoffersens Hotel i Ulfborg**
af Lis Gabelgaard

27 **Staby Møllegård**
af Peder Ravn Petersen

44 **Erindringer fra min barndomstid i Sdr. Nissum**
af Lilly Jørgensen

55 **Ulfborg Mejeri *som jeg husker det...***
af Hedvig Jensen

71 **Minder fra Vestjylland**
af Marie Brunsborg

81 **Ejendom og bebyggelse i Husby 1768**
af Søren Smedegaard Olesen

89 **Barndomstid i Husby Plantørgård**
af Niels Anker Drewsen

117 **Årsberetning 2002/2003**

119 **Tak til**